

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ORTA ÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TARİH ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

HALİDE EDİP ADIVAR VE YAKUP KADRİ
KARAOSMANOĞLU’NUN ROMANLARINDA KURTULUŞ
SAVAŞI VE TARİH ÖĞRETİMİNDE KULLANILMASI

ALEV YEŞİLTARIM KOYUN

İzmir
2019

**ORTA ÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TARİH ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**HALİDE EDİP ADIVAR VE YAKUP KADRİ
KARAOSMANOĞLU’NUN ROMANLARINDA KURTULUŞ
SAVAŞI VE TARİH ÖĞRETİMİNDE KULLANILMASI**

ALEV YEŞİLTARIM KOYUN

İzmir

2019

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTA ÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TARİH ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

HALİDE EDİP ADIVAR VE YAKUP KADRI
KARAOSMANOĞLU’NUN ROMANLARINDA KURTULUŞ
SAVAŞI VE TARİH ÖĞRETİMİNDE KULLANILMASI

ALEV YEŞİLTARIM KOYUN

DANIŞMAN
Doç. Dr. Erdal Aslan

İzmir
2019

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Halide Edip Adıvar ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun romanlarında kurtuluş savaşı ve tarih öğretiminde kullanılması” adlı çalışmanın içerdiği fikri izinsiz başka bir yerden almadığımı; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında ve bölümlerinin yazımında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, ayrıca bu çalışmanın Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve *intihal içermediğini* beyan ederim. Herhangi bir zamanda aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonuca razı olduğumu bildiririm.

28/11/2019

Alev YEŞİLTARIM KOYUN

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 27/12/2019

Tez Başlığı:

Halide Edip Adıvar Ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Kurtuluş Savaşı
Ve Tarih Öğretiminde Kullanılması

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 141 sayfalık kısmına ilişkin, 27/12/2019 tarihinde **tez danışmanım tarafından** Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın sağladığı İntihal Tespit Programından (Turnitin-Tez İntihal Analiz Programı) aşağıda belirtilen **filtreleme tiplerinden biri** (uygun olanı işaretleyiniz) uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin **benzerlik oranı % 11'dir**.

- <http://www.kutuphane.deu.edu.tr/tr/turnitin-tez-intihal-analiz-programi/> adresindeki Tez İntihal Analiz

Programı Kullanım Kılavuzunu okudum ☒

Filtreleme Tipi 1(Maksimum %15) X

Filtreleme Tipi 2(Maksimum %30) ☐

☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☒ Kaynakça hariç, ☒ Alıntılar dâhil, ☒ Altı (6) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.	☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☐ Kaynakça dâhil, ☐ Alıntılar dâhil.
EK 1- İntihal Tespit Programı Raporu İLK SAYFA Çıktısı. X	
EK 2- İntihal Tespit Programı Raporu (Tümü) Cd İçinde. ☐	

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esasları'nı inceledim ve yukarıda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı : Alev Yeşiltarım Koyun
Öğrenci No :2005950012
Anabilim Dalı :Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi
Programı :Tarih Öğretmenliği Yüksek Lisans
Statüsü : Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐

ÖĞRENCİ

(Adı Soyadı, İmza, Tarih)
Alev Yeşiltarım Koyun
27/12/2019

DANIŞMAN

(Unvan, Adı Soyadı, İmza, Tarih)
Doç. Dr. Erdal Aslan
27/12/2019

Açıklamalar

1: Bu formu teslim etmeden önce sizden istenen bilgileri uygun kutucuğu (☐) işaretleyerek doldurunuz.

Kullanıcı şifre vb. konusunda sorun yaşanması durumunda Üniversitemiz Merkez Kütüphanesinde bulunan Turnitin yetkilisine (Ali Taş Tel: +90 (232) 3018026 veya ali.tas@deu.edu.tr) başvurunuz.

2: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu* formu tezin ciltlenmiş ve elektronik nüshalarının içerisinde ekler kısmında yer alır.

3: Tez savunmasında düzeltme alınması durumunda bu form güncellenerek yeniden hazırlanır.

4: Turnitin-Tez İntihal Analiz Programına yükleme yapılırken Dosya Başlığı (document title) olarak **tez başlığının tamamı**, Yazar Adı (author's first name) olarak **öğrencinin adı**, Yazar Soyadı (author's last name) olarak **öğrencinin soyadı** bilgisini yazınız.

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

Alev Yeşiltarım KOYUN Tarafından Doç. Dr. Erdal ASLAN yönetiminde hazırlanan Halide Edip Adıvar ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Kurtuluş Savaşı ve Tarih Öğretiminde Kullanılması başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından “**Yüksek Lisans Tezi**” olarak kabul edilmiştir.

Doç Dr. Erdal ASLAN

Danışman

Doç. Dr. Sabahattin ÇAĞIN

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Ramazan ALABAŞ

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Esra BUKOVA GÜZEL
Enstitü Müdür V.

KISALTMALAR

akt.	Aktaran
H.E.A.	Halide Edip Adıvar
Y.K.K.	Yakup Kadri Karaosmanoğlu
s.	Sayfa
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi

TEŞEKKÜR

Bugünlere ulaşmamda şüphesiz en büyük destek sahibi olan aileme, eşime ve çocuğuma sonsuz teşekkür ederim.

Bu çalışmanın başlangıç aşamasından itibaren, fikir veren, yönlendiren ve her türlü desteği sağlayan Danışman hocam Doç. Dr. Erdal ASLAN' a çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	vi
ABSTRACT.....	viii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Amaç ve Önem.....	2
1.3. Problem Cümlesi	4
1.4. Sınırlılıklar	4
1.5. Varsayımlar	5
1.6. Tanımlar	5
BÖLÜM II	6
YAZINSAL BİR TÜR OLARAK ROMAN VE EĞİTİMSEL İŞLEVİ.....	6
2.1. Roman Nedir?	6
2.2. Roman Türünün Ortaya Çıkışı	6
2.2.1 Dünyada Roman Türünün Ortaya Çıkışı.....	6
2.2.2 Türkiye’de Roman Türünün Ortaya Çıkışı	7
2.3. Roman Türünün Çeşitleri	8
2.3.1. Tarihi Romanlar	8
2.3.1.1. Tarih ve Tarihi Roman	8
2.3.1.2 Tarihi Romanın Özellikleri.	9
2.4. Romanın Eğitimsel İşlevi	9
2.4.1. Romanın Eğitim Öğretim Ortamında Kullanımı.....	9
2.4.2. Tarihsel Romanın Eğitim Ortamında Kullanımının Faydaları	10
2.4.3. Kurtuluş Savaşı Konusunun Öğretimde Tarihsel Romanın Kullanımı	11
2.5. Kurtuluş Savaşı ve Türk Romanında Kurtuluş Savaşı	12
2.5.1. Türk Milli Mücadelesi.....	12
2.5.1.1. Milli Mücadeleye Hazırlık	12
2.5.1.2. Samsun’a Çıkış ve Kongreler	13
2.5.1.3. Milli Mücadelenin Silahlı Yönü.....	29
2.5.1.3.1. Doğu Cephesi	29
2.5.1.3.2. Güney Cephesi	30
2.5.1.3.3. Batı Cephesi	33

2.5.2.	Kurtuluş Savaşının Romanlara Yansıması	45
2.6.	Kurtuluş Savaşı'nı Konu Edinen İki Romancı: Halide Edip Adivar ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu	47
2.6.1.	Halide Edib Adivar Yaşam Öyküsü	47
2.6.1.1.	Hayatı	47
2.6.1.2.	Eserleri	49
2.6.1.3.	Kurtuluş Savaşını Konu Alan Romanları	50
2.6.2.	Yakup Kadri Karaosmanoğlu Yaşam Öyküsü	50
2.6.2.1.	Hayatı.	50
2.6.2.2.	Eserleri	51
2.6.1.3.	Kurtuluş Savaşını Konu Alan Romanları	52
2.7.	Halide Edip Adivar Romanlarında Kurtuluş Savaşı	53
2.8.	Yakup Kadri Karaosmanoğlu Romanlarında Kurtuluş Savaşı	80
2.9.	Konu İle İlgili Yapılan Çalışmalar	87
BÖLÜM III		89
YÖNTEM		89
3.1.	Araştırmanın Modeli	89
3.2.	Çalışma Grubu	90
3.3.	Veri Toplama Araçları	91
3.3.1.	Öğretmen Görüşme Formu.....	91
3.4.	Verilerin Toplanması.....	92
3.5.	Verilerin Analiz ve Yorumlanması	92
3.6.	Geçerlilik ve Güvenirlilik.....	93
3.7.	Araştırma Süresince Karşılaşılan Zorluklar	93
BÖLÜM IV		94
BULGULAR VE YORUM		94
4.1.	Tarih Derslerinde Bir Öğretim Materyali Olarak Tarihsel Romanların Kullanılmasına Dair Öğretmen Görüşleri.....	94
4.2.	Öğretmenlerin Tarih Dersinde Tarihsel Roman Kullanmalarına Dair Görüşleri.....	95
4.3.	Öğretmenlerin Tarih Derslerinde Tarihi Roman Tercih Etme Gerekçeleri.....	96
4.4.	Öğretmenlerin Tarihsel Roman Kullanmayı Tercih Ettikleri Tarih Dersi Konuları İle İlgili Görüşleri.....	98
4.5.	Tarih Derslerinde Tarihi Romanların Öğretim Sürecine Dair Öğretmen Görüşleri.....	98

4.6.	Tarihi Romanlardan Yararlanırken Kullanılan Etkinliklere Dair Öğretmen Görüşleri.....	100
4.7.	Tarih Derslerinde Tarihi Romanlardan Yararlanırken Karşılaşılan Sorunlara Dair Öğretmen Görüşleri.....	102
4.8.	Milli Mücadele Döneminin Öğretiminde Tarihsel Roman Kullanımına Dair Öğretmen Görüşleri.....	103
4.9.	Milli Mücadele Döneminin Öğretiminde Halide Edip Adıvar ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu Romanlarının Kullanımına Dair Öğretmen Görüşleri.....	104
4.10.	Öğretmenlerin Tarih Derslerinde Tarihi Romanları Tercih Etememelerine Dair Görüşleri... ..	106
BÖLÜM V		108
TARTIŞMA SONUÇ ÖNERİLER.....		108
5.1.	Tartışma ve Sonuç.....	108
5.2.	Öneriler.....	110
KAYNAKÇA.....		112
EKLER.....		121

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3.1. Araştırmanın katılımcılarına ait kişisel özellikler	90
Tablo 4.1. Öğretmenlerin tarih dersinde tarihi roman kullanımına yönelik görüşleri.....	94
Tablo 4.2. Öğretmenlerin Tarih dersinde tarihi roman kullanma durumları.....	95
Tablo 4.3. Öğretmenlerin tarih derslerinde tarihi romanları tercih etme gerekçeleri.....	96
Tablo 4.4. Tarih öğretiminde romanların kullanıldığı konular.....	98
Tablo 4.5. Tarihi romanların öğretim sürecine etkilerine dair öğretmen görüşleri.....	99
Tablo 4.6. Öğretmenlerin tarihi romanlardan yararlanırken kullandıkları etkinlikler.....	101
Tablo 4.7. Tarihi romanlardan yararlanırken karşılaşılan sorunlara dair öğretmen görüşler	102
Tablo 4.8. Milli Mücadele Dönemi'nin öğretiminde roman kullanımına dair öğretmen görüşleri.....	104
Tablo 4.9. Öğretmenlerin Milli Mücadele Dönemi'nin öğretiminde kullandıkları romanlara dair görüşleri.....	104
Tablo 4.10. Milli Mücadele Dönemi'nin öğretiminde Halide Edip ve Yakup Kadri romanlarının kullanımına dair öğretmen görüşleri.....	105
Tablo 4.11. Öğretmenlerin Halide Edip ve Yakup Kadri romanlarında kullandıkları bölümler.....	105
Tablo 4.12. Tarihsel romanların tercih edilmeme nedenlerine dair öğretmen görüşleri...	106

ÖZET

HALİDE EDİP ADIVAR VE YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU'NUN ROMANLARINDA KURTULUŞ SAVAŞI VE TARİH ÖĞRETİMİNDE KULLANILMASI

Kurtuluş Savaşı terimi esas itibariyle iki önemli dönemin birleşmesiyle oluşmaktadır; yani Kurtuluş Savaşı dediğimiz süreç iki ana safhadan oluşmaktadır. Birinci safha Mustafa Kemal ATATÜRK ve ona inanmış Türk milletinin işgal edilmiş olan Türk Yurdu'ndaki (Anadolu'dan) işgalcilerin silahlı mücadele ile atılmasıdır. İkinci safha ise cahillikten, geri kalmışlıktan, fakirlikten kurtulmak için verilen fikri, hukuki, ahlaki, ekonomik ve bilimsel mücadeledir. 'Kurtuluş Mücadelesi' Türk tarihinin dönüm noktalarından biridir ve öneminden dolayı Cumhuriyet'in ilanından önce ve sonra Türk romancıları tarafından ele alınmıştır. Özellikle 1923 - 1938 tarihleri arasında kaleme alınan romanlar, ayrı bir öneme sahiptir; çünkü 1923 -1938 tarihleri arasındaki dönem, hem siyasi hem de edebi yönden önemlidir.

Bu araştırmanın amacı ortaöğretim T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde Kurtuluş Savaşı konularının öğretiminde Halide Edip Adivar ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun tarihsel romanlarının kullanımına yönelik öğretmen görüşlerinin belirlenmesidir. Araştırma nitel yönetime uygun olarak çoklu durum çalışması yaklaşımı ile yürütülmüştür. Durum çalışmasının ilk aşamasında Halide Edip Adivar ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun romanlarında Kurtuluş Savaşı'nın yer alma biçimi incelenmiştir. İkinci aşamada ise maksimum çeşitlilik örneklemesi ile belirlenen Aydın'da ve Söke'de farklı sosyoekonomik düzeye sahip yerlerde bulunan toplam 16 okulda, 40 tarih öğretmenin katılımı ile görüşmeler yapılmıştır. Araştırma verileri, dokümanlar (romanlar) ve yarı yapılandırılmış görüşme formları ile elde edilmiştir. Elde edilen veriler doküman analizine tabi tutulup betimsel analiz ve içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırmanın sonucunda Halide Edip Adivar ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun romanlarında Kurtuluş Savaşı'nın yer alma biçimi belirlenmiş, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde Kurtuluş Savaşı konularının öğretiminde katılımcı öğretmenlerin yarısından fazlası Halide Edip ve Yakup Kadri romanlarından yararlandıklarını ve bu romanların öğrencilere olumlu etkisinin olacağını belirtmiştir. Ayrıca, araştırma sonucunda tarih öğretmenlerinin tarihi romanların öğrencilere dersi sevdirmeye, merak uyandırma, araştırma isteğini arttırma, empati kurma becerisini geliştirmede olumlu etkilerinin olduğunu düşündükleri ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Roman, Türk Romanı, Milli Mücadele, Halide Edip Adivar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi.

ABSTRACT

TURKISH INDEPENDENCE WAR IN THE NOVELS BY HALİDE EDİP ADIVAR AND YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU AND USE OF THESE NOVELS IN TEACHING HISTORY

The term war of liberation is mainly composed of two important periods; in other words, the process of liberation war consist of two main areas. The first phase is the armed struggle of the occupants of the Turkish homeland (Anatolia) of Mustafa Kemal Atatürk and the Turkish nation, who have believed in it. The second phase is the intellectual legal economic moral and scientific lagacy given to the people who are to fall from ignorance and poverty. This struggle is one of the turning points of Turkish history. This issue has been handled by Turkish novelists before an after tha republic due to its importance. Especially novels written between 1923 – 1938 have a special importance; because the period between 1923 – 1938 is important from political and literary pain.

The main purpose for this suruey is to determine the opinios of teachers about the usage of historical novels written by Yakup Kadri Karaosmanoğlu and Halide Edip Adivar in teaching the war of liberation at Atatürk's Principles and History of Revolution lessons at secondary scholl education. The survey has been carried out in accordance with qualitative methods using the approach of multisituational study. At the first step of multisituational study, the nevels written by Halide Edip Adivar and Yakup Kadri Karaosmanoğlu have been handled in respect of the way that has been in the war of liberation. As a second step, using a survey for maximum density, there have meeting with 40 history teachers from 16 schools in total in different socioeconomical neighbourhoods in Söke and Aydın that have been chosen in advance. The data of the survey, the documents (the novels) and the half – structured meeting forms have been obtained. The data obtained has been sorted out using descriptive and content analysis after a document analysis. As a last step of the survey, in the novels written by Yakup Kadri Karaosmanoğlu and Halide Edip Adivar the way that has been in the war of liberation has been singled out and more than the half of the participant teachers have indicated that they have made the use of the novels written by Halide Edip Adivar and Yakup Kadri Karaosmanoğlu in teaching the themes of the war of independence at Atatürk's principles and history of revolution lessons. In addition to that, at the end of the survey, it is clear that the participant history teachers have been considering that historical novels have had positive effects on students in respect of making them love the lesson, awaken the curiosity, trigger the research cravity, develop empathy skills.

Keywords: Novel, Turkish novel, The Turkish War Ot Independence, Halide Edip Adivar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Atatürk's Principles and History of Revolution.

BÖLÜM I

GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde problem durumu, amaç, önem, varsayımlar, sınırlılıklar, tanımlar ve kısaltmalara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Günümüzde her alanda meydana gelen değişimler eğitim sistemlerini de etkilemekte ve eğitim sisteminin her bir ögesi farklı ağırlıklarla bu değişimden etkilenmektedir. Eğitim sistemlerinin öğelerini etkileyen unsurların başında gelen öğretim yaklaşımları da bu değişimlerden etkilenmekte ve içinde bulunulan çağa göre geleneksel olarak adlandırılan yaklaşımlara alternatif olarak çağdaş yaklaşımlar işe koşulmaktadır. Günümüzdeki öğretim yaklaşımlarında hâkim olan çağdaş anlayışlar içerisinde de doğrudan bilgi aktarımı yerine öğrenciyi merkeze alan yaklaşımlar öne çıkmaktadır. Eğitim ve öğretim alanındaki değişimler ve bu alandaki gelişmelerin doğrudan yansıması öğretim kademelerindeki derslerde uygulama alanı bulmaktadır. Bu ders gruplarından birisini oluşturan tarih dersleri ise öğrencilerin “zaman içindeki değişimleri, geçmiş ve bugünü bağlayan derin süreklilikleri, siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimleri analiz” edebilmeleri için öğretim programlarında yer almaktadır (MEB, 2018a, s. 11).

Genelde tarih derslerinde özelde ise T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde MEB tarafından belirlenen kazanımların gerçekleşmesinde anlatım merkezli olmaktan uzak öğrenciyi işe katan yaklaşımlar kullanılarak ve öğrenci motivasyonu artırılarak beceri ve değerlerin kazandırılması yoluyla iyi bir vatandaş yetiştirilmesi esas kabul edilir. Nitekim Ortaöğretim Tarih Dersi Öğretim Programı’nın hazırlanma amacı “öğrencilere, geçmişe dair bilgiler verilmesi ve bu bilgiler aracılığıyla tarihe özgü çeşitli yeterlilik ve beceriler kazanmaları” olarak ifade edilmiştir (MEB, 2018a, s. 11). T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin amaçları ise MEB tarafından aşağıdaki şekilde belirtilmiştir (MEB, 2018a, s. 11) .

Tarih dersleri; millî ve evrensel değerleri benimsemiş, millî birlik ve beraberlik şuuru kazanmış bir nesil yetiştirmeyi amaçlar. Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi, yıkılmaya yüz tutmuş bir devletin küllerinden yeni bir devletin nasıl kurulduğunu, Türk milletinin Mustafa Kemal Atatürk’ün liderliğinde muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak için nasıl çaba gösterdiğini ve devletimizin dünya devletleri arasındaki saygın yerini yeniden nasıl aldığını açıklamaktadır.

Belirtilen bu amaçları tarih dersleri ile kazandırmada şüphesiz kabul edilen öğrenme-öğretme yaklaşımları ve bunların sınıf içinde öğretmenler tarafından uygulanması önem arz etmektedir.

Ülkemizde son yıllarda tarih öğretiminde köklü reformlar yapılmış olup öğretim programları öğretmen yerine öğrenciyi merkeze alan “öğrencilerin ön yaşantılardan hareket etmeyi ve öğrencilerin bireysel ya da grup olarak dokümanlar üzerinde “sosyal bilimci gibi” çalışarak öğrenmesini vurgulayan, bireysel farklılıkları ve öğrenme yaşantılarını önemseyen” bir yapıda oluşturulmuştur (Çençen, 2017, s. 193-194). Belirtilen bu öğretim programı yaklaşımı ortaöğretim Tarih ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersleri için de geçerlidir. Dolayısıyla bu yapıda hazırlanan Tarih ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programlarında derslerde kullanılmasında önerilen öğretim yöntem ve teknikleri ile ders materyallerinde ise çeşitlilik göze çarpmaktadır. Bu durum Ortaöğretim Tarih Dersi Öğretim Programı’nda “sıralanan olay ve olgulara ilişkin bir konu anlatımı yapılmamalı ve bunların ezberletilmesi yoluna gidilmemelidir.” şeklinde ifade edilirken (MEB, 2018b, s. 18); T.C. Ortaöğretim İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında “öğretmenler, tarih dersi ile ilgili bilgi, beceri, değer ve tutumları öğrencilerine kazandırırken sadece ders kitaplarına bağlı kalmamalıdır” şeklinde belirtilmiştir (MEB, 2018a, s. 18). Bu bağlamda programa yansıyan özellik olarak farklı türden materyallerin derslerde kullanılması gelmektedir. Nitekim bu durum Ortaöğretim Tarih ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programları’nda “Ders kitabında geçmişe dair belgelerin yanı sıra resim, şiir, roman, biyografi, hikâye, mit, efsane ve özlü sözlere yer verilmelidir.” şeklinde ifade edilmiştir (MEB, 2018a, s. 18-19) .

Yapılan literatür çalışmasında Halide Edip Adıvar (H.E.A) ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun (Y.K.K) romanlarında Kurtuluş Savaşı’nın yer alma biçimi ile ortaöğretim T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde Kurtuluş Savaşı konularının öğretiminde tarihsel roman kullanımına yönelik öğretmen görüşlerinin belirlenmesine yönelik sınırlı sayıda çalışma ile karşılaşmıştır. Bu nedenle bu çalışmada H. E. A. ve Y. K. K.’nin romanlarında Kurtuluş Savaşı’nın yer alma biçimi ve tarih öğretmenlerinin T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde Kurtuluş Savaşı konularının öğretiminde tarihsel roman kullanılmasına ilişkin görüşleri belirlenmiştir.

1.2. Amaç ve Önem

Tarih dersleri öğrencilerde bir takım becerileri geliştirmeyi esas alan bir derstir. Bu beceriler “öğrencilerin tarihsel kavramlar ile geçmişteki olayları, olguları, gelişmeleri,

kişileri, yerleri ve ilişkileri kendi özgün bağlamları çerçevesinde ele alıp analiz ederek kavramalarını sağlamaya yönelik kapasite ve yeterlilikleri” belirtir (MEB, 2018b, s. 13). İfade edilen bu kapasite ve yeterlilikler için de tarih öğretiminin öğrencinin öğrenmesini temele alarak yani öğrenci merkezli olması gerekir. Öğrenci merkezli eğitimde ise öğrencinin sadece bilişsel alanda değil duyuşsal alanda yani derse karşı olumlu tutum geliştirmesi ve zevk alması da söz konusudur.

Türkiye’de öğrencilerin, tarih derslerine olan ilgisinin her zaman beklenenin ve istenilenin çok altında olduğu bilinen bir gerçektir. Öğrencilerin hemen neredeyse hepsinde tarih derslerine karşı “anlaşılamaz, ezbere dayalı, sevmiyorum” gibi önyargılar bulunmaktadır. Öğrencilerde oluşan bu önyargıların birçok sebebi olduğu gibi en önemli sebeplerinden bir tanesi ise tarih öğretiminde olayları sadece aktarma şeklinde bir yöntem tercih edilmesinden kaynaklanmaktadır. Ülkemizde yapılan incelemeler bu konu ile ilgili mevcut olan sorunları ve bunları etkileyen unsurlarını göstererek durumun daha iyi hale getirilmesi için bazı genel önerileri ortaya koymaktadır. Kısacası, bununla ilgili ülkemizdeki araştırmalar öğrencilerin bu önyargı sorununun tespit edilmesi noktasında yeterli bir konumdayken, soruna ait problemlerin çözülmesi için farklı öğrenme yaklaşımlarını işe koşan ve birinci el kaynakların derslerde kullanımına yönelik etkinlik örneklerine de yer veren araştırmalar sınırlı sayıdadır.

Edebi ürünler kullanılarak işlenen tarih dersinin öğrencilerin geçmişte yaşayanların neşe ve üzüntülerini hissetmelerine yardımcı olması ve geçmişe dair ilgileri ile meraklarını arttırması gibi katkıları bulunmaktadır (Çençen, 2017, s. 7). Ders kitaplarının ansiklopedik olan yapısı gereği taşıdığı sınırlılıklar tarihsel romanların sınıf içindeki etkinliklerde kullanılmasını gerektirmekte ve ders kitaplarının tamamlayıcıları olarak tarihsel romanların sınıf ortamında kullanılması yarar sağlamaktadır (Altunay Şam ve İskender Kılıç, 2011). Bu bağlamda bir edebi ürün olarak romanların kullanımına ve belirli konuların öğretiminde yararlanılma biçimlerine yönelik öğretmen görüşlerine ihtiyaç bulunmaktadır. Tarihsel roman kullanımına yönelik öğretmen görüşlerinin belirlenmesi yapılacak araştırmalara ve tarih öğretmenlerine ışık tutabilecektir.

Tarih dersinin öğretilmesinde tarihsel romanların önemi, bu alandaki teorik yaklaşımlar, ülkemizdeki tarihsel romanların kullanımına yönelik uygulamalar ve bu konuda yaşanan sorunları ele alan akademik çalışmalar yapılırsa da tarihsel roman metinlerinin belirli konunun öğretimine yönelik metin analizlerinin yapılması ve belirli bir konunun öğretimde kullanılmasına yönelik programın uygulayıcıları olan öğretmenlerin görüşlerini çeşitli açılardan belirleyen çalışmalar yetersizdir. Bu araştırma ile tarihi romanlar bağlamında

Kurtuluş Savaşı konularının öğretimine yönelik tarih öğretmenlerinin görüşlerinin belirlenmesi yoluyla alana katkılar sağlanabilecektir.

1.3. Problem Cümlesi

Bu araştırma ortaöğretim Tarih derslerinde Kurtuluş Savaşı konularının öğretiminde tarihsel roman kullanımına ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın problem cümlesi, “T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde Kurtuluş Savaşı konularının öğretiminde Halide Edip Adivar ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun tarihsel romanlarının kullanılma durumu nedir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Yukarıda belirtilen genel amaca ulaşmak için aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Halide Edip Adivar ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun romanlarında Kurtuluş Savaşı nasıl yer almaktadır?
2. Tarih derslerinde bir öğretim materyali olarak tarihsel romanların kullanımına yönelik öğretmenlerin görüşleri nelerdir?
3. Öğretmenlerin tarihi romanları tercih etme nedenleri hakkındaki görüşleri nelerdir?
4. Öğretmenlerin tarihi romanları tercih etmeme nedenleri hakkındaki görüşleri nelerdir?
5. Öğretmenlerin tarihi romanları birlikte kullandıkları etkinlikler hakkındaki görüşleri nelerdir?
6. Tarihi romanların kullanımında karşılaşılan sorunlarla ilgili öğretmenlerin görüşleri nelerdir?
7. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde Kurtuluş Savaşı konularının öğretiminde tarihsel roman kullanımına yönelik öğretmenlerin görüşleri nelerdir?
8. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde Kurtuluş Savaşı konularının öğretiminde Halide Edip Adivar ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun romanları kullanımına yönelik öğretmenlerin görüşleri nelerdir?

1.4. Sınırlılıklar

1. Araştırma, 2019-2020 eğitim öğretim yılı Aydın ili ve Söke ilçesinde bulunan ortaöğretim düzeyindeki okullarda görev yapan tarih öğretmenleri ile,
2. Veri toplama aracı olarak geliştirilen yarı yapılandırılmış form ile,
3. Seçilen H. E. A’nın *Ateşten Gömlek*, *Vurun Kahpeye* romanları ile,
4. Y. K. K’nın *Yaban*, *Ankara*, *Sodom* ve *Gomore* adlı romanları ile,

5. Çalışma grubunun ifade ettikleri görüşler ile sınırlıdır.

1.5. Varsayımlar

1. Araştırmaya katılan tarih öğretmenleri görüşme sorularına verdikleri cevaplarda gerçek düşünce ve görüşlerini ifade edecek şekilde samimi davrandıkları varsayılmıştır.

1.6. Tanımlar

Araştırmadaki bazı kavramların tanımları aşağıda belirtilmiştir:

Eğitim: Bireyin, düşünsel, duygusal, fiziksel, toplumsal, sahip olduğu bütün becerilerinin ve davranışlarının istenilen yönde geliştirilmesi ve ya ona bazı amaçlara yönelik yeni beceriler, tutumlar ve bilgiler kazandırılması için yapılan çalışmaların tamamıdır (Çam, 2018, s. 45). Daha genel anlamıyla eğitim bireyin yeteneklerinin, özellikle ahlâki değerlerinin geliştirilmesi amacıyla, bireye yön ve şekil verilmesi ve bunun için yapılan bilinçli ya da bilinçsiz etkilerin tamamıdır (Türk Dil Kurumu, 2019).

Roman: İnsanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebi türdür (Türk Dil Kurumu, 2019).

Kurtuluş Savaşı: Kurtuluş Savaşı, Türk yurdunun (Anadolu'nun) birliğini ve bütünlüğünü sağlamak, milli hâkimiyete dayanan tam bağımsız bir Türk Devleti kurmak amacıyla Mustafa Kemal Paşa önderliğinde, tüm Türk halkının katıldığı, çok cepheli bir savaştır. Türk Kurtuluş Savaşı, yüzlerce yıldır varlığını sürdürmüş olan Osmanlı Devleti'nin, yok olmasına sebep olan, Türk halkına hiçbir şekilde yaşama şansı tanımayan 30 Ekim 1918 yılında imzalanmış olan Mondros Ateşkes Antlaşması sonunda, Türk ulusunun var olma savaşı olarak başlamıştır. Lozan Antlaşması ile de fiili bölümü sona ermiştir (Muharipgaziler, 2019).

Tarihsel roman: “Bazı yazarların, geçmişe ait özel bir tarihsel dönemde yer alan eylemleri, devrin hakim düşüncesi ve giyinişini gerçeklikle ele almaya çalıştıkları bir roman tarzı.” (Şimşek, 2006a, s.68).

BÖLÜM II

YAZINSAL BİR TÜR OLARAK ROMAN VE EĞİTİMSEL İŞLEVİ

2.1. Roman Nedir?

Türk Dil Kurumu sözlüğünde romanın tanımı; *“İnsanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebi tür”* olarak tanımlanmıştır. (Türk Dil Kurumu, 2019). Oğuzkan (1997, s. 92) romanı *“İnsanların serüvenlerini, karakterlerini, düşünce ve duygularını ayrıntılarıyla kendine özgü bir biçimde anlatan uzun düz yazılara verilen ad”* olarak ifade etmiştir. Roman diyebileceğimiz edebi tür ortaya çıktığı ilk günlerden günümüze kadar sürekli olarak gelişmiş ve değişmiştir.

2.2. Roman Türünün Ortaya Çıkışı

Başlangıçta Latince yazılmış bütün edebiyat eserlerine roman denilmiştir. Romanın ortaya çıkış tarihi ise tam olarak bilinmemektedir. Bu konu hakkında araştırma yapan farklı bilim insanları farklı dönemlerden bahsetmiştir. Ancak romanın gerçek varlığının on dokuzuncu yüzyılda, burjuva toplumunun gelişmesiyle başladığı konusunda konu hakkında araştırma yapan bilim insanları birleşmektedir (Naci, 1981, s. 7).

2.2.1. Dünyada Roman Türünün Ortaya Çıkışı

Romanın kökleri on altıncı ve on yedinci yüzyıla kadar uzanmaktadır. On altıncı ve on yedinci yüzyıl Avrupa’sının toplumsal, siyasal ve ekonomik şartları pikareks, psikolojik ve anı türünde romanların doğmasına neden olmuştur. Pikareks romanın ilk ortaya çıktığı yer İspanya’dır. İlk olarak kır yaşamını konu alan ve şövalye romanlarına bir tepki olarak doğduğunu görüyoruz. İlerleyen dönemlerde bu tepki yazıları Pikaro adındaki kurnaz ve becerikli bir kahramanın serüvenlerine dönüşmüştür (Çoraklı, 2002, s. 24). Psikolojik roman türünü incelediğimizde, roman kahramanlarının psikolojik durumlarına önem verildiğini söyleyebiliriz. Bu tür romanlarda olaylar roman kahramanlarının psikolojik durumlarına bağlanır ya da roman kahramanlarının psikolojilerini aydınlatabildiği ölçüde eserde yer alır (Ayata, 2008, s. 8-9).

Anı romanları, biyografi, otobiyografi, günlük ve gezi türleri ile çok benzerlik gösterse de Anı Roman türü bu türlerden çok farklıdır. Hatıra kelimesinin Fransızca karşılığı “memory” (Dictionnaire, 2002, s. 448) dir. Arapça’da “hatırlanan, akla gelen şey” anlamına

gelen “hutûr”dan türemiştir (Devellioğlu, 2012). Bu kelime Türkçeye ise anı olarak geçmiştir. Kişinin kendi başından geçen, şahit olduğu olayları, izlenim, gözlem ve bilgilerinden yola çıkarak, bazen de kendi duygu ve düşüncelerini katarak anlattığı yazı türüne anı denilmektedir (Özkırımlı, 1982, s. 111). Kısacası anı, bir bireyin kendi kendisiyle bir tür hesaplaşması ve kendisini başka insanlara ifade etmesidir. Bu tür romanlar eskiçağda ve orta çağda çok yaygındı. Sezar’ın anıları bu türe verilebilecek güzel bir örnektir. Julius Caesar’ın anılarında kendinden üçüncü şahıstan söz açar gibi söz açması, anı türüne Julius Caesar’ın kendi karakteristiğini katmasıdır (Naci, 1981, s. 11).

On altıncı yüzyıldan on dokuzuncu yüzyıla kadar geçen süre içerisinde romanın gelişim ve değişim serüvenini dikkate aldığımızda roman: İçerisinde yaratıcıyı, gerçekliği, anlatıyı, kurmacayı, hayatı, tarihi, aşkı, sevgiyi, nefreti, kahramanlıkları, savaşları, insanı, insan doğasını, insan psikolojisini, ekonomisini, kısacası roman hayatta var olan insanı ve insanın etrafında dönen tüm âlemi konu alan bir bakıma fikir türlerinin atasıdır (Çıkla, 2002, s. 111-115).

2.2.2. Türkiye’de Roman Türünün Ortaya Çıkışı

Mesnevi, beyitlerle kurulmuş bir nazım şeklidir. Bu nazım şekline Arap edebiyatında “kaside-i müzdevic” ya da kaside-i müzdevic” denilir (Ateş, 1946, s. 127-128). Mesnevi kelimesinin Arapça olmasına rağmen İran edebiyatında kullanıldığını görüyoruz (Kutlar, 2000, s. 5). Türklerde roman türünden önce klasik Osmanlı yazınında anlatım türü Farsça kaynaklı mesneviler olmuştur. Bu mesnevilerin içinde en çok bilinenleri ise Hüsrev ile Şirin”, “Yusuf ile Züleyha” ve “Leyla ile Mecnun”dur (Naci, 1981, s. 12).

Türk insanının romanla tanışması on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Batı edebiyatlarından, özellikle de Fransız edebiyatından yapılan tercümelerle olmuştur. 1862’den sonra Fenelon (Les Advantures de Telemaque, 1862)’la başlayan tercüme faaliyetleri Victor Hugo (Les Miserables, 1862), Daniel Defoe (Robinson Crusoe, 1864), Alaksandre Dumas (Monte Cristo, 1845) Chateaubriand (Atala, 1871), Bernardin de Saint Pierre (Paul et Virginie, 1870), Paul de Kock (Üç Yüzlü Karı, 1877; Kamere Âşık, 1886; Evlenmek İster Bir Adam), Xavier de Montepin gibi yazarların eserlerinin hızla Türkçe’ye çevrilmesiyle devam etmiştir (Özer, 1994, s. 2).

Modern Türk romanı esas çerçevesini Batıdan, bilhassa da Fransa’dan yapılan roman çevirilerini örnek alarak belirlemiş bir tür olsa da, yüzlerce yıl işlenerek bir gelenek oluşturan klasik halk hikâyeleri ile divan edebiyatının özellikle de manzum tarzda yazılmış hikâyelerin modern Türk romanı üzerindeki etkilerini görmezlikten gelemeyiz. (Issı, 2002, s.

16). Karacaoğlu, Köroğlu, Dede Korkut, Kerem ile Aslı, Battal Gazi, Bin bir Gece Masalları, Hz. Ali'nin hayatı, Firuzşah'ın serüvenleri, Tutiname hikâyeleri, Hançerli Hanım hikâyeleri, Tayyazade hikâyeleri, Cevri Çelebi'nin hikâyeleri modern Türk romanı üzerinde özgün bir etkiye sahiptir (Naci, 1981, s. 14).

İlk Türk romanı, dil ve teknik açıdan oldukça zayıf olmakla birlikte, 1872-1873 tarihlerinde Şemseddin Sami tarafından yazılan Taaşuk-ı Talat ve Fitnat isimli romandır (Seyhan, 2014, s. 19). Daha sonra 1874'te Namık Kemal'in *İntibah* ve *Cezmi* romanları (Reyhanoğulları, 2015, s. 209-210) Samipaşazade Sezai'nin 1888'de yayınladığı *Sergüzeşt*'i gelmektedir. (Özer, 1994, s. 3) Türk insanının romanla tanıştığı on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından günümüze kadar birçok edebiyatçı, birçok yazar Türk dilinde birçok eser kaleme almıştır (Özer, 2002).

2.3. Roman Türünün Çeşitleri

Romanları konularına göre; macera romanları, bilim kurgu romanları, polisiye romanları, tarihsel romanlar, psikolojik romanlar, fantastik romanlar, biyografik romanlar şeklinde sınıflandırabiliriz.

2.3.1. Tarihi Romanlar

Tarihteki çeşitli karakterleri esin kaynağı olarak kullanan ve konusunu tarihte yaşanmış olan olaylardan alan eserlere tarihi roman denir (Erol, 2012). Tarihsel romanlarda yazar, kendi yorumlarıyla ve ifadeleriyle tarihsel kişileri, olayları ve olguları anlatır. Geçmişte yaşanmış olayların bir bölümünü seçerek onu derinleştirir ve ele aldığı insanların hayatlarına ait olan ayrıntıları bizlere sunar (Şimşek, 2006a). Dünyada ilk tarihi roman örneğini Walter Scott'ın yazdığı kabul edilmektedir. Walter Scott'ın *Waverley* adlı tarihsel romanında İskoç tarihinden 1745 Jakoben Ayaklanması'nı konu almıştır (Çelik, 2002).

Ahmet Mithat Efendi'nin yazmış olduğu *Yeniçeriler* adlı uzun hikâyesi Ülkemizde edebiyatımızın ilk tarihi romanı olarak kabul edilmektedir. Daha sonra Namık Kemal, tarihi roman alanında ilk kez eser veren yazarımızdır. Namık Kemal, ülkemizde çağdaş anlamda ilk tarihi roman yazarı olarak bilinmektedir (Erol, 2012).

2.3.1.1. Tarih ve Tarihi Roman

Edward Hallet Carr (1991) tarihi; tarihçi ile olguları arasında kesintisiz bir karşılıklı etkileşim süreci, bugün ile geçmiş arasında bitmez bir diyalog şeklinde tanımlamıştır. Tarihçi de geçmişle ilgili kaydedilmeye değer yönleri ortaya koyan ve insanları bu yönde

bilgilendiren kişidir. Tarihçinin geçmişte yaşananları ele alırken ne kadar objektif olabileceği tartışma konusudur. Tarihi romanlar yazılırken roman yazarı tarihçinin ortaya koyduğu malzemeyi alır ve hayal dünyasında canlandırarak eserini meydana getirir. Tarihsel romanlarda geçmişte yaşanmış olayların insani boyutu daha çok ortaya çıkar (Şimşek, 2006a). Tarihçi geçmişte yaşanmış olayı sebep ve sonuçlarıyla ele alırken, roman yazarı bu olayların meydana gelmesinde etkili olan küçük ayrıntılara, o dönemde yaşamış insanların dünyalarına, günlük yaşantılarına yer verir. Tarih romanlarında tarih bilimiyle aydınlatılan geçmiş anlatılmaktadır. Tarihçi geçmişi ele alırken belgelere dayanır, objektif olma çabası içindedir. Hayal gücünü kullanmaz. Roman yazarının objektif olma gibi bir kaygısı bulunmamaktadır. Hayal gücünü kullanır tamamen özgürdür (Çelik, 2002).

2.3.1.2. Tarihi Romanın Özellikleri

Tarihi romanlar; tarihteki karakterleri ve yaşanan olayları ilham kaynağı olarak alır. Konusu, tarihi olaylar ve kişilerdir. Yazar, seçtiği dönemi en iyi şekilde yansıtmaya çalışır. Gerçek ve hayali karakterler yer alır. Geçmiş edebi açıdan ele alır. Yazar geçmişi hayal dünyasında kurgulayarak anlatır. Tarihi romanlar geçmişe hayat vererek sultanların, askerlerin, köylülerin hayatını canlı olarak anlatır (Ata, 2000).

2.4. Romanın Eğitimsel İşlevi

2.4.1. Romanın Eğitim Öğretim Ortamında Kullanımı

Tarihi öğrencilere anlatmakta edebi ürünler önemli rol oynamaktadır. Bu edebi ürünlerin başında romanlar gelir.

Tarih bilimi geçmişte yaşanmış olan olayları ve insanların kültürlerini ele alır. Tarih, geçmişi ele alırken belgelere dayanır. Tarihçi, geçmişi ele alırken insanların karşılaştıkları olayları çok fazla detaya yer vermeden anlatır. Romanlara baktığımızda, tarihte anlatılmayan, önem verilmeyen, sıradan diyebileceğimiz kişiler ve olaylar ile bunların yaşantıları ayrıntısıyla işlenir. Romanların tarihi öğretmek gibi bir işlevi yoktur. Ancak tarihi anlama ve sevdirmede önemi büyüktür (Erol, 2012, s. 60).

Romanların eğitim öğretim ortamında kullanılması, öğrencilerin yorum yapma, farklı bakış açılarını görme, empati kurma becerilerinin gelişmesine olumlu katkı sağlamaktadır. Öğretmenin belirleyeceği uygun romanlarla derslerde işlenen tarih konuları daha somut hale getirilebilir, böylece öğrenci konuyu daha iyi anlayabilir. Ayrıca romanlar öğrencilerin dil becerilerinin geliştirilmesine de olumlu katkı sağlar (Beldağ & Aktaş, 2016, s. 955-956).

Son yıllarda eğitim öğretimde, bireylere kazandırılması hedeflenen değerlerin aktarılmasında romanlardan faydalanmak etkili bir yöntem olarak kabul edilmektedir. Başka insanların mücadelelerini, yaşadıkları sorunları, elde ettikleri başarıları anlatarak bireyleri ileride karşılaşacakları durumlara hazırlama görevi görmektedir. Çeşitli araştırma sonuçlarına göre (Çiftçi, 2011; Keskin, 2008; Öztürk, 2002; Artan, 2012; Yasa, 2017; Top, 2009) Tarih, Sosyal Bilgiler, Coğrafya derslerinde roman ve diğer edebi metinleri kullanmak, öğrencilerin akademik başarıları, empati kurma becerileri, derse ilgi ve sevginin artması üzerinde etkilerinin olduğunu ortaya çıkarmıştır (Beldağ & Aktaş, 2016, s. 957-958).

2.4.2. Tarihsel Romanın Eğitim Ortamında Kullanımının Faydaları

Türkiye’de tarih öğretimi, öğrenciler tarafından sıkıcı, ezbere dayalı bir ders olarak ifade edilmektedir. Tarih; soyut, sözel anlatıma dayalı bir ders olduğu için farklı öğretim materyalleri ile ilişkilendirilmesi sağlanmalıdır. Öğretmen yalnızca ders kitabına bağlı kalarak konuyu anlattığında öğretim programlarında belirtilen kazanımlar ve hedefler tam olarak gerçekleşmemektedir. Tarihsel romanların kullanılması öğrenci başarısının yükselmesine olumlu bir etki yapacaktır. Tarihsel romanda yazar, tarihsel kişileri, olguları, olayları kendi yorumuyla yansıtır. Dolayısıyla tarihsel romanda yazarın o döneme bakış açısı, olayları algılayışı esere yansır. Tarihsel romanlarla toplumda bazı değerlerin benimsetilmesi sağlanabilir. Değer aktarımında, ulusal bir tarih bilincinin yaratılmasında yardımcı bir eğitim öğretim aracı olabilir (Şimşek, 2006a, s.65-66).

Tarih ve Sosyal Bilgiler derslerinde romanların kullanılması öğrencilere geçmişte yaşanmış olaylar ile günümüzdeki olaylar arasındaki benzerlik ve farklılıkları görmelerine ve geçmişle günümüz arasında kültürel olarak karşılaştırmalar yapmalarına olanak sağlayacaktır. Tarihsel romanın öğretim ortamında kullanılması; kalıcı öğrenmeyi, derse karşı motivasyonun artmasını, öğrencinin okuma alışkanlığı kazanmasını sağlayacaktır. Dersi daha eğlenceli kılarak, öğrencilerin farklı bakış açılarına sahip olmasında olumlu katkı sağlayacaktır (Beldağ & Aktaş, 2016, s. 973-974). Ayrıca tarihsel romanlar, “özellikle ergenlik dönemini yaşayan gençlerin sosyalleşme süreçlerinde, onlara benimseyebilecekleri bir model sunma noktasında yararlı” olabilecektir (Şimşek, 2016b, s.74).

İnkılap tarihi öğretiminde tarihsel roman kullanımının bazı faydaları şunlardır (Çençen, 2010, s.117-118):

- a) Tarihi figürleri ders kitaplarına göre daha gerçekçi yapar.
- b) Tarihi romanlar, dünyayı, kültürlerini ve uluslarının tarihlerini öğretmede yardımcı olur.

- c) Tarihi olguların eğlenceli bir şekilde öğrenilmesine yardımcı olur.
- d) Öğrencileri sebep sonuç muhakemesi yapmalarına yönlendirir.
- e) Eleştirel düşünceyi harekete geçirir.
- f) Tarihi romanda karakterler zor karar vermek durumunda olduğundan öğrencilerin verdiği kararları da ilerlemeye yönlendirir.
- g) Yazma etkinlikleri için bir temel oluşturabilir.
- h) Eleştirel okuma becerisi geliştirir.
- i) Empati becerilerini geliştirir.

Tarihsel romanlar, gençlerde vatan, millet, insan sevgisini, adalet, paylaşma ve dayanışma duygusunu artırır. Bu nedenle ilköğretimden itibaren öğretmenlerin, öğrencilere Tarih dersini işlerken tarihi romanları kullanması önemlidir.

Öğretmen Tarih dersini işlerken konuyla paralel olarak bir tarihi romanın okunmasını ödev olarak verebilir. Romanda anlatılanlar sınıfta özetlenebilir. Soru cevap yöntemiyle romanın tarih öğretimine katkısı sağlanabilir. Böylece derste ele alınan dönem ile ilgili gerek sosyal, gerekse kültürel ve ekonomik durumun sınıftaki öğrenciler tarafından daha iyi anlaşılması sağlanabilir (Erol, 2012, s. 68).

Tarihsel romanın eğitimsel açıdan olumlu yanları yanlarında olumsuz yanları ya da sınırlılıkları da bulunmaktadır. Çençen (2010, s.234) bu sınırlılıkların başında “tarihsel roman okuyan çocuğun sürekli olarak muhayyilesine yöneldiği için bazı konuları gerçek/hayal ayrımında yanılgıya düşmesi ihtimali”nin geldiğini belirtmektedir. Öztürk ve Otluoğlu da (2002, s.127) tarihsel romanın bir tarihi kanıt olmadığını roman yazarının geçmişte yaşanan olayları ele alırken onların kahramanlarına edebi kaygılarla farklı bir karakter verebileceğini, cazip hale getirmek için de metnin abartılmış aşk/nefret, erdem/erdemlilik, bilgelik/cehalet ve yiğitlik/korkaklık gibi motiflerle süsleyebileceğini belirtmektedir.

2.4.3. Kurtuluş Savaşı Konusunun Öğretiminde Tarihsel Romanın Kullanımı

Kurtuluş Savaşı, Mustafa Kemal Atatürk ve ona inanmış Türk Milleti’nin, Anadolu’dan işgalcileri silahlı mücadele ile atmasıdır. Kurtuluş mücadelesi Türk Milletinin dönüm noktalarından biridir.

Ulusal Bağımsızlık Savaşı Lozan Antlaşması’yla sonuçlandırılmış ve Türkiye tarihinde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Cumhuriyet ilan edildikten sonra siyasi, hukukî, idari, askeri, ekonomik alanlarda olduğu gibi eğitim ve öğretim alanlarında da yenilikler yapılmıştır. Cumhuriyet Hükümeti, yeni rejiminin sürekliliğini sağlamanın

yolunun, yeni ve güçlü bir toplumsal yapı oluşturmaya gerektiğinin farkında olarak eğitim ve öğretim üzerinde çok titizlikle durmuştur. Bu doğrultuda ilk iş olarak kendi kurumlarında verilecek derslerin ve bu derslerde işlenecek olan konuların yeniden düzenlenmesine önem verilmiştir. Yeni rejimin Türk toplumuna benimsetilmesinde önemli bir rolü olan tarih anlayışı ve derslerde öğrencilere verilen tarih eğitimi konusunda dikkatle durmuştur.

Kurtuluş Savaşı konuları 12. sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde yer almaktadır. Bu konular 12. sınıf düzeyindeki öğrencilere öğretilirken belgeseller, haritalar, resimler gibi çeşitli görsel ve yazılı materyaller kullanılmaktadır. Bu materyaller arasında tarihi romanlar da yer almaktadır. Kurtuluş Savaşı konularını işlenirken tarihi romanlardan yararlanılması dersin amacı ve hedeflerine ulaşılması açısından uygun bir yöntem olacaktır. Tarihi romanlar dersin tamamlayıcı unsuru olarak okutulmalıdır. Bu sayede öğrenci o dönemin sosyal, kültürel ve ekonomik koşullarını daha iyi anlayacaktır (Konukçu, 2000, s. 22-24).

2.5. Kurtuluş Savaşı ve Türk Romanında Kurtuluş Savaşı

Yukarıda belirtilen Kurtuluş Savaşı, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin önemli konularındandır. Aşağıda başlıklar halinde konunun önemine binaen Türk milli mücadelesi ele alınmıştır.

2.5.1. Türk Milli Mücadelesi

2.5.1.1. Milli Mücadeleye Hazırlık

Osmanlı Devleti'nin paylaşılması ve parçalanması ile ilgili Avrupalı Devletlerin çabaları, XVII. yüzyılın sonlarında başlamış ve 10 Ağustos 1920 tarihinde Sevr Barış Antlaşması imzalanıncaya kadar devam etmiştir. Avrupalı devletlerin, Osmanlı Devleti'nin topraklarını parçalama ve kendi aralarında paylaşma amaçları, 1815 tarihinde Viyana Kongresi'nde "Şark Meselesi" adı altında tüm gerçekliğiyle ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti'ndeki gayrimüslim halkın koruma altına alınması için kullanılan "Şark Meselesi" ifadesinin manası genişlemiştir. Bahsedilen bu çabaları başlangıçta Rusya ve Avusturya başlatmış, daha sonra Fransa, İtalya, İngiltere, Almanya gibi devletler de katılmıştır (Özüçetin, 2004, s. 65-66).

Bu koşullarda Osmanlı Devleti için tarafsız kalmak oldukça zordu. İngiltere'nin ya da Almanya'nın yanında yer almalıydı. Osmanlı Devleti'nin ittifak arayışına İtilaf Devletleri olumlu bakmadı. Osmanlı Devleti'ndeki İttihat ve Terakki yöneticileri, İtilaf Devletleri'nin

yayılmacı politikalarına engel olmak için Almanya'nın yanında yer alınması gerektiğini düşünüyorlardı. Almanya'nın savaştan galip çıkacağına kesin gözüyle bakıyorlardı. Dolayısıyla zafer günü de Türkiye mükâfatlandırılacaktı" (Dumont, 1993, s. 3). Eğer Almanya'nın yanında savaşa girilecek olursa kaybedilen topraklar geri alınabilecek, Osmanlı Devleti yeniden eski gücüne kavuşabilecekti (Türkmen, 2002, s. 57).

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'na katılınca pek çok cephede mücadele etmek zorunda kaldı. Savaştığı cephelerde çok büyük kayıplar verdi. I. Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılarak Mondros Ateşkes Anlaşması gibi şartları çok ağır olan bir anlaşmayı imzalamak zorunda kaldı. Mondros Ateşkes Anlaşması'nda yer alan 7. madde ile İtilaf Devletleri güvenliklerini tehlikede hissettikleri herhangi bir durumda, ülkedeki stratejik yerleri işgal edebilme hakkını elde etmişlerdi. Anlaşmanın bu maddesine dayanarak, İtilaf Devletleri kısa süre içinde Osmanlı Topraklarını işgal etmeye başladılar (Özüçetin, 2004, s. 68).

İtilâf Devletleri, Mondros Ateşkes Anlaşması'nın maddelerine uymayarak, ordularını ve donanmalarını İstanbul, Merzifon, Konya, Urfa, Maraş, Antalya, Antep, Samsun ve Adana gibi devletin önemli merkezlerine göndermiş ve ülkeyi işgal etmeye başlamışlardı. Mustafa Kemal, Mondros Ateşkes Anlaşması imzalandığı sırada Yıldırım Orduları Grup Komutanı idi. Ateşkesin ülkeyi İtilaf Devletleri'nin işgallerine açık hale getiren hükümlerine itiraz etti.

Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandıktan kısa bir süre sonra, Anlaşma Devletleri'nin yaptığı işgaller başlayınca Mustafa Kemal'in görev yaptığı Yıldırım Orduları Grubu feshedildi. İstanbul'a çağrılan Mustafa Kemal, o sırada bulunduğu yer olan Adana'dan yola çıkarak, 13 Kasım 1918 tarihinde İstanbul'a vardı. Mustafa Kemal, İstanbul'da olduğu süre içerisinde çeşitli görüşmeler yaptı. Ülkesinin içine düştüğü kötü durumdan kurtarılması için çeşitli siyasi çözüm yolları aradı. Çünkü o günlerde koşullar silahlı mücadeleye girilmesi için uygun görünmüyordu. Hükümetin kurulması en önemli isteklerinden biriydi. Bu hükümet, işgal güçleri karşısında oldukça cesur kararlar alabilmeliydi. Ayrıca ordunun terhis edilmesini, silah ve cephanenin İtilaf Devletlerine teslim edilmesini engellemek istedi. Ancak o günlerde bu düşüncelerinin uygulamaya konulmasını sağlayamadı (Türkmen, 2011, s. 64).

2.5.1.2. Samsun'a Çıkış ve Kongreler

Mustafa Kemal Paşa İstanbul'da yapılan görüşmelerden sonra, 30 Nisan 1919'da IX. Ordu Kıt'aları Müfettişliği görevine getirildi. Harbiye Nazırı Şakir Paşa sadaret

makamına, bu görevlendirme ile ilgili aynı gün bilgi verdi ve Mustafa Kemal'e 6 Mayıs 1919'da resmî bir yazı yolladı. Osmanlı Genelkurmay Başkanlığı'nın yazdığı bir talimatname de bu yazıya eklendi. Bu talimatnâmede, İçişleri Bakanlığı'nın ilgili birimlerinden de gerekli görülen kişilerin bilgilendirilmesi isteniyordu. Bakanlar Kurulu'nda 17 Mayıs 1919'da yapılan toplantıda Şakir Paşa'nın müfettişlik için düzenlediği yetki belgesi ve talimatname onaylandı (Türkmen, 2002, s. 65).

Bakanlar Kurulu'nda gerçekleştirilen görüşmelerden sonra bu konuda Dâhiliye Nezaretinin (İçişleri Bakanlığı) bilgilendirilmesine karar verildi. Gerekli bilgileri alan İçişleri Bakanlığı, IX. Ordu Müfettişliği'nin her türlü gıda ve eksiklerinin tamamlanması için vilayetler ile yazışmalar başlattı. Vilayetlere gönderilen telgraflarda, her sancağın köy ambarlarındaki tahılın bir kısmının ordu müfettişlik merkezlerine ve iskelelere ulaştırılması talep edildi. Bu arada Mustafa Kemal, 9. Ordu Müfettişi olarak atandıktan sonra hazırlıklarına başladı, bölgenin arazi haritalarını ve asker sayılarını inceledi. Ayrıca Samsun ve çevresindeki toplam jandarma sayısını öğrenebilmek için 6 Mayıs 1919'da üst makamlara başvurdu. Bununla ilgili olarak, Şakir Paşa'nın mühür ve imzasını taşıyan talimatname Mustafa Kemal'e verildi. Ayrıca Dokuzuncu Ordu Müfettişliği görevi dışında Birinci Ordu Müfettişliği, Rumeli Müfettişliği ve Yıldırım Kıt'aları Müfettişliği oluşturuldu. Bunların başına da yüksek rütbeli subaylar tayin edildi (Türkmen, 2002, s. 104-110).

9. Ordu Müfettişi olarak atanan Mustafa Kemal'in Müfettişlik talimatnamesine göre görevleri şunlardı: Görevlendirildiği bölgede güvenliği sağlamak, eşkıyalık hareketlerini engellemek, silah ve cephaneyi toplamak, Anadolu'da ortaya çıkan kuva-yı milliye hareketini yok etmek, İngilizlerin talepleri dışında bir girişimde bulunulmasını önlemek, İtilaf Devletleri'nin şikâyet ettikleri olayları engellemek, görev aldığı bölgede Mondros Ateşkes Anlaşması'nın şartlarının uygulanmasını sağlamak. Mustafa Kemal'e 9. Ordu Müfettişi olarak askeri ve sivil tüm yetkililere emir verme yetkisi verilmişti. Bu yetkiler, onun asıl amacına ulaşması için kolaylık sağlamıştır. Bu sayede tarihi görevini başlatma fırsatını bulmuştur. Mustafa Kemal beklemediği bir anda karşısına çıkan bu fırsatı çok iyi değerlendirmiş, 19 Mayıs 1919 Türk Kurtuluş Savaşı'nın başlangıç tarihi olmuştur (Şapolya, 2014, s. 299-301).

Mustafa Kemal, 15 Mayıs 1919'da Bâbüâli'ye (Devellioğlu, 2012, s. 248) uğramıştır. Orada hükümeti, İzmir'in işgalini öğrenmiş olmanın verdiği endişe ve telaş içerisinde bulmuştur. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi tüm yurt genelinde büyük yankı uyandırmış, Türk halkının sert tepkisine sebep olmuş, yurt genelinde protesto mitingleri yapılmıştır. Mustafa Kemal, yanında bulunanlarla birlikte 16 Mayıs 1919 tarihinde saat

16.00'da Bandırma Vapuru'yla Samsun'a varmak üzere yola çıkmıştır (Aybars, 1995, s. 268-270).

Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Bandırma Vapuru'nda; Müfettişlik Kurmay Başkanı Kurmay Albay Manastırlı Kâzım (Dirik Paşa) Bey, III. Kolordu Komutanı Erkân-ı Harp Miralay (Devellioğlu, 2012, s.301) Re'fet (Bele Paşa) Bey, Kurmay Başkanı yardımcısı Kurmay Yarbay Mehmet Arif Bey (Ayıcı), Karargâh kurmayı ve İstihbarat ve Siyasi Şube Müdürü Kurmay Binbaşı Hüsrev (Gerede) Bey, Müfettişlik Topçu Kumandanı Topçu Binbaşı Kemal (Doğan) Bey, Müfettişlik Sağlık Daire Başkanı Tabip Albay İbrahim Talî (Öngören) Bey, Kurmay mülhâkı III. Kolordu Komutan yaveri Üsteğmen Arif Hikmet (Gerçekçi), Kurmay mülhâkı Yüzbaşı İsmail Hakkı (Ede), Müfettişlik Sağlık Daire Başkan yardımcısı Tabip Binbaşı Refik (Saydam) Bey, Müfettişlik Başyaveri Yüzbaşı Cevat Abbas (Gürer), Tabip Yüzbaşı Behçet Efendi, Müfettişlik emir subayı Yüzbaşı Ali Şevket (Öndersev), Karargâh komutanı Yüzbaşı Mustafa Vasfî (Süsoy), Mülhak Yüzbaşı Rauf, Müfettişlik İkinci yaveri Teğmen Muzaffer (Kılıç), Yüzbaşı Hersekli Ahmet Efendi, Kurmay Başkanı Emniyet Subayı Üsteğmen Hayati, İaşe subayı Üsteğmen Abdullah (Kunt), Mülhak Teğmen Zebur, Emir subayı Teğmen Ruhsat ve Kurmay mülhâkı Yüzbaşı Mümtaz (Tünay), olmak üzere, on sekiz kişi hareket etmiştir (Tevetoğlu, 1987, s. 16).

Mustafa Kemal Samsun'a çıkarken yanında bulunan kişilerin tümünün adlarını tek bir kaynaktan bulmak çok zordur. Milli Mücadele Dönemi'ni anlatan yazılara baktığımızda Mustafa Kemal'le birlikte Samsun'a çıkanların sayısı ile ilgili farklı sayılar verildiğini görmekteyiz. Miralay Mehmet Arif, *“Mustafa Kemal Paşa'nın maiyetinde 18 kişi bulunuyordu”* demektedir. Tevetoğlu, yazısında sadece 18 kişiden bahsetmekte ve *“bunların dışında başka kimse yoktu”* der. (Konukçu, 2000, s. 22-24) Atatürk, üç gün süren oldukça zor ve yorucu bir yolculuğun ardından 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a vardı (Aybars, 1995).

Mustafa Kemal, 19 Mayıs tarihinde Samsun'a çıktığında devletin ve milletin durumu kısaca şöyleydi: Osmanlı İmparatorluğu eskisi gibi değildi. Tamamen gücünü yitirmişti. Devlet içerisinde dini, dili, ırkı ve toplumsal yapısı farklı çok sayıda topluluklar ve milletler yer alıyordu. Siyasi, askeri, ekonomik ve toplumsal konulardaki kötü gidişat ve Fransız İhtilali'nin vermiş olduğu uluslara bağımsızlık fikri Osmanlı bünyesinde çatlamalara ve kopuşlara neden olmaktadır (Aybars, 1995, s. 268-270).

Avrupa'da yaşanan rönesans, reform, Sanayi İnkılabı gibi gelişmeler, Avrupa devletlerinin gelişmesini sağlamıştı. Ancak Osmanlı Devleti bu gelişmelere ayak uyduramamıştı. Adeta yerinde sayarak her geçen yıl Avrupa Devletleri'nin karşısında her

konuda gerilemeye başlamıştı. Batıda oluşan milliyetçilik duygusu ve hareketi başta Osmanlı İmparatorluğu olmak üzere diğer bazı imparatorluklarda olumsuz etkilere neden olmuştur (Turan, 2014, s. 78-80).

Osmanlı sınırları içerisinde bulunan doğal madenler ve petrol Batı'nın iştahını kabartmıştı. Büyük devletler, Osmanlı Devleti'nin bu zengin kaynaklarına sahip olmak istiyorlardı. Bu nedenle özellikle Almanya, İngiltere, Rusya, Fransa ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Osmanlı Devleti'ni aralarında paylaşmak için gizli veya açık bazı anlaşmalar yapmaya başlamışlardı (Aybars, 1995, s. 128).

Netice itibarıyla Birinci Dünya Savaşı, aralarında Osmanlı Devleti'nin de yer aldığı İttifak Devletleri ile İtilaf Devletleri arasında geçmiştir. Osmanlı Devleti savaşa beraber girdiği Almanya, Bulgaristan ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile birlikte I.Dünya Savaşı'ndan mağlup çıkmıştır. Osmanlı Devleti'nin yenilgisi Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasıyla resmi hale getirilmiş, Türk yurdu bir fiil olarak işgal güçleri tarafından Mondros Ateşkes Antlaşması gereğince işgal edilmişti (Turan, 2014, s. 78-80). Halk savaşlardan, fakirlikten, eşkıyadan, tecavüzden, yağmalardan ve adaletsizlikten bıkmış ve bitkin bir vaziyette hayatta kalmaya çalışmaktaydı (Aybars, 1995, s. 149).

Mustafa Kemal Atatürk, Büyük Nutku'nda bu durumdan; *"Ordunun elinden silahları ve cephanesi alınmış ve alınmakta... Antlaşma devletleri Mondros'un hükümlerine uymayı gerekli görmüyorlar. Birer vesile ile antlaşma devletleri İstanbul'da. Adana ili Fransızlar, Urfa, Maraş, Antep İngilizler tarafından işgal edilmiş, Antakya ve Konya'da İtalyan kıtaları, Merzifon ve Samsun'da İngiliz askerleri bulunuyor. Her yanda yabancı subay ve memurları, özel adamları çalışıyor. Nihayet sözünü ettiğimiz tarihten (19 Mayıs 1919'dan) dört gün önce (15 Mayıs 1919'da) Antlaşma Devletleri'nin onayı ile Yunan Ordusu İzmir'e çıkarılıyor (Atatürk, 2002, s. 1) şeklinde bahsetmektedir.*

Resmi Harp Tarihi vesikalarına göre Türk Kurtuluş Savaşı 15 Mayıs 1919'da Yunan Ordusu'nun fiilen İzmir'e çıkmasıyla başlamıştır (Bayur, 2002, s. 301). Atatürk, Samsun'a çıktığı tarihte ülkenin durumu bu haldeydi. Samsun'a ayak basan Mustafa Kemal Paşa ilk önce müfettişlik bölgesinde yer alan, Trabzon, Erzurum, Van, Ankara, Sivas, Kastamonu, Diyarbakır, Elazığ illeri ile Erzincan ve Canik müstakil mutasarrıflıkları ve 15. ve 20. Kolordu Komutanlıkları'na iki numaralı tebligatını yayımladı. Yayımladığı bu tebligatında, Samsun'da bir kaç gün kalacağını, ülke içindeki asayişsizliğin ve eşkıyalığın nedenleriyle ilgili gerekli olan bilgileri elde etmeye çalışacağını, bu çalışmalarını sırasında kendisine valilerin de yardımcı olmaları gerektiğini bildirmekteydi (Kili, 2002, s. 48).

Mustafa Kemal Samsun'dan Havza'ya geçtikten sonra hem Samsun'daki işgal olayını, hem de İzmir'in işgaline karşı gösterilen tepkiyi İstanbul Hükümeti'ne bildirdi. İstanbul Hükümeti'nden bu tür saldırıların önlenmesi için gerekli önlemlerin alınmasını istedi. Bu arada İngilizlerin de, Mustafa Kemal'in. Ordu Müfettişi göreviyle Samsun'a gitmesine ve işgale karşı halkı örgütlemeye çalışmasına duydukları huzursuzluk arttı. İngiliz İşgal Kuvvetleri Karadeniz Ordusu Komutanı General Milne, İstanbul Hükümeti'ne yazdığı telgrafta Mustafa Kemal'in 9. Ordu Müfettişi olarak kurmay heyetiyle birlikte Samsun'a gönderilmesinden duyduğu rahatsızlığı belirtti. Milne, IX. Ordunun dağıtılmasına rağmen bu orduya bağlı kuvvetler için bir müfettişin geniş bir kurmay heyetiyle gönderilmesinin asıl maksadını bilmek istedi. Ayrıca General Milne bu heyetin, Sivas'a doğru gitmesinin nedeninin kendilerine açıklanmasını istedi. Tüm bu yaşananların sonunda İngilizlerin tepkilerine karşı Osmanlı Hükümeti'nden ve Osmanlı Genelkurmay'ından iki farklı yanıt hazırlandı. İlk olarak Genelkurmay Başkanı Cevat Paşa tarafından yanıtın verildiğini görüyoruz. Cevat Paşa vermiş olduğu yanıtta; IX. Ordu Müfettişliğinin Konya'da kurulan Yıldırım Kıt'aları (II. Ordu) Müfettişliğinin benzeri olduğunu ve belirli bir merkezi olmadığını, seyyar bir konumda olduğunu belirtti (Jaeschke, 2001, s. 269-270).

Samsun'a çıkan ve ardından Havza'ya geçen Mustafa Kemal için artık tarihi açıdan önemli bir görev başlıyordu. Artık Osmanlı Devleti bir süre için adeta iki başlı olarak yönetilecekti. Mustafa Kemal yurt içinde her gittiği yerde Anadolu halkıyla görüşecek, onlara memleketin içinde bulunduğu durumu anlatacak, milli bilinci uyandırmaya çalışacak, onları harekete geçirmek için elinden geleni yapacaktı. Mustafa Kemal, yalnızca savaşı yöneten bir komutan değil aynı zamanda valilerle ve ulusal cemiyetlerle haberleşen, Türk ulusunu içinde bulunduğu zor koşullar hakkında bilgilendiren, ülkenin tüm sorunlarını kendisine dert edinen, bu sorunlara çareler arayan, milli cemiyetlerin toplanmasını sağlayarak kararlar alan büyük bir önder olacaktı. 28 Mayıs tarihinde ülkedeki sivil ve askeri yöneticilerle Müdafaayı Hukuk Cemiyetleri'ne yazılar gönderen Mustafa Kemal, yurdun her köşesinde işgali protesto eden mitingler yapılmasını, halka ülkenin içinde bulunduğu durumun vahametini anlatarak bunun en ücra köylere dek ulaşmasını talep etti. Edirne'de bulunan Cafer Tayyar Paşa'ya bir telgraf göndererek Türk ulusu bağımsızlığına kavuşuncaya kadar Türk milletiyle birlikte büyük bir fedakârlıkla çalışacağına yemin ettiğini, bundan sonra Anadolu'dan başka bir yere asla gitmeyeceğini belirtiyordu. İzmir'in işgaline karşı tepki olarak tüm yurttaki protesto mitingleri düzenlendi. İstanbul'da altı miting düzenlendi. Anadolu'daki çeşitli şehir ve kasabalarda toplam 96 tane miting düzenlendi. İtilaf Devletleri, İstanbul'da düzenlenen mitinglere ve Mustafa Kemal Paşa'nın Havza'ya geldikten sonra

gerçekleştirdiği faaliyetlere karşı tepki olarak Mustafa Kemal'i İstanbul'a geri çağırdılar (Akandere, 2004, s. 253-254).

9. Ordu Müfettişi olarak tüm mülki ve askeri makamlara emir verme yetkisine sahip olan Mustafa Kemal, o güne kadar sahip olduğu yetkilerin kendisine vermiş olduğu güçle hareket etmişti. Şimdi elinde bulunan bu güç tehlikeye düşmekteydi. Bu nedenle düşüncelerini kişisellikten çıkararak halka mal etmesi gerekiyordu. Zaman kazanmak için Harbiye Nezareti'ne onları oyalayacak bir cevap vererek 12 Haziran'da Amasya'ya geçti. Amasya'da tüm halk onu sevgi gösterileriyle ve sevinçle karşıladı. Amasya'da tüm Türk milletinin birlik ve beraberliğini sağlamak, milletin bağımsızlığını gerçekleştirmek için çalışmalarına başladı. Bu amaçla tarihte Amasya Genelgesi olarak adlandırılan, Milli Mücadele Tarihimizin ilk önemli belgesi kabul edildi. Bu belge Refet Bey, Rauf Bey ve Ali Fuat Paşa tarafından imzalandı. Aynı zamanda, Konya'da bulunan 2. Ordu Müfettişi Cemal Paşa (Küçük Mersinli Cemal Paşa) ile Erzurum'da bulunan 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa'nın onayları alındı. Genelge, 21/22 Haziran 1919 tarihinde yurttaki bütün yetkililere bildirildi (Akandere, 2004, s. 253-254).

Aynı zamanda İstanbul'daki önemli şahıslara hem bu bildiri hem de bazı mektuplar gönderilerek Türk ulusunun kendi bağımsızlığını kendisinin kazanacağını, bu doğrultuda tüm yurttaki düzenlenen mitinglerin ve yapılan gösterilerin hedeflenen amaçları gerçekleştirmekte yetersiz kalacağını, azınlıklar ve milli mücadeleye karşı olanlar tarafından düzenlenen zararlı propagandaların önlenmesi gerektiğini ifade etti (Aybars, 1995, s. 268-270).

Amasya Genelgesi'nde yer alan maddeler kısaca şöyledir: Vatanın bütünlüğü ve milletin bağımsızlığı tehlikededir. Bu madde ile ülkenin içinde bulunduğu kötü durum ulusa bildirilmiştir. İstanbul Hükümeti üzerine aldığı sorumluluğu yerine getirememektedir. Bu durum milletimizi yok durumuna düşürmüştür. Bu madde ile ilk kez İstanbul Hükümeti'ne karşı çıkmıştır. Milletin bağımsızlığını, yine milletin azmi ve kararı kurtaracaktır. Burada yönetim şeklinin değiştirilebileceği ima edilmiştir. Her türlü etkiden ve denetimden uzak bir milli kurul oluşturulmalıdır. Böylece Milli Mücadele hareketi kişisellikten çıkarılarak kurumsallaştırılmak istenmiştir. Anadolu'nun her bakımdan en güvenli yeri olan Sivas'ta milli bir kongre toplanacaktır. Bütün sancaklardan, halkın güvenini kazanmış üç delege Sivas'gidecektir.. Her ihtimale karşı bu genelge bir milli sır olarak tutulacaktır. Doğu İlleri adına, 10 Temmuz'da Erzurum'da bir kongre toplanacaktır. Bu kongrenin delegeleri de Sivas'ta yapılacak olan genel kongreye katılmak için yola çıkacaktır. Delegeleri, Reddi İlhak, Müdafaa-i Hukuk Dernekleri ve belediyeler seçecektir. (Özcan, 2013, s. 75-76)

Redd-i İlhak ve Müdafaa-i Hukuk derneklerinin telgraflarının çekilmesine izin verilmemesi durumunda, buna karşı çıkılacak ve haberleşmenin sağlanabilmesi için gösteriler yapılacaktır. Gerek askeri gerek milli örgütlerin dağıtılmaması için gerekli tedbirlerin alınması, bu konuda gerekli hassasiyetin gösterilmesi önemle isteniyordu. Ülke içinde herhangi bir yer düşman kuvvetlerinin işgaline uğrarsa, bu durum sadece o bölgede bulunan askeri birlikleri değil tüm orduyu ilgilendirecekti. Ne suretle olursa olsun elde bulunan silahlar, cephaneler ve diğer mühimmatlar İtilaf Devletlerine teslim edilmeyecekti. Amasya Genelgesi ile padişahın emir ve buyruklarına karşı çıkılması, milli iradenin padişah iradesinin yerine geçmesi bize Türk inkılabının ihtilal aşamasının başladığını göstermektedir. Amasya Genelgesi, ihtilalin programını açıklayan bir belge özelliği taşımaktadır (Aybars, 1995, s. 270).

Amasya Genelgesiyle ortaya atılan düşünceler, devletin başında bulunanların işgal güçleriyle birlikte hareket ederek muhafaza etmeye çalıştıkları mevcut duruma karşı bir tepkidir. Amasya Genelgesi, millet hâkimiyetine dayalı yeni bir Türk Devleti'nin kurulması amacıyla atılmış olan ilk önemli adımdır. Genelgede Türk milletine milli mücadelenin amacı, gerekçesi ve yöntemi açıklanmıştır. Amasya Genelgesi'yle, asırlardan beri Türk ulusunun kaderine hükmeden padişahın gücüne karşı bir başkaldırı başlamıştır. Gerçekten de Tamim'le beraber İstanbul'a gönderilen yazılarda, bundan böyle İstanbul'un Anadolu'ya hâkim değil, bağımlı olmak mecburiyetinde olduğu bildirilmiştir. Ordu, Amasya Genelgesi'nde kabul edilen kararların faaliyete geçirilmesiyle görevlendirilmiştir. Böylelikle Türk ordusu da ihtilâlin içindeki yerini almıştır. Amasya Genelgesi, gerek hukuksal gerekse siyasal önemi ile yeni Türk Devleti'nin kuruluşuna zemin oluşturan ana vesika olma özelliğini taşımaktadır (Aybars, 1995, s. 279-282).

Gelişmeleri yakından izleyen İngilizlerin ısrarı sebebiyle, Dâhiliye Nazırı Ali Kemal Bey tarafından Mustafa Kemal'e 9. Ordu Müfettişliği görevinden alındığı bildirildi. Ancak alınan bu karara Anadolu'da uyulması mümkün değildi. Amasya Genelgesi'nde alınan kararların tüm yurttan uygulanması ile doğrudan komutanlar ilgileniyorlardı. Yaşanan gelişmeler neticesinde Ali Kemal Bey istifa etmek mecburiyetinde kaldı (İslam Ansiklopedisi, 2019).

Yurtta tüm bu gelişmeler yaşanırken, Mustafa Kemal Amasya Genelgesi'nin yayınlanmasından kısa bir süre sonra Erzurum Kongresi'ne katılmak üzere yola çıktı. Amaç, doğu illerindeki ulusal direnişi toplamak, ulusal örgütlenmenin içine katmak ve Sivas'ta toplanacak olan kongreye bu örgütlerin temsilcilerinin katılmasını sağlamaktı. Mustafa Kemal, Erzincan civarlarında iken padişah'tan en kısa sürede İstanbul'a dönmesi gerektiğini

belirten bir telgraf aldı. Bunun üzerine Mustafa Kemal cevap olarak İstanbul'a dönmeyeceğini bildirdi. 3 Temmuz 1919 tarihinde halkın sevgi gösterileri içinde Erzurum'a ulaştı. Mustafa Kemal'e görevinden kesin bir şekilde alındığını bildiren emir, 7/8 Temmuz gecesi ulaştı. Mustafa Kemal, bunun üzerine askerlikten ve bütün görevlerinden istifa ettiğini bildirdi. Bu sırada Erzurum Kongresi hazırlıkları yapılmaktaydı. Mustafa Kemal'in aldığı bu karar Milli Mücadele döneminin en buhranlı anlarından biridir. Mustafa Kemal'in askerlik mesleğinden istifa etmesi yeni başlayan Milli Mücadele hareketini tehlikeye düşürebilirdi. Ancak Mustafa Kemal'in askerlikten ve tüm görevlerinden ayrılması Anadolu'da hiçbir şeyi değiştirmedir. 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa'nın Mustafa Kemal'e ordularıyla birlikte emrinizdeyim şeklinde bir tavır sergilemesi, Mustafa Kemal'in işini kolaylaştırmıştır. Yaşanan tüm gelişmeler Mustafa Kemal'in liderlik vasıflarını artık tartışılmaz bir hale getirmişti (Özdemir, 2015, s. 101).

Mondros Ateşkes Anlaşması'nın 24. Maddesine göre; altı doğu ilinde herhangi bir karışıklık meydana geldiğinde Anlaşma Devletleri buraları işgal edebileceklerdi. Bu madde ile Ermeniler korunarak, Doğu Anadolu'da kurulması düşünülen bir Ermeni Devleti'ne ortam hazırlanmaya çalışılıyordu. Bu durum bölgede yaşayan Türklerin huzursuz olmasına sebep oldu. 4 Aralık 1918 tarihinde "Vilayat-ı Şarkıye Müdafaayı Hukuku Milliye Cemiyeti" kuruldu. Bu cemiyetin merkezi İstanbul'du. 10 Mart 1919'da, Erzurum'da da bir şubesi açıldı (Özyürek, 2016, s. 4).

Vilayat-ı Şarkıye Müdafaayı Hukuku Milliye Cemiyeti'nin Erzurum'da açılan şubesi, amaçlarını açık bir şekilde belirtmektedir: "...Vilayat-ı Şarkıye Müdafaayı Hukuku Milliye Cemiyeti'nin ilk Erzurum şubesini teşkil eden zevat, vilayat-ı şarkiyede yapılan propagandalar ve bunların hedefleri, Türklük-Kürtlük, Ermenilik mesailini; ilmi, fenni ve tarihi nokta-i nazarlardan, tetkik ve tettebbu ettikten sonra, müstakbel mesailerini şu üç noktada tesbit ediyorlar: Katiyen muhaceret etmemek. Derhal ilmi, iktisadi, dini teşkilat yapmak. Tecavüze maruz kalacak vilayat-ı şarkiyenin herhangi bir bucağını müdafaada birleşmek" (Özdemir, 2015, s. 101).

Vilayat-ı Şarkıye Müdafaayı Hukuku Milliye Cemiyeti'nin Erzurum Şubesi, aldığı kararlarla, Doğu Anadolu toprakları Ermenistan'a verilirse müslüman halkın tümünün yok edileceğini bildiği için, bu topraklarda yaşayan Türk halkının kaderini işgal devletlerinin eline bırakmayıp savaşmayı göze almıştır. Samsun'dan Anadolu'ya geçtiği andan itibaren Mustafa Kemal, yurttaki işgallere ve ulusun varlığının ve bağımsızlığının tehlike içinde olmasına karşı ulusal bir direniş meydana getirme gayreti içindeydi. Bu nedenle tüm yurttaki, İzmir'in işgaline karşı protesto mitingleri düzenlenmesini sağladı. Ayrıca ordu komuta

kademesiyle görüşmeler yaparak neler yapılması gerektiği ile ilgili onların fikir ve düşüncelerini aldı. Ayrıca 8 Haziran tarihinde Ali Fuat Paşa'dan bir telgraf aldı. Bu telgrafta İstanbul'dan bulundukları dönemde aldıkları karar doğrultusunda, Batı Anadolu'yu ve İzmir'i inceledikten sonra Ankara'ya ulaşan Rauf (Orbay) Beyle bir görüşme taleplerinin olduğunu ayrıca görüşme yerinin de İskilip ve Osmancık olmasının uygun olacağını belirttiklerini haber alınca, onları Havza'ya davet etti (Aybars, 1995, s. 270).

Bu gelişmeler sonunda Amasya Genelgesi'nin temelleri hazırlanmıştır. Bu durum da İstanbul Hükümeti'nin huzursuzluğunun artmasına sebep olmuştur. 23 Haziran tarihinde Ali Fuat Paşa'nın Kolordusunun başına geçmek için Amasya'dan yola çıkması ve Mustafa Kemal'in ve Rauf Bey'in 10 Temmuz tarihinde yapılmasına karar verilen kongreye katılmak için Erzurum'a gitmelerine karar verilmiştir. Mustafa Kemal yanındaki arkadaşları ile birlikte 3 Temmuz 1919 tarihinde Erzurum'a ulaşmışlardır (Özyürek, 2016, s. 4).

Amasya Genelgesi kararlarına göre Erzurum Kongresi'nin 10 Temmuz tarihinde toplanması gerekiyordu. Ancak bazı delegelerin Erzurum'a gelmekte gecikmesi üzerine kongre 23 Temmuz 1919 tarihine ertelendi. Kongre delegelerinden emekli Binbaşı Kâzım ile Cevat Bey, Rauf Bey ve Mustafa Kemal Paşa'nın Erzurum'dan delege olarak kongreye katılabilmelerini sağlamak maksadıyla istifa ettiler. Erzurum Kongresi 23 Temmuz tarihinde Sivas, Erzurum, Bitlis, Van, Trabzon illerinden gelen yaklaşık 54 delege ile toplantıya başlamıştır. Diyarbakır, Elazığ, Mardin delegeleri valilerin engellemeleri sebebiyle kongreye katılamamıştır. Erzurum Kongresi, 23 Temmuz tarihinde toplanmıştır. Kongre Başkanlığı'na Mustafa Kemal, II. Başkanlığa ise Rauf Bey oy birliği ile seçilmişlerdir. Kongre 23 Temmuz ile 7 Ağustos 1919 tarihleri arasında çalışmalarını sürdürmüştür. Bu tarihler arasında toplam 13 toplantı yapmıştır. Erzurum Kongresi'nde çok önemli kararlar alınmıştır (Aybars, 1995, s. 283-296).

Kongrenin açılış konuşmasını Mustafa Kemal yapmış ve kongre başkanlığına Mustafa Kemal seçilmiştir. Erzurum Kongresi'nde Temsilciler Kurulu seçilmiş ve başkanlığına da Mustafa Kemal atanmıştır. Erzurum Kongresi'nde kabul edilen kararlar kısaca şöyledir: milli sınırlar içinde vatan bir bütündür, parçalanamaz. Burada ilk kez ulusal sınırlardan bahsedilmiştir. Her türlü yabancı işgaline ve müdahalesine karşı, millet birleşerek karşı koyacaktır. Bu kararlar Doğu illerindeki yararlı cemiyetler Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında birleşmiştir. İstanbul Hükümeti, vatanın bağımsızlığını sağlayamazsa geçici bir hükümet kurulacaktır. Hükümeti milli kongre seçecektir. Milli kongre toplanmamışsa seçimi Temsilciler Kurulu gerçekleştirecektir. İlk kez bu maddede İstanbul Hükümeti dışında bir hükümetin kurulmasından bahsedilmiştir.

Kuvayı milliyeyi etkili, irade-i milliyeyi egemen kılmak esastır. Burada milli egemenliğe dayalı bir yönetim kurulmasından bahsedilmektedir. Hristiyan halka siyasi hâkimiyetimizi ve toplumsal dengemizi bozacak imtiyazlar verilemez. Ancak bu vatandaşların canları, malları, namusları her türlü saldırıdan korunacaktır. Bu maddede Osmanlı topraklarında yaşayan azınlıkların ayrıcalıklar elde etmesine ve bağımsız devlet kurmak istemesine karşı çıkılmıştır. Manda ve himaye kabul edilemez. Manda ve himaye fikrini ortaya atan devlet, I. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD olmuştur. Güçsüz devletlerin gelişim gösterinceye kadar büyük devletlerin koruması ve yönetimi altında yaşaması esasına dayanan bir sistemdir. Manda fikri ilk kez Erzurum Kongresi'nde reddedilmiştir. Mebuslar Meclisi'nin derhal toplanmasına ve hükümetin yaptığı işlerin milletçe kontrolüne çalışılacaktır. Bu karar bize ulus egemenliğine önem verildiğini göstermektedir. Erzurum Kongresi'nde alınan kararlar çok az değişikliğe uğrayarak Sivas Kongresi tarafından kabul edilmiştir. Daha sonraki tarihlerde toplanan Meclis-i Mebusan'da Misak-ı Milli Kararları olarak ilan edilmiştir (Bostancı, 2015, s. 194-196).

Kongrede alınan kararların uygulanması için 9 kişiden oluşan bir Temsilciler Kurulu oluşturulmuştur. Bu kurulun başkanlığına Mustafa Kemal getirilmiştir. Erzurum Kongresi, amacı, toplanış şekli, yapısı bakımından bölgesel, alınan kararlar bakımından ulusal bir kongre özelliği taşımaktadır. Kongre kararları yurdun her yerine duyurulmuş ve işgal devletlerinin temsilcilerine de gönderilmiştir. İstanbul Hükümeti ve İtilaf Devletleri kongrede alınan kararlardan hiç memnun kalmamışlardı. Milli egemenlikten bahsedilmesi ve Mebuslar Meclisi'nin bir an önce toplanmasının istenmesi, İtilaf Devletleri'nin Osmanlı toprakları üzerindeki isteklerini olumsuz yönde etkileyecek, ayrıca saltanat makamının çıkarlarına ters neticeler doğurabilecek zararlı gelişmeler olarak görülmüştü. Rauf Bey, Mustafa Kemal Paşa ile diğer bazı aydınların tutuklanarak İstanbul'a getirilmesi için Sadrazam Damat Ferit Paşa, asker ve sivil yöneticilere 30 Temmuz tarihinde emir verdi. Fakat Sadrazam Damat Ferit Paşa'nın tüm çabaları başarısız olmuştur. Bunun en önemli sebebi ülkedeki aydınların ve ordunun Mustafa Kemal'in etrafında toplanmasıdır (Aybars, 1995, s. 300-309).

Anadolu'da Türk milletin temsilcilerinden meydana gelen bir meclis toplayarak bu meclis tarafından kurulacak hükümet aracılığıyla Milli Mücadele hareketini tek merkezden idare edebilmek Mustafa Kemal'in başlıca gayesiydi. Bu amaç doğrultusunda Erzurum Kongresi'nde alınan kararların Sivas Kongresi'nde de alınmasını sağlamış böylece Milli Mücadele hareketine yurt genelinde yaygınlık kazandırmıştır (Özdemir, 2015, s. 121-123).

Erzurum Kongresi'nde oluşturulan Temsil Heyeti, Mustafa Kemal başkanlığında Sivas Kongresi'ne katılmak için 2 Eylül tarihinde Sivas'a ulaşmıştır. Sivas Kongresi, Mustafa Kemal'in açılış konuşmasıyla 4 Eylül'de başlamıştır. Mustafa Kemal yapmış olduğu bu konuşmayla ülkenin içinde bulunduğu mevcut siyasi koşullara hâkimolduğunu göstermiştir. 38 delegenin katıldığı kongre çalışmaları sırasında kongre başkanlığı konusunda bazı sorunlar ve tartışmalar yaşanmıştır. Sonuçta Mustafa Kemal 35 delegenin oyu ile kongre başkanı olarak seçilmiştir. Rauf Bey, Bekir Sami ise başkan yardımcıları olarak seçilmişlerdir (Uzun, 2012, s. 182).

Kongreye katılan delegelerin okumaları için bir de yemin belgesi hazırlanmıştır. Bu belgede: *"Makam-ı celil-i hilafet ve saltanata, İslamiyet'e, devlete, millete ve memlekete manen ve maddeten hizmetten başka bir gaye takip etmeyerek her türlü ihtirasat-ı şahsiye ve siyasiyeden ve fırkacılık amalinden münezze bir azm-ü iman ile çalışacağıma ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ihyasına çalışmayacağıma namusum ve bilcümle mukaddesatım namına vallah, billah..."* şeklinde ifadeler yer alıyordu (Aşkun, 1963, s. 48).

Başta Mustafa Kemal olmak üzere bu metne karşı çıkanlar oldu. Yapılan tartışmaların ardından metnin şu şekilde değişikliğe uğradığını görüyoruz: *"Makam-ı celil-i hilafet ve saltanata, İslamiyet'e, devlete, millete ve memlekete manen ve maddeten hizmetten başka bir gaye ve emelimiz olmadığına binaen kongrenin müzakeresi devamı müddetince ihtirasat-ı şahsiye ve siyasiyeden ve fırkacılık amalinden münezze bir azim ve iman ile çalışacağıma ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ihyasına çalışmayacağıma namusum ve bilcümle mukaddesatım namına vallah, billah..."* (Aşkun, 1963, s. 48).

Sivas Kongresi'nde, Erzurum Kongresi'nde alınan kararlar yapılan bazı değişikliklerle ve eklemelerle kabul edilmiştir. Milli direnişi sağlayabilmek için ülkede kurulan bütün cemiyetler Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında birleştirilmiştir (İğdemir, 1986)

Erzurum Kongresi'nde oluşturulan 9 kişilik Temsil Heyeti'ne Batı Anadolu'yu temsilen 6 yeni üyenin daha ilave edilmesiyle, üye sayısı 15'e çıkarılmıştır. Kongrede Amerikan Mandası en çok tartışılan konu olmuştur. Manda ve himaye düşüncesi milli bağımsızlığa ters olduğu için Sivas Kongresi'nde kesin olarak reddedilmiştir. Her türlü manda ve himaye düşüncesini Mustafa Kemal reddetmiştir (Aybars, 1995, s. 300-309).

İstanbul Hükümeti, Sivas Kongresi'nin son günü küçümseyici açıklamalarda bulunarak, Anadolu'da gerçekleşen milli harekete karşı açıkça cephe almıştır. Ayrıca Sivas'ta kongre toplanmadan önce, toplanacak olan kongreyi önleme çabaları olmuştur. İstanbul Hükümeti'nin milli mücadele karşısı bu yaklaşımları karşısında Temsil Heyeti de

İstanbul ile her türlü haberleşmeyi kesmiştir. Ayrıca İstanbul Hükümetine bağlı olmadığını göstermek için İstanbul Hükümeti tarafından Anadolu'ya atanan komutanları ve valileri kabul etmemiştir. Temsil Heyeti'nin gerçekleştirdiği faaliyetler sonucunda Damat Ferit Paşa Hükümeti istifa etmiştir. Onun yerine Ali Rıza Paşa Hükümeti kurulmuştur. Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin istifa etmesine dek geçen 18 gün süresince meydana gelen huzursuzluk milliyetçiler arasında bazı fikir ayrılıklarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Mustafa Kemal bir telgraf göndererek tüm yazışmaların Temsil Heyeti ile yapılmasını istemiştir. Mustafa Kemal'in gönderdiği bu telgraf, Sivas Kongresi'nde Temsil Heyeti'nin kurulma şekli ve İstanbul Hükümeti ile ilişkilerin kesilmesi ile başlayan fikir ayrılıklarını ortaya çıkarmıştır. Bazı İtirazlar Erzurum Kongresi üyelerinden ve bazı Müdafaa-i Hukuk cemiyetlerinden bazıları ise ordu komutanlarından gelmiştir. Tepki gösterilen temel konuları şu şekilde özetleyebiliriz: Sivas Kongresi'nde alınan kararlarda Doğu Anadolu'nun ikinci plana atıldığı, meydana gelen gelişmeler konusunda yetersiz bilgi verildiği, , Temsil Heyeti'nin seçimleri sırasında bazı aksaklıklar olduğu, İstanbul Hükümeti ile olan ilişkilerde gereğinden fazla tepki gösterildiği, Mustafa Kemal'in yapmış olduğu yazışmalarda Temsil Heyeti'nin değil kendi ismini kullandığı. En çok Kazım Karabekir paşa yoğun eleştirilerde bulunmuştur. Kazım Karabekir, kongrenin erken sona erdiğini, yayımlanan bildirinin doğu illerini de kapsamadığını yanlış olduğunu belirterek eleştirilerde bulunmuşturyaşanan tüm itirazlara ve şikâyetlere rağmen, Sivas Kongresi'nde oluşturulan Temsil Heyeti, İstanbul hükümetine karşı gerçekleştirdiği çalışmalar sonunda Damat Ferit Paşa'nın istifa etmesini sağlayarak önemli bir başarı elde etmiştir (Goloğlu, 2008, s. 139).

Sivas Kongresi, Erzurum Kongresi'nde alınmış olan kararları kabul ederek, bu kararları kendisine mal etmiş ve tüm ulusu kapsayacak şekilde genelleştirmiştir. Sivas Kongresi'nde alınan kararlar kısaca şunlardır: Milli sınırlar içinde yer alan bölgeler bölünmez bir bütündür. Asla birbirinden ayrılamaz. Her türlü yabancı işgali ve müdahalesine karşı, halk birlik içinde olarak kendisini savunacaktır. Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün sağlanması için ulusal güçlerin etkin ve ulusal egemenliğin üstün kılınması gereklidir. Hristiyan azınlıklara hiçbir şekilde ayrıcalık tanınmaz. Manda ve himaye kabul edilemez. Ulusun kendi geleceğine ait karar alabilmesi ve hükümetin başıboş bırakılmaması için Mebuslar Meclisi en kısa sürede toplanmalıdır. Ulusal güçler birleştirilerek tek çatı altında toplanmış ve "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" ismi verilmiştir (Goloğlu, 2008, s. 139).

Sivas Kongresi'nde, Temsilciler Kurulu tarafından Ali Fuat Paşa, Batı Anadolu Kuvay-ı Milliye Kumandanlığı'na atanmıştır. Bu durum Temsil Heyeti'nin yürütme yetkisini

kullandığını göstermektedir. Temsil Heyeti, TBMM açılıncaya kadar Ankara’da hükümet gibi görev yapmıştır. Halkı yurdun içinde bulunduğu durum ve milli mücadele konusunda bilgilendirmek için İrade-i Milliye Gazetesi yayınlanmaya başlamıştır. Sivas Kongresi, ülkenin farklı yerlerinden seçilmiş delegelerin katılımıyla toplanmış milli bir kongredir. Bu nedenle ülke içindeki etkisi Erzurum Kongresi’nden çok daha fazla olmuştur. Ayrıca kendisinden sonra meydana gelecek olayları önemli ölçüde etkilemiştir. Sivas Kongresi’nde alınan kararların etkileri Misak-ı Milli Kararları’nda, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılmasında, Milli Mücadele döneminde imzalanan tüm anlaşmalarda gözlenebilir. Sivas Kongresi İstanbul Hükümetinin bütün engel olma çabalarına rağmen toplanmıştır. Erzurum Kongresi gibi ihtilâlcı bir özellik gösterir. Sivas Kongresi sonunda elde edilen neticeler oldukça başarılıdır. Sivas Kongresi’nde farklı fikirlere sahip olan temsilciler arasında uzlaşma sağlanmaya çalışılmıştır. Mustafa Kemal Milli Mücadelenin lideri olmuştur. Kongrede Milli Egemenlik ilkesinin “Saltanat ve Halifeliği” kurtaracağı görüşü belirtilmişti. Bu karar çok önemli dir. Böylece, Osmanlı saltanatının üstünde milli egemenliğin olduğu kabul edilmiştir (Aybars, 1995, s. 300-309).

Sivas Kongresi’ni dağıtmak ve Mustafa Kemal Paşa ile arkadaşlarını tutuklatmak amacıyla, İstanbul Hükümeti tarafından Elazığ Valisi Ali Galip’i görevlendirilmişti. Ali Galip kongreyi basarak dağıtacak, böylece kongrede önemli kararlar alınmasını önleyecekti. Fakat bunu gerçekleştiremedi. Üzerlerine gönderilen askerler tarafından onun kongreyi basması engellendi. Sivas Kongresi’nin toplanması ve bu kongrede önemli kararlar alınması Damat Ferit Paşa Kabinesi’yle, Anadolu arasındaki ilişkilerin ve her türlü iletişimin kesilmesine sebep oldu. Damat Ferit Paşa, Mustafa Kemal tarafından çekilen telgrafların padişah tarafından okunmasına engel oldu. Bu nedenle İstanbul ile olan tüm haberleşme kesildi (Orbay, 1983, s. 240). Alınan bu karar ve gerçekleştirilen uygulamalar, Anadolu’da gelişen milliyetçiler için önemli bir güç gösterisi olmuştur. Temsil Heyeti ile İstanbul Hükümeti arasında yaşanan güç gösterisinin sonucunda İstanbul Hükümeti yenik düşmüştür. İngilizlerden beklediği desteği alamayan Damat Ferit, istifa etmek zorunda kalmıştır. Damat Ferit Paşa’nın yerine yeni kabineyi Ali Rıza Paşa kurmuştur. Damat Ferit Paşa’nın istifa ederek yerine yeni kabineyi Ali Rıza Paşa’nın kurması, Temsil Heyeti’nin İstanbul Hükümetine karşı elde ettiği ilk zaferdir. Ali Rıza Paşa Hükümeti kurulunca, o dönemin gazetelerinde de Sivas Kongresi’nin çalışmaları konusunda yorumlar ve övgü dolu yazılar yer almaya başlamıştır. Gazetelerin baş sayfalarında Rauf Bey’in ve Mustafa Kemal’in resimleri görülmektedir.

Sivas Kongresi sürecinde Anadolu, İstanbul üzerinde bir nebze de olsa egemenlik kurmuştu. İstanbul Hükümeti üzerinde kurduğu bu egemenlikten Anadolu faydalanmak istemiştir. Mustafa Kemal'in Hükümet'ten bazı istekleri vardı: milli direniş hareketine karşı çıkan tüm sivil ve askeri yöneticilerin işten alınmaları ve cezalandırılmaları, ordunun milli amaçlar doğrultusunda yeniden düzenlenmesi, Mebuslar Meclisi'nin toplanması onun başlıca istekleriydi. Anadolu ortaya koyduğu talep ve önerilerinin bir an önce kabul edilmesi gerektiğini belirtiyordu. Tüm bu yaşanan gelişmeler sonunda Ali Rıza Paşa Temsil Heyeti'ne görüşme teklifinde bulundu. Temsil Heyeti'nin bu teklifi kabulü üzerine görüşmelerin Amasya'da yapılmasına karar verilmiştir (İğdemir, 1975, s. 127-131).

Mustafa Kemal, 16 Ekim 1919 tarihinde Bekir Sami Bey ve Hüseyin Rauf ile birlikte Sivas'tan yola çıkarak iki gün sonra Amasya'ya ulaşmıştır. Amasya'da İstanbul Hükümeti ile Temsil Heyeti arasında gerçekleşen görüşmeler 20 Ekim tarihinde başlamış, 22 Ekim tarihinde sona ermiştir. Görüşmeler sonunda üç tanesi açık ve imzalı, iki tanesi ise imzasız gizli beş protokol kabul edilmiştir. Yapılan görüşmeler sonunda anlaşma sağlanan konular şunlardır: Müslüman olmayan azınlıklara imtiyaz verilmeyecek. Mebuslar Meclisi toplanacak ve mebus seçimleri tam bir güvenlik içinde yapılacak. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, hukuki bir kuruluş olarak İstanbul Hükümeti tarafından tanınacak. Mebusan Meclisi'nin İstanbul'da toplanmasının güvenli olmadığı kabul edilecek (Karabekir, 2019, s. 195).

16-28 Kasım 1919 Sivas Komutanlar Toplantısı yapılmıştır. Anadolu'da bulunan bazı komutanların Mebusan Meclisi'nin İstanbul'da toplanmasını savunması nedeniyle Mustafa Kemal tarafından yapılan toplantıdır. Amasya Görüşmeleri'nde Salih Paşa Mebuslar Meclisi'nin Anadolu'da toplanmasını kabul ettireceğine dair söz vermişti. Ancak hükümet ve padişah bunu kabul etmedi. Meclisin toplanacağı yer ve seçimler konusunda görüş ayrılıkları ortaya çıktı. Temsil Heyeti, bu konunun görüşülüp kesin bir karara bağlanması için Milli Mücadele'ye destek veren kolordu ve tümen komutanlarıyla bir toplantı yapmaya karar verdi. Toplantıya Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuku Milliye Cemiyeti adına Mustafa Kemal Paşa ile bazı Kolordu komutanları katıldılar. Bandırma'dan Yusuf İzzet Paşa, Trakya'dan Cafer Tayyar Bey, Diyarbakır'dan Cevdet Bey çeşitli sebeplerle toplantıya gelemediler. Yapılan toplantı neticesinde, Meclisin İstanbul'da toplanmasına, milletvekillerinin İstanbul'da görevlerini güvenli bir şekilde yaptıklarını bildirinceye dek Temsil Heyeti'nin görevini sürdürmesine, Paris Barış Konferansı'nda Türkiye ile ilgili aleyhte bir karar alınması durumunda milletin düşüncesinin öğrenilmesine ve ona göre davranılmasına dair kararlar alınmıştır (Aybars, 1995, s. 314-316).

Başlangıçta Temsil Heyeti'nin merkezi olarak, Eskişehir yakınındaki Seyitgazi olması kabul edilmiş olsa da asıl belirlenen yer Ankara'dır. Çünkü Ankara; konumu itibarıyla demiryolu ile İstanbul ve Batı Anadolu'ya ulaşma olanağına sahip olan bir yerdir. Ayrıca meydana gelecek gelişmeleri daha yakından izleme imkanı sunmaktadır. Ankara, asıl savaşların yaşanacağı Batı Cephesine de yakın konumdadır. Bu nedenlerle 18 Aralık 1919 tarihinde Sivas'tan ayrılan Mustafa Kemal ve Temsil Heyeti 27 Aralık 1919'da Ankara'ya ulaşmıştır. Burada halk tarafından büyük bir coşkuyla ve sevgi gösterileriyle karşılanmışlardır. Mustafa Kemal yanında bulunanlarla birlikte Ziraat Mektebi'ne yerleşerek burayı merkez yapmıştır. Mustafa Kemal ve Temsil Heyeti'nin buraya gelmesiyle birlikte Ankara, Milli Mücadele Hareketinin merkezi durumuna gelmiştir (Aybars, 1995, s. 322-324).

Erzurum ve Sivas Kongreleri ile gücünü gösteren Milli iradenin üstünlüğü karşısında Mebuslar Meclisi'nin açılması İstanbul Hükümeti ve padişah tarafından kabul edilmiştir. Mebusan Meclisi seçimleri başlamıştır. Mustafa Kemal Paşa, Milletvekillerinden bir amaç için birleşmelerini, Mebusan Meclisi'nde bir Müdafaa-i Hukuk grubu kurmalarını, Misak-ı Milli kararlarının mecliste onaylanmasını ve kendisini de Mebusan Meclisi'ne başkan olarak seçmelerini istemiştir. Mustafa Kemal, toplanacak olan meclise başkan seçilerek, meclisi Milli Mücadeleye katmayı amaçlıyordu. Aynı zamanda meclisin dağıtılması durumunda Meclis başkanı sıfatıyla meclisi yeniden toplama imkanı bulacaktı. Mecliste kurulacak olan Müdafaa-i Hukuk Grubu ise mecliste milli kararların alınmasını sağlayacaktı. Bu sayede vatanın birliğini korumak için bağlayıcı kararlar alınabilecekti. Mebusan Meclisi, 12 Ocak 1920 tarihinde İstanbul'da toplanarak çalışmalarına başlamıştır. Mustafa Kemal Meclis Başkanlığı'na seçilemedi. Müdafaa-i Hukuk grubu yerine Felah-ı Vatan Grubu oluşturuldu. Bu gelişmeler bize mebusların düşüncelerini değiştirdiklerini ve çoğunluğunun padişaha bağlılığının devam ettiğini göstermektedir. Osmanlı Mebuslar Meclisi 12 Ocak 1920 tarihinde İstanbul'da toplanarak faaliyetlerine başlamıştır. Meclis, 28 Ocak 1920 tarihindeki gizli oturumunda Misak-ı Milli'yi kabul etmiştir. Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nin gerçekleştirdiği en önemli faaliyeti Misak-ı Milli'yi kabulüdür (Aybars, 1995, s. 325-332).

Misak-ı Milli kararlarında şu maddeler yer almaktadır: Osmanlı Devleti'nin Mondros Ateşkes Anlaşmasını imzaladığı 30 Ekim 1919 tarihinde düşman ordularının işgal etmiş olduğu Arap memleketlerinin durumu, orada yaşayan halkın serbestçe kullanacağı oylara göre belirlenmelidir. Bu mütareke sınırları içinde Türk ve Müslüman çoğunluğu bulunan toprakların hepsi hiçbir şekilde ayrıcalık kabul etmez bir bütündür. Misak-ı Milli kararlarıyla vatanın bütünlüğü Mebuslar Meclisi tarafından kabul edilerek belirlenen sınırlar

içindeki toprakları işgal eden devletlerle mücadele edileceği açıkça belirtilmiştir. Halk oyuyla anavatana katılan üç sancakta (Kars, Ardahan, Batum) gerek duyulursa halkoyuna başvurulmalıdır. Bu madde, adı geçen şehirlerde Türk nüfusunun kesin olarak üstün olduğunu bize ispatlar niteliktedir. Çünkü adı geçen şehirlerde halkoylamasına başvurulmasından dolayı hiçbir tedirginlik yaşanmamaktadır. Yani buralarda Türk nüfusunun üstün olduğundan emindirler. Ayrıca bu madde bize ulusal iradenin esas alınmasına önem verildiğini göstermektedir. Hukuki durumunun ne olacağı Türkiye ile yapılacak barışa bırakılan Batı Trakya'nın durumunun belirlenmesi de, halkın özgür olarak alacağı karara uygun olmalıdır. Bu madde de meclisin sorunların çözümünde milli iradenin esas alınmasından yana olduğunu göstermektedir. İstanbul ile Marmara Denizi'nin güvenliği her türlü tehlikeden korunmalıdır. Boğazların dünya ticaret ve ulaşımına açılması konusunda Osmanlı Devleti ile ilgili devletlerin birlikte verecekleri kararlar geçerlidir. Azınlıkların hakları, komşu ülkelerdeki Müslüman halkların aynı haklardan yararlanmaları koşuluyla tarafımızdan kabul edilecektir. Bu madde ile devletlerin ve milletlerin eşitliği ilkesi ortaya konulmuştur. Türkiye'nin ekonomik ve milli gelişmesine engel olacak sınırlamaların kaldırılması gerekmektedir. Payımıza düşecek borçların ödenmesi de bu esaslara aykırı olmayacaktır. Bu madde oldukça önemlidir. Çünkü Milli Mücadele tarihinde ilk kez bu madde ile kapitülasyonlara karşı çıkmıştır. Böylece Türkiye'nin gelişmesini önleyen koşullar ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır (Yazıcı, 2015, s. 32-35).

Misak-i Milli kararlarının ilan edilmesi İtilaf Devletlerini memnun etmemiş ve Mebusan Meclisi'ni almış oldukları kararlardan döndürmeye çalışmışlardır. Analşma Devletleri girişimlerinde başarılı olamayınca bazı bakanların görevlerinden alınmalarını istemiş, meclis başkanını tutuklama girişiminde bulunmuşlardır. Yapılan baskılara dayanamayan Ali Rıza Paşa hükümeti istifa etmiş, onun yerine Salih Paşa sadrazamlığa getirilmiştir. İtilaf Devletleri Ali Rıza Paşa hükümetine uyguladıkları baskıları yeni kurulan hükümete de uygulamışlardır. Ayrıca Adana çevresinde 20000 Ermeni'nin katledildiği şeklinde yalan haberler yayınlayarak İstanbul Hükümeti'ni suçlamışlardır. İtilaf Devletleri 15 Mart tarihinde çok sayıda aydını tutuklamış, 16 Mart tarihinde ise İstanbul'u resmen işgal etmişlerdir. Mebusan Meclisi'ni basarak bazı milletvekillerini tutuklamışlardır. Tutuklanan milletvekilleri Malta'ya sürgüne gönderilmiştir. Mustafa Kemal işgali İstanbul'daki İtilaf Devletleri temsilcileri ve bütün tarafsız devletler nezdinde protesto ederek işgali kınamıştır (İslam Ansiklopedisi, 2019).

Tüm bu gelişmeler işgalin savaşa dönüşmesi anlamına gelmekteydi. Ankara Hükümeti, İstanbul Hükümeti gibi değildi ve işgali kabul etmiyor, düşman askerleri

anavatandayken uluslararası politika yapılamayacağını söylüyordu ve savaş çanları bir kez daha çalmaya başladı.

2.5.1.3. Milli Mücadelenin Silahlı Yönü

2.5.1.3.1. Doğu Cephesi

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'ndan yenik olarak ayrıldı. Bunun üzerine Ermeniler doğuda Kafkasya'dan başlayarak Akdeniz'e kadar devam eden ve Anadolu'nun neredeyse yarıya yakın bir kısmını kapsayan, Büyük Ermenistan Devleti'ni kurabilme düşüncelerini dile getirmeye başlamışlardır. Bu amaçlarına ulaşabilmek için Ermeniler, Kars, Erivan ve Nahcivan civarlarında yaşayan Türk halkını katletmeye veya Anadolu'nun başka yerlerine göç etmeye zorlamışlardır. Ermeniler'in Türkler'i kitleler halinde yok etmeye yönelik faaliyetleri, Mondros Mütarekesi hükümlerine göre Türk Ordusu'nun o bölgeden çekilmesi ile daha da artmıştır. (Çaycı, 1992, s. 75-80) Osmanlı Devleti, Mondros Ateşkes Anlaşması gereğince Kafkasya'daki kuvvetlerini geri çekince ordusunun büyük bir kısmını da terhis etmişti. Ermeniler bu durumda daha rahat hareket etme fırsatı bulmuştu. Mustafa Kemal Paşa, Ermenilerin Müslüman halka uygulamış olduğu katliamları anlatarak, dünya kamuoyu önünde bu durumu protesto etmiş ve yapılan katliam ve zulümlere engel olunmasını istemişti (Atatürk Araştırma Merkezi , 1989, s. 281-282).

Sevr Anlaşması öncesinde Yunan taarruzunun başladığı dönemde Ermeni saldırıları da artmıştı. Aynı tarihlerde Kızıldorunun da Kafkasya'ya girdiğini görüyoruz. Ermenilerin Türk topraklarını işgalleri sırasında, Gürcüler de İngilizlerin desteğini alarak önce Ahıska'yı işgal etmişlerdir. Batum'u da işgal etme hazırlıklarına başlamışlardı. Ancak bölge halkı İngilizlere başvurunca işgali gerçekleştiremediler (Üçüncü, 2014, s. 92-93).

Ermenilerin Türklere karşı yaptıkları katliam ve zulümler ve Türk topraklarında gerçekleştirdikleri işgal hareketi karşısında TBMM'nin de bir şeyler yapması gerekmektedir. Anadolu'nun doğusunda yaşanan bütün bu gelişmeler TBMM'nde tartışılmıştır ve Ermenilere karşı harekete geçilmesi kararlaştırılmıştır (Çaycı, 1992).

Doğu Cephesi Komutanlığı'na getirilen Kâzım Karabekir Paşa komutasındaki Türk ordusu, TBMM'nin kendisine verdiği yetki ile 28 Eylül 1920 tarihinde Sarıkamış-Kars-Gümrü yönünde taarruza geçmiştir. Türk kuvvetleri, 30 Ekim tarihinde Kars'ı, 7 Kasım'da ise Batum'u ele geçirmiştir. Daha fazla direnemeyeceğini anlayan Ermeniler, barış istemiştir (Çaycı, 1992).

Doğu Cephesinde TBMM ordularının Ermeniler karşısında kazandığı zafer üzerine, barış görüşmeleri başlamıştır. TBMM ile Ermenistan arasında 3 Aralık 1920 tarihinde Gümrü Antlaşması imzalanmıştır (Atatürk Araştırma Merkezi , 1989, s. 326).

Bu anlaşma ile Kars, Sarıkamış, Kağızman, Iğdır Türk Devleti'ne verilmiştir. Ermenistan Hükümeti, TBMM tarafından geçersiz kabul edilen Sevr Barış Antlaşmasını tanımayacağını belirtmiştir. Ayrıca Ermenistan, Türkiye'ye karşı hiçbir düşmanca harekette bulunmayacağını da belirtmiştir. Kars Anlaşması yerini I. İnönü Zaferi'nden sonra imzalanan Moskova Anlaşması'na, ardından ise Sakarya Zaferi'nin kazanılmasından sonra imzalanan Kars Anlaşmasına bırakmıştır (Sarıçoban, 2017, s. 151).

Gümrü Antlaşması, TBMM Hükümeti'nin imzaladığı ilk anlaşma ve kazandığı ilk siyasi zaferidir. Doğu cephesinde Ermenilere karşı elde edilen zafer, Türk ordularının ilk askeri başarısıdır. Ermenistan, TBMM'nin siyasi varlığını tanıyarak anlaşma yapan ilk devlettir. Ermeniler, Sevr Anlaşması'nı tanımadıklarını belirterek, Türk toprakları üzerindeki hak iddialarından vazgeçmişlerdir. Gümrü Anlaşmasında Osmanlı Devleti'nin adı geçmemiş, yeni Türk Devleti, kendi ismini uluslararası bir belgede Türkiye olarak belirtmiştir. Bu anlaşma, dış ilişkilerimizi de canlandırmış, Gürcistan ve Rusya ile ilişkilerin kurulmasını sağlamıştır TBMM Hükümeti'nin Gürcistan'la olan anlaşmazlıkları barış yoluyla çözülmüştür. TBMM Ermenilerle anlaşma imzaladıktan sonra Gürcistan'a bir nota vererek onların işgal ettikleri toprakların iadesini istemiştir. Gürcistan, Batum Anlaşması ile Ardahan, Artvin, Batum'u TBMM'ne bırakmıştır. Böylece doğuda Misak-ı Milli sınırlarına ulaşılmıştır (Aybars, 1995, s. 449-450).

Bu anlaşma sayesinde doğu sınırlarımız güvence altına alınmış, Ermeni meselesi ortadan kalkmış, Sovyet Rusya'dan yardım gelmesinin yolu açılmıştır. Mondros Ateşkes Anlaşması'yla tespit edilen sınırlar, ilk defa aşılıp Sevr Barış Antlaşması'nın geçersizliği fiilen ispatlanmıştır. Ayrıca, batı ve güney cephelerine yardım gönderme imkânı ortaya çıkmıştır. Ermenistan ile Gümrü Anlaşması imzalandıktan sonra 5 Aralık 1920 tarihinde Ermeni Hükümeti'nin toprakları Sovyetler tarafından işgal edilmiştir. Sovyet Rusya, yapılan görüşmelerde barış koşullarının değiştirilmesini istemiştir. Rus işgali sebebiyle Gümrü Anlaşması yürürlüğe girmemiştir. Ancak bu anlaşma Sakarya Zaferi'nin kazanılmasının ardından imzalanacak olan Kars Anlaşmasının temelini oluşturmuştur (Karabekir, 2019, s. 10-12).

2.5.1.3.2. Güney Cephesi

Birinci Dünya Savaşı'ndan zaferle çıkan İtilaf Devletleri, Osmanlı Devleti'nin eski gücünü kaybetmeye başlamasından itibaren, özellikle Birinci Dünya Savaşı devam ederken, kendi aralarında gizli anlaşmalar yapmışlardır. Yaptıkları bu gizli anlaşmalarla Türk topraklarını nasıl paylaşacaklarını görüşmüşlerdi. I. Dünya Savaşı'nın kazananları olmaları ve ardından Osmanlı Devleti ile Mondros Ateşkes Anlaşması gibi bir anlaşma imzalamaları onlara kendi aralarında yaptıkları bu gizli anlaşmaları hayata geçirme fırsatını vermiştir. Mondros Ateşkes Anlaşması imzalandıktan kısa süre sonra Güney Cephesi'nde bulunan Türk kuvvetlerinin, Toros geçitlerine gönderilerek bu bölgenin boşaltılmasını istemişlerdir. İtilaf Devletleri'nin Osmanlı Hükümeti'ne yaptıkları baskılar neticesinde, bu bölgedeki 2nci Ordu kuvvetleri, Toroslar Dağları'nın kuzeyine çekilmek zorunda kalmıştır. Fransızlar, Mondros Ateşkes Anlaşması'nın kabul edilmesinin ardından Adana'yı işgal etmeye başlamışlardır. Aynı zamanda bu bölgede bulunan Ermenileri silahlandırarak yapmış oldukları işgalleri Tarsus, Osmaniye, Kozan, Mersin ve Pozantı topraklarına doğru genişletmişlerdir. İngiltere de Urfa, Antep, Maraş'ı işgal etmiştir. Ancak bir süre sonra İngiltere Irak'taki haklarından vazgeçmesi karşılığında bu yerleri Fransa'ya bırakmıştır. Fransızlar böylece, İskenderun ve Çukurova bölgesinden sonra Maraş, Antep ve Urfa'yı da işgal altına almıştır (Aybars, 1995, s. 439-447).

Türk halkı, galip devletlerin gerçekleştirdiği bu işgallere ve kendilerine yapılan saldırı ve zulümlere katlanamayarak, topraklarını işgal edenlerle silahlı mücadele hareketine başlamıştır. Yurdunun işgaline tahammül edemeyen vatansever Türk halkı tarafından oluşturulan bu birliklere Kuvayı Milliye denilmektedir. Fransızların işgal altına aldıkları bölgelerde Ermenilerle işbirliği yaparak, buradaki Türk halkına kötü davranması, halkın milli ve manevi değerlerini hiçe sayması Türk halkının direnişe geçmesine sebep olmuş ve böylece Güney Cephesi kurulmuştur. Güney Cephesi'nin Adana ve Çukurova bölgesinde Fransızlarla ve onların iş birlikçileri olan Ermenilerle mücadele edilmiştir. Elcezire bölgesinde 2nci ve 5nci Tümenlerden oluşan zayıf 13ncü Kolordu kuvvetleri yer alıyordu. Fırat Nehri'nin doğusunda yer alan Türk Kolordusu'nun karşısında Irak'ta İngilizlerin iki tümeni vardı. Fırat Nehri'nin doğusundaki Elcezire Cephesi bölgesindeki İngiliz birlikleriyle, herhangi bir çatışma olmadı. Ancak Fırat Nehri'nin batısında bulunan Adana bölgesi civarındaki düzenli Ordu kuvvetleri, Toros Dağları'nın kuzeyine çekilmiş bulunmaktaydı. Bu nedenle bu bölgede yalnızca o bölgede yaşayan vatansever Türk halkının tarafından meydana getirilmiş olan milli kuvvetler yer almaktaydı. O bölgede bulunan Fransızların durumuna baktığımızda ise o dönemin en modern silâhlarıyla donatılmış dört piyade tümenine sahip olduklarını görmekteyiz. Fransız ordularının 1nci Piyade Tümen

birlikleri Adana'ya gönderilmiş, 1nci Doğu Tümeni birlikleri de Mersin'den Telebyaz'a kadar uzanan bölgeye gönderilmişti. Aynı zamanda 2nci Fransız Tümeni Kilis bölgesinde bulunmaktaydı (Ener, 1970). Türk Devleti'nin Güney Cephesi'nde bulunan işgalcilerle mücadele edebileceği güçlü bir düzenli ordusu bulunmamaktaydı. Yalnızca Türk halkı tarafından oluşturulmuş olan milli kuvvetler vardı. Bu milli kuvvetler Sivas Kongresi'nin ardından, Heyeti Temsiliye Başkanı olan Mustafa Kemal'in vermiş olduğu emirlerle düzenlenerek güçlendirilmeye çalışılmıştı. Ancak yine de silâh ve donanım açısından baktığımızda oldukça zayıftı. Her bakımdan daha üstün durumda olan Fransa'ya karşı bu kuvvetlerle savaşılmıştır (Çelik, 2008).

Güney cephesinde, ülkesini seven ve bu uğurda hiç düşünmeden canlarını feda edecek olan kişilerden oluşan milli kuvvetler 1919 yılı sonlarından 1921 tarihine kadar o günün en modern silâhlarıyla donatılmış Fransa ordusu ile ve Fransızlarla işbirliği yapan Ermenilerle mücadele ederek önemli başarılar kazanmışlardır. Maraş ve Urfa'da milli kuvvetlerin gösterdiği zorlu direnişlerin neticesinde, Fransızlar, Maraş'tan çekilmek zorunda kalmış, Urfa'da da Türk halkının, milli kuvvetlerin kararlı direnişi karşısında daha fazla tutunamayacaklarını görünce bu şehri terk etmek zorunda kalmışlardır (Çelik, 2008).

Adana bölgesinde Ermenilere karşı düzenlenen saldırılar sonucu Ermenilerin bu bölgede Ermeni Devleti kurma düşüncelerine son verilmiştir. Fransızlar da Türk milli kuvvetleriyle yaptıkları savaşlarda başarısızlığa uğramıştır. Bu sıralarda Batı Cephesi'nde de II. İnönü Zaferi kazanılmıştı. Adana bölgesinde daha fazla tutunamayacağını anlayan Fransa TBMM ile barış yollarını aramaya başlamıştır (Çay, 2009, s. 3-4).

Ancak Antep'te milli kuvvetlerin ve vatansever Antep halkının tüm direnişlerine ve mücadelelerine rağmen Fransa ve onun işbirlikçisi olan Ermenilere karşı başarı elde edilememiş, Antep halkı şehirlerini Fransa'ya teslim olmak zorunda kalmıştır. Yine de Türk halkının olağanüstü direnişi ve vermiş olduğu mücadele karşısında Fransız kuvvetleri, çoğu kez zor durumda kalmıştır (Aybars, 1995).

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Fransa, 1919 yılı sonlarından itibaren Güney Cephesi'nde Türk halkıyla yapmış olduğu savaşlarda, zaman zaman başarısızlığa uğramış, bu nedenle de Türk milli kuvvetleriyle yapmış olduğu bu silahlı mücadeleyi devam ettirmekte kendi çıkarları açısından herhangi bir fayda görmediğini düşünmeye başlamıştır. Bu durumun yanında bir de bazı iç ve dış siyasi sorunlar da yaşanınca, Türk düzenli ordusu İkinci İnönü Zaferi'ni kazandıktan sonra TBMM Hükümeti ile anlaşma yolları aramak zorunda kalmıştır. Türk ordusu Sakarya Meydan Muharebesi'nin sonunda büyük bir zafer elde edince Fransa

ile TBMM Hükümeti arasında 20 Ekim 1921 tarihinde Ankara Antlaşması imzalanmıştır (Çelik, 2008).

2.5.1.3.3. Batı Cephesi

Birinci İnönü Muharebesi (6-11 Ocak 1921)

Batı Cephesi'nde Yunanlılarla yapılan savaşlar İzmir'in işgalinden sonra başlamıştır. Yunanlıların İzmir ve Batı Anadolu'da yaptıkları işgal ve katliamlar karşısında İstanbul Hükümeti sessiz kalınca bölgede halkın ve ordu mensuplarının desteğiyle Kuvayı Milliye birlikleri oluşturulmuştur. Çerkez Ethem, Batı Anadolu'da Yunanlılara karşı başarılı mücadeleler veren Kuvayı Milliye şeflerindendir. Milli mücadelenin daha etkin bir şekilde yürütülebilmesi için düzenli ordunun kurulmasına gerek duyulmuştur. Çerkez Ethem Batı Cephesi'ne atanan komutanlardan emir almak istememiş ve bu nedenle ayaklanmıştır. Yunanlılar Çerkez Ethem'in ayaklanmasından yararlanmak istemişlerdir. Yeni kurulan düzenli ordunun güçlenmesine fırsat vermeden, Eskişehir ve Ankara'yı alarak TBMM'ni dağıtıp, milli hareketi sona erdirmek için saldırıya geçmişlerdir (Aybars, 1995). Yunanlılar bu amaçla 6 Ocak 1921'de Bursa ve Uşak bölgelerinden taarruz hareketini başlatmıştır. Yeni kurulmuş olan Türk Ordusu hem Çerkez Ethem'le hem de Yunan Ordusuyla savaşmak zorunda kalmıştır. Tüm zorluklara ve Yunanlıların sayıca ve silah açısından daha üstün durumda olmasına rağmen Eskişehir yakınlarında İnönü mevkiinde yapılan savaşı İsmet Bey'in komuta ettiği Türk Ordusu kazanmıştır (Tansel, 1991).

I. İnönü Savaşı, düzenli Türk Ordusu'nun Batı Cephesi'nde elde ettiği ilk büyük zafer olmuştur. Bu zaferin kazanılmasıyla Türk halkının TBMM'ne ve orduya olan güveni artmıştır. Türk milletinin milli birlik ve beraberliği güçlenmiştir. TBMM'nin uluslar arası alanda saygınlığı artmıştır. Kazanılan zaferin ardından TBMM Londra Konferansı'na çağırılmıştır. Ayrıca İtilaf Devletleri, Türklere karşı takip ettikleri politikalarında ve Sevr Barış Anlaşması'nda Türkiye yararına bazı değişikliklerde bulunma gereği duymuşlardır. Bu da Anadolu'da başlayan direnişin basit bir başkaldırı olmadığını anlamaya başladıklarını göstermektedir (Aybars, 1995).

Londra'da yapılan konferansa TBMM Hükümeti, aynı zamanda İstanbul Hükümeti de katılmıştır. Yunanistan, İngiltere, Fransa ve İtalya konferansa katılan devletlerdir. Mustafa Kemal, Londra Konferansı'ndan Türkler açısından olumlu bir sonuç elde edilmeyeceğini düşünmesine rağmen, Türk Milleti'nin haklı davasını dünya kamuoyuna duyurabilmek için heyetin konferansa katılmasını desteklemiştir. Konferansta İtilaf Devletleri yapmış oldukları tekliflerle Sevr Anlaşması'nı bazı değişikliklerle Türk heyetine

kabul ettirmeyi amaçlamışlardır. Bu nedenle yapılan görüşmeler başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Kinross, 1973, s. 355).

I. İnönü Zaferi'nin önemli sonuçlarından birisi de Sovyet Rusya ile Moskova Anlaşması'nın imzalanmasıdır. Bu anlaşmanı imzalanmasıyla TBMM ilk kez büyük bir devlet tarafından resmen tanınmıştır. Bu TBMM açısından önemli bir gelişmedir. TBMM açıldıktan kısa bir süre sonra Rusya ile dostluk anlaşması imzalamak için Moskova'ya bir heyet gönderilmiştir. Ancak Ruslar, Ermeniler adına toprak talebinde bulununca anlaşma yapılması gecikmiştir. Türk ordusu I. İnönü Zaferi'ni kazanınca anlaşma sağlanmıştır. Bu anlaşmayla Rusya Sevr Barış Anlaşmasını tanımamayı kabul etmiştir. İki devlet uluslar arası alanda beraber hareket etme konusunda anlaşmıştır. I. İnönü Zaferi'nin kazanılmasından sonra TBMM ile Afganistan arasında ilk resmi ilişkiler kurulmuştur. Afganistan ile bir dostluk anlaşması imzalanmıştır. Böylece ilk kez halkı Müslüman bir devlet TBMM'ni tanımıştır. I. İnönü Zaferi ile gücünü ve otoritesini daha da güçlendiren TBMM, 1921 Anayasası'nı kabul etmiştir. Ayrıca devletin bağımsızlık sembolü olan İstiklal Marşı kabul edilmiştir. İstiklal Marşı, Mehmet Akif Ersoy tarafından yazılmış olup, kahraman Türk Ordusu'na ithaf edilmiştir. I. İnönü Zaferi'nin kazanılmasıyla TBMM için önemli bir tehdit olan Çerkez Ethem ve kardeşleri de tarihe karışmıştır (Aydemir, 1999, s. 433).

Bu zaferin Türk ulusu açısından önemini büyük önderimiz Mustafa Kemal ATATÜRK Nutuk adlı eserine şu cümleleriyle belirtmektedir:

“...Yeni Türkiye Devletinin küçük, fakat Milli mefkûreli (ülkûlü) genç ordusu, en dar bir hesaplâ üç kat üstün düşmanı İnönü Meydan Muharebesinde mağlup etti. Strateji sanatının en nazik icabatını isabetle uyguladı. İç hatlânın kullanılmasında harp tarihine parlak bir misal yazdı...” (Türk Tarih Kurumu, 1961, s. 73).

“...Birinci İnönü Zaferi; İkinci İnönü Zaferi'nin, Sakarya melhame-i kübrasının (kan deryası) en nihayet Türk vatanının; Türk istiklâlinin ilk zafer müjdecisi olmuştur. Bu sebeple Birinci İnönü Meydan Muharebesini kazanan Türk Ordusu'nun bütün mensupları, cihan tarihinde unutulmaz şanlı bir menkıbe sahibi olarak ebediyen yaşayacaklardır. Bu münasebetle Türk Ordusu gazilerini hürmet ve minnetle yâd ederim. Ve şühedamızın aziz ruhlarına taksidatımı, takdim eylerim (Türk Tarih Kurumu, 1959, s. 206).”

İkinci İnönü Muharebesi (23 Mart-4 Nisan 1921)

Yunan kuvvetleri, Birinci İnönü Savaşı'nda yenilgiye uğrayarak Bursa taraflarına çekilmişlerdi. I. İnönü Muharebesi'nde uğradıkları yenilginin intikamını almak için, bu savaştan çok kısa bir süre sonra İngilizlerin de desteğini alarak çok daha güçlü bir orduyla 23 Mart tarihinde İnönü yönünde yeniden Türk ordusuna karşı saldırıya geçtiler. Bu saldırının temel amacı Londra Konferansı'nda yer alan maddeleri TBMM Hükümeti'ne zorla kabul

ettirmektir. Yunan orduları bu seferki saldırılarında İnönü bölgesinin güney tarafına yedinci ve kuzey kısmı yönüne de kuşatmanın gerçekleşebilmesi için onuncu ve üçüncü tümenlerini göndermişlerdir. Yunanlılar, İnönü bölgesine doğru üç tümenle ilerlemiş, 23 Nisan tarihinde iki tümenle Uşak üzerinden Dumlupınar bölgesindeki Türk birliklerine saldırmaya başlamışlardır. Türk Komutanlığı, Yunan birlikleri karşısında kesin neticeyi İnönü bölgesinde elde edebileceğini ve bu bölgenin stratejik açıdan önemini çok iyi anlamıştır. Bu nedenle de güneyde yer alan Afyon tarafını oldukça zayıf durumda olan birliklerle tutmaya ve Yunan birliklerini bu bölgede oyalamaya karar vermiştir. Aynı zamanda bu cepheden İnönü bölgesine ilk olarak iki piyade ile bir süvari daha sonra ise bir piyade tümeni daha kaydırmışlardır (Çay, 2009, s. 5-6).

Dumlupınar'da bulunan oldukça zayıf durumda olan Türk kuvvetlerine Yunanlılar saldırmıştı. Dumlupınar'da bulunan Türk askerleri, Yunan ordusunu oyalayarak Afyon yönüne çekilmişti. böylece bu bölgede bulunan Yunan kuvvetlerinin iki tümeni orada tutularak, İnönü bölgesinde devam eden savaşlara katılmalarına fırsat verilmemiştir. Aynı zamanda dört tümeden oluşan Türk kuvvetleri bu bölgeden İnönü bölgesine kaydırılmıştır. İnönü mevzisinde, kuzey yönde yer alan Yunan kuvvetleri, ağırlık merkezinin karşısında açık bir taraf ararken kuvvetli tutulmuş olan bir yer bulmuştur. Yunan ordusu kuşatma ile ilgili yaptıkları tüm plânların başarısızlığa uğradığını görünce, taktik alanında bir başarı elde etmek için Türk mevzilerine saldırmaya başlamıştır. Yedi gün devam eden savaş sonucunda Türk mevzilerinin kuzey ve güney taraflarından bazı tepeleri Yunanlıların eline geçmiştir. Bütün zor koşullara rağmen üzerinde yaşadıkları vatan toprağının her karışını inanılmaz kahramanlıklar göstererek, yeterince silah ve cephaneye sahip olmadığı için ellerinde bulunan dipçiklerle hatta taşlarla savunmaya çalışan, bu yolda canlarını vermekten bir an olsun çekinmeyen kahraman Türk askerleri ve subayları karşısında, Yunanlılar, 1 Nisan 1921 tarihinde yenilgiye uğrayarak yeniden geri çekilmek zorunda kalmıştır. II. İnönü Savaşı yedi gün devam etmiştir. Bu savaşın sonunda Türk Ordusu önemli bir zafer kazanmıştır. Yunan Ordusu ise çok sayıda kayıplar vererek, yenilgiye uğramışlardır. Bu savaş sonunda Yunanlılar, Anadolu'da Türklere karşı başarılı olabilmek için daha güçlü bir orduya gerek olduğunu anlamışlardır. Aynı zamanda Yunanlıların yenilgisi, onları destekleyen İngiltere'de büyük bir hayal kırıklığına sebep olmuştur (Çay, 2009, s. 6).

Aslıhanlar ve Dumlupınar Muharebesi (8-15 Nisan 1921)

Türk Ordusu'nun İkinci İnönü Zaferi'ni kazanmasının hemen ardından Türk Genelkurmay Başkanlığı, aynı tarihlerde Afyon'a saldırmış olan Yunan kuvvetlerine

kuzeyden yönünden bir darbe indirmek istemiştir. Bu saldırıyı gerçekleştirecek olan Güney Cephesi Komutanının emrine bu amaçla kendi birliklerinin yanında Batı Cephesi'nden de üç tümen verilmiştir. Bu esnada Güney Cephesi Komutanı 6 Nisan tarihinde Yunanlıların Afyon'u boşaltarak batı yönünde çekilmeye başladığını haber almıştır. Bu haberi alır almaz, Dumlupınar yönünde ileri harekete geçmiştir. ayrıca İki süvari birliğini de İslâm Köyü'ne yani Yunan Ordularının daha gerilerine göndermiştir. Yunan Ordularına doğru ilerleyen Türk birlikleri Aslıhanlar'a ulaşınca bazı Yunan kuvvetleri ile karşılaşmışlardır. Burada karşılaştıkları Yunanlılara hemen saldırı düzenlemişlerdir. Saldırıya uğrayan Yunan kuvvetleri, ordularını büyük bir bölümünün Dumlupınar'a çekilmesini korumuşlardır. Yunan Ordu ile Türk Ordusu arasında, bu bölgede yaşanan savaşlar 8 Nisan'da başlamış, 11 Nisan'da sona ermiştir. Bu savaşa daha sonra diğer üç tümenimiz de yetişmeyi başarmıştır. İslâm Köyü'ne doğru ilerleyen iki süvari tümenimiz, Uşak'tan Dumlupınar'a doğru ilerleyen Yunan piyade tümeninin onlara saldırması üzerine Aslıhanlar'da bulunan Türk kuvvetlerinin sağ tarafına çekilmişlerdir. Aslıhanlar'da bulunan Yunan kuvvetleri, 11 Nisan tarihinde Türk kuvvetlerinin saldırıları karşısında Dumlupınar'da bulunan asıl savunma yerlerine çekilmişlerdir. Güney Cephesi Komutanı tarafından Dumlupınar bölgesinde Yunanlılara karşı birkaç saldırı düzenlediyse de başarısız olmuştur. Türk birlikleri çok fazla kayıp verdiği ve zarara uğradığı için yeniden saldırı düzenlemekten vazgeçilmiştir (Anonim, 1999, s. 387-389).

Kütahya Eskişehir Muharebeleri (8-21 Temmuz 1921)

İnönü Savaşlarında yenilgiye uğrayan Yunanlılar, işgallere karşı Türk direnişini kırmak, Ankara'ya ulaşarak TBMM'ni dağıtmak, Sevr Barış Antlaşması Türklere zorla kabul ettirmek, Bizans İmparatorluğu'nu tekrar canlandırmak, tarihi emelleri olan Megalo-idea'yı gerçekleştirebilmek için yeniden saldırmaya karar vermişlerdir (Erdoğan, 2006, s. 25-26). Bu savaşta da İngiltere tarafından destek görmüşlerdir. Yunanlılar, Kütahya-Eskişehir Muharebeleri öncesinde ülkelerinde seferberlik ilan etmiştir. Anadolu'daki güçlerini arttırmak için yoğun çaba sarf etmişler, neticede Anadolu'da bulunan kuvvetlerinin sayısını on bir tümene çıkarmışlardır. Silah ve cephane açısından İngiltere'nin de desteğini alarak, Türk kuvvetlerinden çok üstün duruma gelmişlerdir (Erendil, 1980, s. 15-18).

İnsan ve silah gücü bakımından çok daha iyi olan Yunan kuvvetleri, 10 Temmuz tarihinden itibaren Afyon, Kütahya ve Eskişehir üzerine saldırmaya başlamışlardır. İlk olarak, İnönü- Kütahya bölgesinde yerleşmiş olan Türk birliklerini güney tarafından kuşatmak için saldırıyı başlatmışlardır. Böylelikle, Yunanlıların esas taarruz kolu Seyitgazi

yönünde ilerleyerek Türklerin asıl birliklerinin arkasına düşmesini sağlayarak, beklenmedik bir durumda Türk birliklerini savaşıma mecbur bırakmayı amaçlamışlardır. Yunanlıların üçüncü Kolordusunun, Bursa-Tavşanlı-Kütahya yönünde ilerleyişi 8 Temmuz tarihinde başlamıştır. Birinci ve ikinci Kolorduların Kütahya bölgesine düzenlediği kesin sonuçlu saldırı ise, 14-18 Temmuz tarihleri arasında oldukça şiddetli olmuştur. Türklerle Yunanlılar arasında gerçekleşen Döğler ve Çekürler dolaylarındaki savaşlarda Yunanlılar Türklere karşı üstünlük sağlamışlardır. Bu nedenle bu bölgelerde kesin sonuç elde edilecek savaşların devam ettirilmesi uygun bulunmayarak düşmanın oyalanmasına ve düşmana kayıplar verdirilmesine çalışılmıştır. Yunan kuvvetlerinin, Döğler bölgesinde Seyitgazi yönünde gerçekleştirdiği oldukça şiddetli geçen ve sürekli devam eden saldırılar, yapılan karşı saldırılarla durdurulmuştur (Yılmaz, Söyler, Can, Öztürk, & Doğan, 1996, s. 104).

Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal, tüm bu gelişmeler yaşanırken cephenin durumunu yakından takip etmiştir. Ankara'dan yola çıkarak 18 Temmuz tarihinde İsmet Paşa'nın yanına Batı Cephesi karargâhı'na gelmiştir. Burada savaşın gidişatını yakından incelemiş ve Batı Cephesi birliklerini Eskişehir ve güneyinde toplayarak, ordunun Yunanlılar tarafından tamamen yok edilmesinin önlenmesi, yeniden toparlanmasına zaman kazandırılması için Türk ordusunun Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmesi emrini vermiştir. Bu emir üzerine Türk birlikleri geri çekilmeye başlamıştır. Bu geri çekiliş sırasında, Yunanlıların Türk ordusunu yavaş takip etmesi bütün birliklerimizin önemli kayıplar vermeden çekilmesini sağlamıştır. Böylece Kütahya-Eskişehir Muharebeleri sona ermiştir (Görgülü, 1993, s. 270).

Bu geri çekiliş sayesinde Yunan ordusu ile Türk ordusu arasındaki mesafe önemli ölçüde arttırılarak zaman kazanılmıştır. Bu zaman içinde düzenlenmek, orduyu yeniden güçlendirmek ve düzenlemek için gerekli imkân sağlanmıştır. Bu savaş sonunda TBMM Hükümeti ile anlaşma yapmaya hazırlanan Fransa, anlaşma yapmak için biraz daha bekleme kararı almış, yapılacak olan anlaşma gecikmiştir. Yaşanan yenilgi, halkın düzenli orduya ve TBMM'ne olan güveninin sarsılmasına sebep olmuştur. TBMM'nde düzenli ordu tartışılmaya başlamıştır. Afyonkarahisar, Kütahya, Eskişehir, gibi büyük ve stratejik öneme sahip şehirler Yunanlıların eline geçmiştir (Erendil, 1980, s. 30).

Sakarya Muharebesi (23 Ağustos-13 Eylül 1921)

Kütahya - Eskişehir Muharebeleri'nde Türk ordusu muharebeye Sakarya Irmağı'nın doğusunda devam etmek ve her türlü hazırlıklara gereken zamanı kazandırmak amacıyla Afyon ve Eskişehir gibi çok önemli stratejik mevkiileri ve 100 kilometreyi aşan bir arazi

kesimini de terk ederek stratejik kurallara uygun bir ricat gerçekleştirmiştir (Bıyık, 1993, s. 96).

Yunanlılar Kütahya - Eskişehir Savaşı'nda Türk ordusunun yenilmediğini biliyordu. Yunan ordusu, Türk ordusunun bu ricatının toparlanmak ve daha güçlü bir şekilde tekrar saldırmak için planlı bir geri çekiliş olduğunun farkındaydılar. Bu sebeple, 9 Ağustos'ta "Paris Konferansı'nın tarafsızlık kararı vermesine," aynı tarihli Times Gazetesi'nin, "Yunan ordularının vazifesi gün geçtikçe daha da güçleşiyor" diye kendilerini uyararak bir yazı yazmasına, 10 Ağustos tarihinde Lloyd George'un "Sevr Anlaşması yırtılmış olduğu için silah ticareti serbesttir" demesine rağmen Yunanlılar Ankara'ya doğru ilerleme fikrinden vazgeçemediler (Tansel, 1991, s. 111).

Kütahya - Eskişehir ricatı ve sonrasında Yunan ordularının Ankara'yı tehdit etmeye başlaması halk arasında büyük huzursuzluk yaşanmasına sebep olmuştur. Zaman içerisinde bu manevi çöküntü yerini kaygıya bıraktı ve bazı mebuslar Büyük Millet Meclisi'nin Kayseri'ye nakledilmesini istiyordu (Sürmeli, 1998, s. 45).

TBMM'nde Mustafa Kemal'e muhalif olan kişiler, *"Ordu nereye gidiyor; millet nereye götürülüyor? Bu harekâtın elbette bir mesulü vardır; O nerededir? Onu göremiyoruz. Bugünkü elim halin, feci vaziyetin amel-i hakikisini ordunun başında görmek isterdik"* sözleriyle kendi taraftarlarını arttırmaya çalışıyordu (Tansel, 1991, s. 99). Ülkenin ve Türk ordusunun böylesine kötü duruma düşmesine neden olan komutanın cezalandırılmasını istiyorlardı. Bunun üzerine Fevzi Paşa, ordunun yönetilmesinden sorumlu olan kişinin kendisi olduğunu, bu durumdan başka kimsenin sorumlu olmadığını, kendisine verilecek olan cezaya razı olduğunu belirtmişti. Fevzi Paşa'nın bu fedakârca ve cesurca davranışı Meclis'i yatıştırdı. Fevzi Paşa'nın açıklamasından sonra daha sakin düşünmeye başlayan meclis *"bir meclis heyetinin cepheye gönderilerek durumun incelenmesine"*, *"Ankara'nın savaşı teslim edilmemesi için hemen savunma siperlerinin hazırlanmasına"*, *"savaş sırasında bile Meclis'in görevine devam etmesine"* ve *"gerektiğinde mebusların da askerlerle yan yana savaşa katılmalarına"* kararını aldı. (Goloğlu, 2008, s.171). Ama mesele kapanmadı ve 4 Ağustos'taki gizli toplantıda Mersin Mebusu Selahattin Bey (Atatürk, 2002, s. 609) söz isteyerek, yapmış olduğu konuşmasında Mustafa Kemal'in, ordunun başına geçmesini gerektiğini söyledi. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa'yı sevenlerle sevmeyenlerin bu noktada birleştikleri görüldü (Aybars, 1995).

Muhaliflerin bu tutumu esas itibarıyla Mustafa Kemal Paşa'nın durumu düzeltereğine olan inançlarından kaynaklanmıyordu. Tam aksine muhalifler Mustafa Kemal Paşa'nın Türk ordusunu içinde bulunduğu bu durumdan kurtaramayacağını bu sayede

Mustafa Kemal Paşa'yı daha rahat tasfiye edebileceklerini planlıyorlardı. Meclisin çoğunluğu ise bu kirli planı göremiyor ve muhaliflere destek oluyordu. Fakat onların bu desteği iyi niyetli ve ülkenin yararına bir destek idi. Çünkü Mustafa Kemal Paşa'yı Çanakkale'den tanıyorlardı ve Türk Ordusu'nu bu durumdan ancak namağlup komutan Mustafa Kemal'in kurtaracağına inanıyorlardı (Tansel, 1991, s. 105-106).

Büyük Millet Meclisi, bu düşünceler ve tartışmalar içerisinde idi. Mustafa Kemal Paşa 4 Ağustos tarihinde meclise verdiği önergede başkomutanlık göreviyle birlikte TBMM'nin yetkilerinin de bir süre için kendisine verilmesini istedi. Bu öneri mecliste kabul edildi. TBMM tarafından, meclisin sahip olduğu tüm yetkileri kendisinde toplamak ve meclis adına uygulamak üzere Mustafa Kemal'e üç ay süre ile Başkomutanlık yetkisi veren kanun kabul edildi. İlk Meclis, kuvvetler birliği esasına dayanıyordu. Yani yasama, yürütme, yargı yetkileri meclisteydi. Bu da Milli Mücadele tarihimizde önemli yeri olan İstiklal Mahkemeleri'nin Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'ya bağlanmasını sağlamıştır (Atatürk, 2002, s. 603-604).

Mustafa Kemal ilk iş olarak, tüm ulusal kaynakları büyük bir hızla harekete geçirdi ve ordunun silah, cephane, yiyecek, giyecek gibi gereksinimlerini temin etmek için 7-8 Ağustos tarihinde Tekâlif-i Milliye emirlerini yayımladı. Bu emirlerin uygulanması sırasında ortaya çıkabilecek aksaklıkları önlemek için İstiklal Mahkemeleri'ni kurdu. Ayrıca emirlerin uygulanması için Tekalif-i Milliye komisyonlarına devlet memurları dışında kalan on üye halk arasından seçilmiştir. Böylece, halkın Kurtuluş Savaşı'na verdiği desteğin artması amaçlanmıştır. (Goloğlu, 2008, s. 174-175)

Tekâlif-i Milliye Emirlerinin yayınlanması, bu emirlerin ülke genelinde uygulanması, Sakarya doğusuna çekilmiş olan Türk Ordusu'nun ihtiyaçlarını gidermekte büyük faydalar sağladı. Fakat buna rağmen Yunan Ordusu Türk Ordusundan silah ve cephane açısından daha üstün durumdaydı. İki ordu arasındaki bu fark giderilemedi. Giderilebilecek gibi de değildi. Çünkü Yunan Ordusu'nun hemen hemen tüm teçhizatı İngiltere Krallığı tarafından temin ediliyordu. Ayrıca Tekalif-i Milliye Kanunu çıkarıldıktan 15 gün sonra Sakarya Savaşı başladığı için bu kanun Türk ordusunun savaşa hazırlanmasında ciddi bir katkıda bulunmamıştır. (Tansel, 1991, s. 109-110)

Yunanlılar 14 Ağustos 1921 sabahı, üç kolordu ile Eskişehir-Seyitgazi hattından ileri yürüyüşe geçerek, 17 ve 18 Ağustos tarihlerinde Türk ordusuyla karşı karşıya gelmişler, Mihaliçcik ve Sivrihisar'a saldırmışlardı. Türk Süvari Birlikleri ile Piyade Müfrezeleri, Yunan ordusu ile oyalama savaşları yapmışlar, böylece olabildiğince Yunan ordularının ilerlemesini geciktirmişler, Yunan ordusuyla teması koruyarak geri çekilmişlerdi. Yunan

birlikleri de Sakarya Nehri'nin kıyısına ulaşarak, bu bölgede yeni bir düzen almıştı. Yunan ordusu kurmuş olduğu bu yeni düzenle, tüm Türk Ordusu'nu yok ederek Ankara'ya ulaşmayı ve bu sayede Anadolu'ya egemen olmayı planlıyordu. Yunan Ordusu, İleri harekâta geçerek 23 Ağustos tarihinden itibaren kuşatıcı bir düzenle saldırıya geçti. Bu kanlı mücadele, yaklaşık olarak 100 km'lik bir cephede başlamış, tarihimizin mühim ve katılan asker sayısı bakımından en büyük meydan muharebelerindendi (Görgülü, 1993, s. 276).

Yunan Ordusu, 23 Ağustos tarihinde bütün gücü ile Türk ileri mevzilerine saldırdı. Bu saldırı sonunda stratejik bakımından önemi olan tepelerden bazılarını ve Mangal Dağı'nı ele geçirdi ve Türk ordusunun bütün çabalarına rağmen bu dağdan geri atılamadı (Tansel, 1991, s. 112). Mangal Dağı'nın düşmesi üzerine Başkumandan Mustafa Kemal *"ordumuz her yerde taarruz ve müdafaalarıyla düşmana üstün olduğunu göstermektedir. Düşmanın Anadolu içlerinde yok olacağı bu günlerde kıt'alarımızın son fedakârlıklarını göstermeleri hem ihmal götürmez mecburiyet ve hem de vazife-i diyanet ve hamiyettir. Suçlu kim olursa olsun kanuna çarpılacaktır. Bu emrim 5nci Tümen'in bütün subay ve erlerine okunacak ve tebliğ olunacaktır"* emrini vermiştir (Tansel, 1991, s. 112-113).

Mangal Dağı'nın düşmesi üzerine Türbe Tepe'deki 9ncu Tümen sağa kaydırılarak, Türbe Tepe ihtiyattaki 7. Tümenle tutuldu. İhtiyattaki 4ncü ve 24. Tümenle de doğu kanatta yerleştiler, böylece Cephe 50 kilometre oldu. 25 Ağustos günü ikinci Yunan Kolordusu da Mangal Dağı doğusundan taarruza başladı. 4ncü, 24ncü Tümenlerle yapılan karşı taarruz başarısızlığa uğrayarak Tümenler çıkış yaptıkları mevzilere alındılar. Doğu kanatta yapılan bu çarpışmaları yakından izleyen Genelkurmay Vekili Fevzi Paşa, Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği mesajda durumun emniyetli olduğunu bildirdi (Aybars, 1995).

Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa Sakarya boyundan 12'nci Kolordu Karargâhı ile 11 ve 41'nci Tümenleri de alarak Haymana'da 12'nci Grubu toplamaya başladı. Sakarya boyundaki, Mürettep Grup 17'nci Piyade ve 1inci Süvari Tümeni'nden ibaret kalmıştı. Bundan faydalanan 7'nci Yunan Tümeni Polatlı istikametinde taarruz ederek Ilıca'da, Çekirdeksiz – Beştepeler, hattını ele geçirdi. 3ncü Yunan Tümeni'nin de 5'nci Türk Tümeni Cephesine girmesi üzerine sol kanattaki 4ncü Kolordu Toydemir sırtlarına alınmıştı. Cephenin merkezindeki 57'nci Tümen de biraz gerilemişti kuşatma yapan 2'nci Yunan Kolordusu da önemli bir başarı sağlayamıyordu. 5'nci Süvari Grubu düşman gerisine gönderilmişti. Ordunun sol kanadı sıkışık duruma girince 26/27 Ağustos gecesi verilen telsiz emriyle Grup sol yanı korumak için çağrıldı. Oysaki Süvari Komutanı Fahrettin (Altay) Paşa, Üzümbey'e bir gece baskını hazırlamıştı. Gecikme yüzünden baskın gündüze kalmış, alınan emrin etkisi ile de hareket durdurulmuştur. Oysaki Üzümbey (Uzunbey), Yunan

Ordusu Komutanı Papulas'ın Karargâhı idi. İyi tertiplenmiş bir baskınla Papulas esir edilebilecekti (Belen, 1983, s. 353).

Batı'da konuşlanmış olan Türk cephesi, Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın askerlik dehasıyla ve vermiş olduğu emriyle yön değiştirerek güneye döndü (Atatürk, 2002, s. 617-618). Bu emirle tüm cephelerdeki Türk kuvvetleri biraz daha geride yeni bir hat oluşturdu. Türk Cephesi'ndeki bu hareketlenmeyi öğrenen Yunan Komutanı, çok yerinde bir karar vererek, Türk Cephesi'nin çok zayıf bir kanadı olan Haymana istikametinde yerini almış hattın yarma girişiminde bulunacaktı. 28 Ağustos'ta yapılan Yunan Taarruzu istenilen başarıyı sağlayamadı. Bazı kesimlerde girmeler olduysa da, girilen yerlerde kahraman Türk Askeri'nin canları pahasına yanda açılan boşlukları kapatmasıyla cephe düzeltilmişti. Tüm bunlara ilaveten ikmal zorluğu dolayısıyla da Yunan Taarruzu gevşemişti (Aybars, 1995).

Yunan Komutanı bulunduğu mevkiin batı kanadında bir Türk karşı taarruzunun yapılacağı kanısına vararak, doğudaki Yunan 2'nci Kolordusu'nun iki Tümenini İnler Katrancı'da toplamak istedi. Savunma maksadıyla alınan bu tertip çok yerinde bir karardı. Yunan Kuvvetleri Türk Ordusu'nun Ankara istikametinde çekildiği hakkında gelen yanlış haberler yüzünden, bu isabetli karar uygulanmayarak 30 Ağustos'ta genel taarruza geçti (Belen, 1983, s. 354).

Yunan Ordusu bu taarruzda kısmi başarı elde etti. Çal Dağı batısındaki bazı birliklerle gözetlenen bölgeyi ele geçirdi. Ayrıca 31 Ağustos tarihindeki saldırılarında da Çal Dağı ve Sivrihisar civarında bazı yerleri ele geçirdi. (Goloğlu, 2008, s. 176) Batı Cephesi Komutanı da Çal Dağı kuzeyinde 15'nci Tümen Komutanı Şükrü Naili Bey'in komutasında bir grup toplamıştı. 2 Eylül'de yapılan Yunan Taarruzları başarılı olmadı. Ancak 10'ncu Yunan Tümeni Çal Dağı üzerinden Karayavşan'a kadar ilerlediği gibi, doğusundaki 2'nci Tümenle işbirliği ederek, Çal Dağı'na hâkim oldu (Belen, 1983, s. 355-356).

Yunan Ordusu'nun bu kısmi başarısı cesaretlenmeleri için yeterli oldu. Türk kuvvetleri ise ümitsizlik içerisindeydi. Ancak Fevzi Paşa, Mustafa Kemal dâhil olmak üzere tüm ordudaki ümitsizliği ortadan kaldırdı. Fevzi Paşa, Mustafa Kemal ile görüşerek savaşın gidişatının Türkler açısından iyi olduğunu ve Yunan ordularının geri çekileceğini ısrarla söylemekteydi (Tansel, 1991, s. 114).

3 Eylül günü iki taraf da saldırıya kalkışmadı. 4 - 5 Eylül tarihlerindeki Yunan saldırıları, ordu tarafından ciddi kayıplar verilerek geri püskürtüldü. Bu gelişmeler yaşanırken Yunan Başkomutanı Papulas, Türk Ordusu'nun yenildiğini ve Yunan ordularının Sakarya Nehri'nin doğusuna yerleştiğini ilan etti. Oysaki Yunan Ordusu'nun durması, yerleşme amacına yönelik değildi. Ordunun hareket gücü kalmamıştı. Türk Ordusu, Mustafa

Kemal Paşa'nın hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır, şeklinde başlayan bildirisi gereğince, tüm yurdu bir savunma alanı olarak düşünüp çarpışarak çekilmişti. Şimdi de, artık iyice yorulduğu ve gücünü kaybettiği anlaşılan Yunan ordusuna karşı gerçekleştireceği saldırıya hazırlanıyordu (Goloğlu, 2008, s. 176).

Yunanlılar Türklerin genel taarruza geçeceğini sezdiler ve Papulas Bursa'da bulunan Yunan Harbiye Bakanı Teotokis'e harekâtın devamı tehlikelidir diyerek mütareke yapılmasını teklif etti. Teotokis de bu durumu Yunan hükûmetine yazdı ve Papulas'a beklemesini emretti. Bu sırada Papulas, çok isabetli bir karar vererek sol kanattaki 3ncü Kolorduya bir Türk taarruzu olursa diğer kolorduların derhal karşı taarruza geçmelerini emretti (Belen, 1983, s. 357).

Genel Türk Taarruzu 10 Eylül günü saat 07.30'da başladı. Bu taarruzdaki başarı pek büyük olmuş ve düşman, mevzilerini bırakarak, Beylikköprü'ye doğru çekilmeye başlamıştı. 12 Eylül'de yapılan şiddetli taarruzdan sonra morali büsbütün bozulan düşman birlikleri, muntazam bir ricat şeklinde değil düzensiz bir halde tabiri caizse kaçarcasına bedenlerini nehrin batısına atmaya gayret ediyordu. 13 Eylül 1921'de Sakarya'nın doğusunda artık Yunan kuvveti bulunmuyordu. Bu durum üzerine 11 Eylül günü Yunan kolordularına, çekilmeleri için emir verildi (Tansel, 1991, s. 115).

12 Eylül'de alınan hava raporları düşmanın Sakarya batısına çekildiğini bildirdikten sonra takip emri verildi. Saldırıya geçen Türk birliklerine düşmanın artçıları kalmıştı. Türk süvarileri düşmanın peşinden süratle takibe başladı ve geride kalan Yunan birlikleri ile kanlı boğuşmalar yaşandı. Gece olduğunda takip harekâtı durmuş, yalnız mürettep grup cephesinde boğuşmalar olmuştu (Belen, 1983, s. 359).

Türk ordusu 13 Eylül tarihine kadar Sakarya'nın doğusunda hiç düşman kuvveti bırakmadı. ayrıca korku içinde kaçan çok sayıda Yunan askeri de Sakarya Nehri'nde boğularak ölmüştü. 22 gün 22 gece süren Sakarya Meydan Muharebesi, Türk ordusunun büyük zaferi ile sona erdi. Sakarya Zaferi'nin kazanılması ile Türklerin 1683 II. Viyana Kuşatmasından beri süren geri çekilişi sona ermiştir (Görgülü, 1993, s. 276).

Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Muharebesi (26-30 Ağustos 1922)

Sakarya yenilgisinden sonra Yunan Ordusu, Eskişehir, Kütahya ve Afyon'un doğusuna çekilerek savunma tedbirleri almaya ve birliklerinin gücünü arttırmaya başladı. Yunanlılar oldukça güçlü savunma hatları oluşturdu. Bu gelişmeler devam ederken, Başkomutan Mustafa Kemal ve TBMM Hükûmeti Yunanlılara kesin darbeyi indirebilmek için tüm güçleriyle orduyu Yunan orduları üzerine düzenleyecekleri saldırıya hazırlıyordu.

Bunun için Doğu ve Güneydeki birlikler Batı Cephesi'ne kaydırıldı. Yurt dışından malzeme alındı. Ordunun taarruz eğitimine ağırlık verildi. Taarruz hazırlıklarının uzun sürmesi nedeniyle meclisteki eleştiriler arttı. Başkomutanlık Kanunu meclis tarafından Ekim 1921'de ve Şubat 1922'de uzatıldı. Bu arada eleştiriler de artmaya başladı. İtilaf Devletlerinin barış tekliflerinin reddedilmesiyle yapılabilecek barış imkânının da bittiği iddia ediliyordu. Mayıs 1922'de Başkomutanlık Kanunu hakkında tekrar görüşmeler yapıldı. Mustafa Kemal'in olaya müdahale etmesiyle başkomutanlık yetkisi süresiz olarak uzatıldı. Yapılan hazırlıklar sonunda Büyük Taarruzun Afyon üzerinden başlatılmasına karar verildi (Tansel, 1991, s. 158-159).

Bu bölgeye 1'nci Ordunun 1'nci, 2'nci ve 4'ncü Kolordularına bağlı 11 tümenle bir müstakil tümen, 5'nci Süvari Kolordusuna bağlı üç tümen getirildi. Bu kuvvetler kuzeye doğru saldırarak, Yunanlıların gerisine düşecek ve düşmanın batı yönünde çekilmesine olanak tanımadan, onu yok olacağı bir savaşa zorlayacaktı (Görgülü, 1993, s. 286-288).

Hazırlanan saldırı plânına göre 1'nci Ordu birlikleri Afyon'un batısından kuzey yönüne doğru saldırdıklarında, Afyon'un doğusu ve kuzeyinde yer alan 2'nci Ordu kuvvetleri de yapacakları saldırıyla Yunan ordularının, 1'nci Ordu bölgesine kuvvetlerini göndermelerine mani olacaktı. Böylece, Döğür civarındaki düşman ihtiyatlarını kendi üzerine çekmeye çalışacak ve Süvari Kolordusu da Ahır Dağları'ndan aşarak Yunan ordularının yan ve gerilerine saldıracaktı (Goloğlu, 2008, s. 176).

26 Ağustos'ta Türklerin topçu ateşiyle Büyük Taarruz başladı. Türk ordularının saldırıları, Yunanlıların hiç beklemediği anda ve hiç beklemediği bir yerden başladığı için Yunanlılar neye uğradığını şaşırmıştı. Türk ordularının saldırıları karşısında Yunan orduları başarısız oldu (Atatürk, 2002, s. 674).

27 Ağustos'ta Türk ordusu, geri çekilen Yunanlıları takip ederek Sincanlı ve Afyon ovalarına ulaştılar. Afyon şehri Yunanlılardan kurtarıldı. Yunan ordusu, 27-28 Ağustos'ta Sincanlı Ovası'ndaki tepelerde yeniden savunmaya geçmek istediye de başarılı olamadılar (Görgülü, 1993, s. 28-30).

27 Ağustos'tan itibaren üstünlüğü ele geçiren Türk kuvvetleri 30 Ağustos'ta Yunan ordusunu Dumlupınar'da kuşattı.. 30 Ağustos günü Başkomutan Mareşal Mustafa Kemal Paşa'nın, savaş alanının içinde bulunan Zafer Tepe'den yönettiği saldırısonucunda bu kuvvetlerin önemli bir kısmı yok edildi (Şimşir, 1989).

Başkomutan Meydan Muharebesi'nden sağ kurtulan ve dağılan Yunan birlikleri, bozgun halinde Ege ve Marmara yönünde kaçmaya başladı. Türk Ordusu, kaçan Yunan

kuvvetlerini takip ederek 9 Eylül'de İzmir'e vardı ve Anadolu'yu Yunanlıların işgalinden temizledi (Şimşir, 1989).

Birinci Dünya Harbi sonunda Osmanlı İmparatorluğu diğer müttefik güçleri gibi yenilmiş sayıldığından, Mondros Mütarekesi'nin sanki bir antlaşma maddeleriymiş gibi ağır hükümleri gereğince Anadolu, İtilaf Devletleri'nce işgal ve istila edilmeye başlanmıştır. Bu işgaller Anlaşma Devletleri'nin Birinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı yıllarda aralarında gizli olarak imzaladıkları anlaşmalar çerçevesinde yapılmıştır. Bu işgal ve istilalar karşısında Milli Kuvvetler; Güneydoğu'da Fransızlara, Doğu'da Ermenilere, Batı'da Yunanlılara karşı, iç cephede Kuva-yı Seferiye, Kuva-yı İnzibatiye ve diğer ayrılıkçı güçlerle karşı mücadele vermiştir. Mustafa Kemal'in önderliğinde yurttan düşmanı temizleyen Türk Milleti yine Mustafa Kemal'in önderliğinde bu defa da cahillikle, eğitimsizlikle, fakirlikle savaşılmaya başlamıştır. Çünkü Türk Milleti'nin Osmanlı'dan devraldığı sadece yurttan bulunan düşman askerleri değildi. Türk'ün yurdu askeri, siyasi, ekonomik, eğitimsel, zirai her alanda kuşatılmış, gerilemişti. Bu doğrultuda Milli Mücadele dediğimiz kavram da sadece silahlı bir kurtuluş savaşı değil Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün de dediği gibi *“topyekûn bir kurtuluş mücadelesi”* idi (Aybars, 1995, s. 534-537).

Mudanya Mütarekesi (3-11 Ekim 1922)

Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nin Türk Ordusu'nun zaferiyle sonuçlanmasının ardından 3 Ekim 1922 tarihinde Anlaşma Devletleri'yle savaşı kazanan TBMM Hükümeti arasında ateşkes görüşmelerine başlanmıştır. Yapılacak olan görüşmelere Türk Ordusu'nun temsilen Batı cephesi komutanı İsmet Paşa görevlendirilmiştir. Konferans görüşmeleri İsmet Paşa'nın başkanlığında, Fransa Delegesi General Charpy, İngiltere Delegesi General Harrington ve İtalya Delegesi General Monbelli'nin katılımlarıyla 3 Ekim tarihinde başlamıştır. Görüşmelerde Yunan ordusunun temsilcisi yer almamıştır. Türkiye, ateşkes masasına 1. Dünya Savaşı'nın galipleriyle oturmuştur. Aynı zamanda görüşmelerde Osmanlı İmparatorluğu'nun delegeleri de yer almamıştır. Konferansta taraflar arasında tartışılan başlıca konular; Doğu Trakya topraklarının Yunan orduları tarafından boşaltılarak Türklere verilmesi, İstanbul'un ve boğazların durumu olmuştur. Ateşkes 11 Ekim sabahında imzalanmıştır. Ateşkesin imzalanmasıyla İngiltere Türkiye'nin siyasi varlığını resmen kabul etmiştir. Doğu Trakya, İstanbul ve boğazlar savaş yapılmadan kazanılmıştır (Aybars, 1995, s. 570-577).

Lozan Barış Anlaşması

Lozan Anlaşması Türklerin, Mondros Mütarekesi ve Sevr Anlaşması ile elinden alınmaya çalışılan topraklarını ve bağımsızlıklarını yeniden kazandığı anlaşmadır. Türkiye İtilaf Devletlerini yenerek onlara Türk Devleti'nin varlığını kabul ettirmiştir. Türkiye'nin varlığı Lozan'da tüm dünya tarafından onaylanmıştır. Bu olay tüm mazlum uluslara örnek olmuştur. Onların bağımsızlık inancını kamçılamıştır. Lozan'la birlikte Megola İdea çökmüş, Kürdistan sorunu söz konusu olmamıştır. Ermenistan işi tarihe karışmıştır. Kapitülasyonlar tamamen kaldırılmıştır. Boğazların idaresi Türklerin başkanlığını yapacağı uluslararası bir komisyona bırakılmıştır. Duyun-u Umumiye kaldırılmıştır. Tüm azınlıklar Türk vatandaşı kabul edilerek, yabancı devletlerin ülkemizin içişlerine karışması engellenmiştir. Askeri zaferler Lozan ile siyasi zafere dönüşmüştür (Aybars, 1995, s. 591-602).

2.5.2. Kurtuluş Savaşının Romanlara Yansıması

Yukarıda açıklanan Milli Mücadele tarihi lise düzeyindeki okullarda 12. sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerinde öğrencilere öğretilmektedir.

Öğrenciler tarihini ilkokuldan itibaren tarih ders kitaplarından kazanım odaklı olarak öğrenmektedir. Türkiye'deki Tarih ders kitaplarına baktığımızda uzun yıllardır anlatımda hiçbir değişiklik olmadığını görürüz. Kurulan cümleler dahi aynıdır. Ders kitaplarında liderlere yer verilirken halkın içindeki insanlara oldukça sınırlı sayıda yer verilmektedir. Bu noktada karşımıza halkı, halkın yaşamını, kültürünü, duygularını anlatan romanlar çıkmaktadır. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretildiği kitaplarda da durum aynıdır.

Mondros Ateşkes Anlaşması ile başlayarak düşmanın İzmir'de denize dökülmesi ile sona eren Milli Mücadele Dönemini ele alan romanları incelediğimizde; 1922-1976 yılları arasında bu konuda yazılan romanların sayısının 30 civarında olduğu görülmektedir. Bu durum bize, Milli Mücadele gibi önemli bir dönemin romanlara yansımasının az olduğunu göstermektedir (Doğan, 1976, s. 298).

Doğrudan Milli Mücadele yıllarını konu alan romanlardaki tarih, Mustafa Kemal'in 19 Mayıs 1919 yılında Samsun'a çıkmasıyla başlatılıp 9 Eylül 1923'te İzmir'in kurtuluşuyla bitirilebilir. Milli Mücadele Dönemini konu alan romanlar yazıldığı tarihlere göre 3 dönemde incelenebilir. 1920 ile 1950 yılları arasında yazılmış olan romanlar savaş yıllarını yaşamış olan aydınlar tarafından yazılmıştır. 1950-1980 yılları arasında yazılanlar Cumhuriyet döneminin yetiştirdiği aydınların romanlarıdır. 1980 sonrası romanlarında bugünün ihtiyaçlarına göre yapılandırılan bir tarih anlayışı olduğu görülmektedir (Balabanlılar, 2003, s. 14-15).

H. E. A., İzmir'in işgalinin Türk halkı üzerinde yarattığı sarsıntıyı *Ateşten Gömlek*'te çok güzel bir şekilde ele almıştır. *Ateşten Gömlek* adlı roman, Kurtuluş Savaşı ile ilgili yazılmış ilk tarihi roman olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu romanda savaşın insanlar üzerindeki etkileri, insanların ruhlarında açtığı derin yaralar, duygu yoğunluğu çok güzel yorumlanmıştır. Onun Kurtuluş Savaşına katılmış olması, o dönemin Türk halkının yaşadığı acıları, üzüntüleri net bir şekilde ifade etmesinde etkili olmuştur. *Ateşten Gömlek*'te İzmir'in işgali, İstanbul'daki mitingler ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Kurtuluş Savaşı'nın halka yansması, cephede yaşananlar, cephe gerisi iyi bir şekilde işlenmiştir. *Vurun Kahpeye* adlı romanda kasaba eşrafının çıkarları, halkın cahilliği, kuvay-ı milliyeciler üzerinde durulmuştur (Doğan, 1976, s. 298).

Kurtuluş Savaşını konu edinen romanlarda mütareke İstanbul'u, buradaki toplumsal yaşam eleştirel bir şekilde ele alınmaktadır. Yakup Kadri, *Sodom ve Gomore*'de batı tarzında eğlence şeklinin İstanbul'da yayıldığını eleştirel bir dille anlatmaktadır (Balabanlılar, 2003, s. 15).

Y. K. K. yazmış olduğu romanlarında Kurtuluş Savaşını ele alan yazarlarımızın başında gelir. Yaban'da bir tarafta köylü, bir tarafta ise köylülerin yaban olarak gördüğü aydın bir subay vardır. Cahil, tutucu olan köylülerin milli mücadeleye bakış açısı anlatılmaktadır. *Sodom ve Gomore*'de işgal ve Kurtuluş Savaşı döneminin İstanbul'undan bahsetmektedir. İstanbul'daki işbirlikçilerin Kurtuluş Savaşı karşısındaki tutumlarını anlatmaktadır. İstanbul'da sadece kendi çıkarlarından başka bir şey düşünmeyen, Anadolu'da yaşanan savaşı umursamayan bu tiplere Milli Mücadele dönemini anlatan *Ateşten Gömlek*, *Sözde Kızlar*, *Üç İstanbul* adlı romanlarda da yer verilmiştir. Yakup Kadri *Ankara* adlı romanda dönemin Ankara'sını anlatır. Cephelerden, ordudan bahseder. Son bölümlerinde ise Kurtuluş Savaşı kazanıldıktan sonraki yaşananları eleştirel bir bakış açısıyla ele alır (Doğan, 1976, s. 298).

Kurtuluş Savaşını konu alan romanlarda özellikle batı cephesi ele alınmış, Yunan ordusunun Batı Anadolu'da halka yapmış olduğu zulümler, çeteler, düzenli ordu savaşları, yerli işbirlikçilerin ve yobazların halka zulümleri anlatılmıştır. Romanlarda Güney Doğudaki halkın ve Kuva-yı Milliye birliklerinin düşman kuvvetleri ve onların işbirlikçileri olan Ermenilerle olan mücadeleleri, Doğu Anadolu'daki Ermenilerle mücadeleler, kongreler yeterince ele alınmamıştır. *Vurun Kahpeye*, *Yaban*, *Yeşil Gece* adlı romanlarda din adamları ve feodal yapılar hedef olarak alınmış, milli mücadele yanlıları ile milli mücadeleye karşı olanlar arasındaki mücadeleye yer verilmiştir (Balabanlılar, 2003, s. 18).

Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'ndan mağlubiyetle çıkıp Mondros'u imzaladıktan sonra ordu dağıtılmış, tüm silah ve cephane el konulmuştur. Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasında, ordunun dağıtılmasıyla silahlarına el konulmuş subayların rolü büyüktür. Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı* adlı romanında Kurtuluş Savaşı'nda Türk subaylarının karşılaştıkları zorlukları, subayların, erlerin mücadelesini ele alır. Aynı şekilde Halide Edip *Vurun Kahpeye*'de, Samim Kocagöz *Kalpakkıllar*'da, Yakup Kadri *Yaban*'da Türk Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanmasında büyük rolü olan düzenli ordunun subay kadrosundan bahsederler. Kurtuluş Savaşı romanlarında Anadolu eşrafından da bahsedilmektedir. Anadolu eşrafı dediğimizde köy ve kasabalardaki ileri gelen kişileri, ağaları, hocaları, zenginleri, tüccarları anlıyoruz. Talip Apaydın İbrahim Ağa tiplmesiyle, Halide Edip *Vurun Kahpeye*'de Ömer Efendi tiplmesiyle eşrafın Kurtuluş Savaşı'na katkısını vurgulamıştır. Eşraf içinde kendi çıkarlarını vatanın kurtuluşundan üstün tutanlar da bulunmaktadır. *Vurun Kahpeye*'de Hacı Fettah Efendi, *Yaban*'da Salih Ağa buna örnek olarak gösterilebilir. Kurtuluş Savaşı romanlarında din adamlarından da bahsedilmiştir. Kurtuluş Savaşı yıllarında din adamlarının bazıları Milli Mücadele Hareketi'nin yanında bir tutum sergilemişken, bazıları da Milli Mücadele Hareketi'ne karşı çıkmıştır. Örneğin Samim Kocagöz *Doludizgin* adlı romanında Kurtuluş Savaşı'nı destekleyen din adamlarını anlatır. Kurtuluş Savaşı'nı konu alan romanların hemen hemen hepsinde Anadolu köylüsünün durumu, kuva-yı milliye ele alınmıştır (Doğan, 1976, s. 298).

2.6. Kurtuluş Savaşı'nı Konu Edinen İki Romancı: Halide Edip Adivar ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu

2.6.1. Halide Edip Adivar Yaşam Öyküsü

Araştırma Milli Mücadele konularının öğretimine odaklandığı için öncelikle bu konuyu işleyen romancılarımızdan H. E. A. ve Y. K. K.'nin hayat hikâyesi incelenecektir. Milli Edebiyat Dönemi olarak adlandırılan, büyük bir kısmı savaş yıllarına düşen bu dönemin, ülkemizdeki en önemli roman yazarı H. E. A.'dır.

2.6.1.1. Hayatı

H.E.A., İstanbul'da doğmuştur. Babası Mehmet Edip Bey, Ceyb-i Hümayun kâtiplerindendir (İslam Ansiklopedisi, 2019). Annesi ise Berifem Hanımdır. H.E.A. henüz küçük bir kız çocuğuyken bir Rum tarafından idare edilen bir anaokuluna verilmiştir. Bu okulda eğitim gören Müslüman çocuk sadece O'dur. 1893 tarihinde Amerikan Kolejine

başlamıştır. Bir süre sonra Amerikan Kolejini bırakmak zorunda kalan Halide Edip babasının evine dönerek Arapça, Farsça, Kur'an-ı Kerim ve musiki eğitimi almaya başlamıştır. İlerleyen yıllarda eğitimine İngilizce ve Fransızca derslerini de eklemiştir. 1889'da yeniden Amerikan kolejine dönen Halide Edip evde almış olduğu özel derslere de devam etmiştir. Aynı zamanda, oldukça tanınan matematikçi Salih Zeki Bey'den matematik dersleri de almaya başlamıştır (Aktaş, 2013, s. 1).

Amerikan kolejinden mezun olan Halide Edip, 1921 tarihinde Salih Zeki Bey'le evlendi. Kocasına çalışmalarında yardımcı olabilmek için İngiliz matematikçilerinin yaşam öykülerini tercüme etti. Salih Zeki Bey'le evli olduğu dönemde Ayetullah ve Hasan Hikmetullah Togo isimlerinde oğulları olmuştur. Ayrıca İstanbul Kız Lisesi'nde tarih dersleri vermeye başlamıştır. 1908'den itibaren Hüseyin Cahit'in çıkartmakta olduğu gazetede yazmaya başlamıştır. Buradaki yazıları ilgi ile karşılanmıştır. 31 Mart Hadisesi'nde tehdit edildiği için Mısır'a gitmiştir. Daha sonra İngiliz olan bir dostunun kendisini davet etmesi sebebiyle Londra'ya geçen Halide Edip 1909 senesinde Türkiye'ye tekrar dönmüştür. Türkiye'ye döndükten çok kısa bir süre sonra Darülmuallimat'a pedagoji öğretmeni olarak göreve başlamıştır (Aktaş, 1992).

Salih Zeki Bey, ikinci evliliğini yapmak istediğini söyleyince bu durumu kabul etmeyerek 1910 tarihinde ondan ayrılmıştır. 1910 ile 1912 tarihleri fikirlerine ve yazılarına hayran Ziya Gökalp'in yanında, Türkçülerle bir arada bulunmuştur; Türk Yurdu Dergisinde yazı yazmaya başlamıştır. Türk Yurdu dergisinde "Yeni Turan" adındaki romanı ve "Münacat, Allah'ın Nuru" gibi şiirleri yayınlanmıştır. 1912'de Balkan Savaşı'nın başladığı yıllarda Teali Nisvan Cemiyeti'nin göç edenlere ve askerlere yardım ve hastabakıcılık kollarını teşkilatlandırmak için çalışmıştır (Aktaş, 1992). Halide Edip, Aynı yıl içerisinde Evkaf okullarında müfettişlik görevi yaparak, ülkedeki mevcut eğitimin daha iyi duruma getirilmesi ile ilgili bazı önemli raporlar hazırlamıştır. Bu raporlarında, çocuklara milliyetçilik duygularının aşılmasının önemli olduğunu belirten Halide Edip, *"Allah'ı, tabiatı, insanları, refahı, güzelliği, çalışmayı ve sadece vatani sevmeyi sevk edecek şiirleri ayırmalı ve yalnız onları çocuklara, öğretmeliyiz"* demiştir (Enginün, 2016, s. 38).

1916 tarihinde Halide Edip, Suriye'de bulunan Cemal Paşa'nın kendisini davet etmesi üzerine oraya doğru yola çıkmıştır. Suriye'ye gittiğinde Beyrut, Lübnan ve Şam'daki okullarda bazı incelemeler yapmıştır. 1917 tarihinde Doktor Adnan Adıvar'la evlendi. Evlendiği dönemde kendisi Suriye'de bulunduğu için, babasına vekâlet vererek evlenmiştir. 4 Mart 1918 tarihinde Suriye'nin boşaltılması sebebiyle Halide Edip buradan ayrılır. 1918 ile 1919 yıllarında İstanbul Üniversitesi'nde profesör unvanıyla Batı Edebiyatı dersini

okutmuştur. Mütareke yılları onu çok sarsmıştır. Batı medeniyetinin bütün değerlerinin sahte olduğunu, Batının ikiyüzlü olduğunu düşünmeye başlar. Millî Mücadele'ye hazırlık olmak üzere kurulan, Kemaleddin Sami Paşa ile Kara Vasıf Beylerin yönettikleri Karakol teşkilatında yer almıştır. Türk Ocakları, Yunan Ordularının 15 Mayıs 1919 tarihinde Batı Anadolu'da güzel İzmir'i işgal etmelerini protesto eden mitingler düzenlemeye başlamıştır (Aktaş, 1992, s.3).

Halide Edip, 1919 tarihinde Vakit adlı gazetede devamlı olarak yazmaya başlamış ayrıca Büyük Mecmua'nın başyazarı olmuştur. Yazıları ile millî heyecanı ve direnci besler. 16 Mart 1920'de İstanbul Anlaşma Devletlerince işgale uğrayınca, kocası Doktor Adnan Bey'le beraber Anadolu'ya geçmiştir. Kendisi şöyle anlatır: *“Bu andan, 1922'de İzmir'e Türk ordusunun muhteşem girişine kadar hiç bir şeyin önemi yoktu. Bir fert olmaktan çıkmıştım. Muhteşem millî cinnetin bir parçası olarak çalıştım, yazdım ve yaşadım.”* (Adivar, 2013, s. 61). Birinci İnönü zaferinin kazanılmasının ardından, savaşlarda yaralananları Kızılay adına ziyaret etmek için Eskişehir'e gitmiştir. Mustafa Kemal Paşa, 1921 tarihinde kendisine Onbaşı rütbesi vermiştir. Halide Edip bu rütbe ile Batı cephesinde mücadele eden birliklere katılmıştır.

Doktor Adnan Bey, Hariciye Vekâleti İstanbul temsilcisi olarak görevlendirilince 16 Aralık 1922 tarihinde İstanbul'a geri dönmüşlerdir. 1924'de, bazı siyasî kırgınlıklar sebebi ile eşi Dr. Adnan beyle birlikte yurt dışına giden Halide Edip, İngiltere ve Fransa'da kaldığı on iki yıllık zaman içerisinde, Kolombia Üniversitesinde konuk profesör ve Delhi Müslüman Üniversitesi'nde profesörlük yapmıştır. Halide Edip, Fransa'da ikamet ettiği dönemde yazdığı romanlarını ve hatıralarını yayımlamış ve Kolombia Üniversitesi, 1932 senesinde kendisini Amerika'ya davet etmiş, bu davet üzerine ders ve konferanslarını Mişigan ve Yale Üniversitelerinde devam ettirmiştir (Kazan, 1995, s. 55-57).

Halide Edip 1939 yılında ülkesine geri dönerek, İstanbul Üniversitesi'nde İngiliz Edebiyatı Bölümü'ne Profesör olarak atanmıştır. Buradaki görevine 1950 tarihinde, İzmir İlinden milletvekili seçilinceye dek devam etmiştir. 1954 senesinde milletvekilliği görevinden ayrılmıştır. Halide Edip, 1955 yılında eşini kaybedince yeniden profesörlüğe dönmüştür. 9 Ocak 1964 yılında hayatını kaybeden Halide Edib, Merkezefendi Mezarlığı'na defnedilmiştir (İleri, 1993, s. 89-90).

2.6.1.2. Eserleri

Halide Edip Adivar'ın Heyula (1908), Raik'in Annesi (1909), Seviye Talib (1910), Handan (1912), Yeni Turan (1912), Son Eseri (1913), Mev'ud Hüküm (1918), Ateşten

Gömlek (1923), Vurun Kahpeye (1923), Kalp Ağrısı (1924), Zeyno'nun Oğlu (1928), Sinekli Bakkal (1936), Yolpalas Cinayetleri (1937), Tatarcık (1939), Sonsuz Panayır (1946), Döner Ayna (1954), Akile Hanım Sokağı (1958), Kerim Ustanın Oğlu (1958), Sevda Sokağı Komedyası (1959), Çaresaz (1961), Hayat Parçaları (1963) isimlerinde roman kitapları, Türk'ün Ateşle İmtihani (1962), Mor Salkımlı Ev (1963) isimlerinde de anı kitapları vardır.

2.6.1.3. Kurtuluş Savaşını Konu Alan Romanları

Halide Edip, Millî Mücadele Dönemini anlatan iki roman yazmıştır bu romanlar; *Ateşten Gömlek* romanı ile *Vurun Kahpeye* adlı romanlardır. *Ateşten Gömlek*, Millî Mücadele döneminin adeta destanı gibidir, İzmir'in işgal edilmesinin ardından yaşanan umutsuzlukları, Millî Mücadele Hareketi'nin doğuşunu ve güzel vatanımızın düşman işgalinden kurtuluşunu anlatır. Bu mücadelenin romandaki sembolü İzmir'in işgalinden sonra İstanbul'a gelen Ayşe'dir. *Vurun Kahpeye* adını verdiği romanında ise, Aliye'nin, öğretmen olarak bir Batı Anadolu kasabasına tayin edildiğinde, orada yaşadığı zorlukları anlatılır. Çeteci Tosun Bey'le nişanlanan Aliye, Hacı Fettah ve eşraftan Hüseyin'in düşmanlığını kazanır. Hacı Fettah ile Hüseyin, Aliye'ye sahip olamayınca, işi, vatan hainliğine kadar götürürler. Yunan ordusuna müracaat ederler. Daha sonra da Aliye'nin halk tarafından linç edilmesini sağlarlar (Kıymaz, 1991, s. 9-22).

2.6.2. Yakup Kadri Karaosmanoğlu Yaşam Öyküsü

2.6.2.1. Hayatı

Yakup Kadri ile ilgili doğru bir karar verebilmemiz için, onun çocukluk yıllarını iyi incelememiz ve onun yetişme şekli hakkında bilgi edinmemiz gerekmektedir. Y. K. K., Kahire'de 1889 senesinde bir sarayda doğdu. Çocukluk yıllarının ilk altı senesi bu sarayda, dadılarla, adeta bir prens gibi yetiştirilerek geçti.

Ancak ileriki yıllarda ailesinin durumu bozuldu. Bu nedenle Yakup Kadri, ailesiyle birlikte Manisa'ya, yani kendi memleketlerine geldi. Yakup Kadri'nin babası Karaosmanoğulları denilen köklü bir aileye mensup Abdülkadir Bey'dir. Yakup Kadri'nin aristokrat bir zihniyete sahip olmasında köklü bir aileden gelmesi ve Mısır'da paşa saraylarında yetişmesi etkili olmuştur. Annesi, Onun yetişmesine yön veren kişidir. Mısır'da yaşadığı tarihlerde Yakup Kadri, öğrenim hayatına özel hocalardan ders alarak başlamıştır. Manisa'ya geldikten sonra ailesi artık eski durumunda olmadığı için herkesin gittiği

okullarda eğitim görmek zorunda kalmıştır. Mısır'da özel hocalarla eğitim gören Yakup Kadri için bu durum çok zor olmuştur (Akman, 2013, s. 33-34).

Bir süre sonra Yakup Kadri ve ailesi İzmir'e taşınmışlardır. Kısa süreli İzmir hayatından sonra Yakup Kadri annesi ile beraber tekrar Mısır'a gitmiştir. Mısır'da annesiyle birlikte Prens Mehmet Ali'nin sarayında kalmışlardır. Daha sonraki yıllarda bir süre için İsviçre Lisesi'ne devam etmiştir. Burada Fransızca lisanını öğrenmiştir. Fransızcasını adeta ana dili gibi geliştiren Yakup Kadri, 1908 senesinin başlarında, henüz 18 yaşındayken İstanbul'a gelmiştir (Akman, 2013, s. 35-36). İstanbul'da 1908'de Mekteb-i Hukuk adlı okula kaydını yaptırarak üçüncü sınıfa kadar bu okulda okudu.

1916 ile 1919 tarihlerinde yakalandığı rahatsızlığı sebebiyle İsviçre'ye giderek burada tüberküloz tedavisi gördü. Tedavisi bittikten sonra İsviçre'den ülkesine geri geldiğinde İktidam adlı gazetede yazarlık yapmaya başladı. Bu gazetede Millî Mücadele Hareketini destekleyen yazılar yazdı. Bu yazmış olduğu yazıların da etkisiyle Ankara Hükümeti'nin 1921 yılındaki daveti üzerine Anadolu'ya gitti. Savaş sona erince, Tedkîk-i Mezâlim Heyeti'nde görevli olarak Eskişehir, Kütahya, Gediz, Simav ve Sakarya dolaylarını gezdi. 1923 ile 1931 yılları arasında Mardin, 1931 ile 1934 yılları arasında Manisa milletvekilliği yaptı (Akman, 2013, s. 37).

Milletvekilliği görevi boyunca Milliyet, Cumhuriyet, Hâkimiyet-i Milliye, gazetelerinde ve Kadro Dergisinde çeşitli yazılar yazdı. Kadro Dergisi, Kemalist devrimleri yanlış yorumladığı ve temel ilkelerin saptırılmaya çalışıldığı gerekçesiyle kapatıldı. Yakup Kadri 1934 yılından itibaren Tiran, Prag (1935-1939), Lahey (1939-1940), Bern (1942-1949), Tahran (1949-1951) ve tekrar Bern'de (1951-1954) elçilik yaptı. 1955 senesinde emekli olup, Türkiye'ye geri döndü. Ülkemizde 27 Mayıs 1960 yılında yaşanan ihtilâlden sonra kurucu meclis üyesi ve Cumhuriyet Halk Partisi'nden Manisa milletvekili (1961) olarak görev yaptı. Atatürk ilkelerinden uzaklaştığını belirterek, 1962 senesinde Cumhuriyet Halk partisinden ayrıldı. Siyasetten 1965'te tamamen ayrıldı. Son yaptığı resmî görevi Anadolu Ajansı Yönetim Kurulu Başkanlığıdır. Yakup Kadri, 13 Aralık 1974 yılında Ankara'da yaşamını yitirmiştir, İstanbul-Beşiktaş'ta Yahyâ Efendi Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir (İslam Ansiklopedisi, 2019).

2.6.2.2. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Eserleri

Y. K. K.'nın birçok romanı ve öykü türünden eserleri mevcuttur. *Kıralık Konak* romanında, Tanzimat yıllarından II. Meşrutiyet öncesi yıllara kadar olan dönemde yaşanan değer çözülmesinin yarattığı kuşaklar arası çatışma ele alınmıştır. Seniha, Faik, Naim Efendi,

Hakkı Celis romanın önemli karakterleridir. Romandaki Hakkı Celis, bir şairdir. Romanda Hakkı Celis'in edebiyat konusundaki değişim çizgisi, Yakup Kadri ile benzerlikler taşımaktadır. Bir Sürgün romanı 1937 yılında yayımlanmıştır. Bu romanda 1. Dünya Savaşı sırasında daha yakından tanıma fırsatı bulduğu Batı uygarlığının arkasındaki çürük ve değersiz yanları anlatılmıştır. “Amaçsız ihtilalci tip” yergisi olarak kurgulanmıştır. *Nur Baba* romanında toplumun çok önemli bir kurumundaki (tekkeler) yozlaşma ele alınmıştır. Anadolu'nun Türkleşme sürecinde büyük bir önem taşıyan tekkelerin amaçlarından sapması sonucunda toplum için ne denli zararlı hale geldiği tezine dayanmaktadır. Ziba Hanım, Nigar Hanım, Süheyla, Nur Baba romanın önemli karakterleridir. *Hüküm Gecesi* romanında Meşrutiyet sürecinde özellikle İttihat ve Terakki içerisinde yaşanan kavgalar ele alınmıştır. Meşrutiyet dönemindeki basın ve siyaset kurumunun içinde bulunduğu durum, güçlü bir gözlemcilikle okurun dikkatine sunulmuştur. Romanda İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası arasındaki görüş ayrılıkları ile kavgalar anlatılmıştır. Ahmet Kerim, Ahmet Samim, Samiye romanın önemli kahramanlarıdır. Roman, Ahmet Kerim'in ağzından nakledilmiştir. Bu romanda “röportaj” dâhil olmak üzere birçok anlatı tekniği bir arada kullanılmıştır (Yıldız, 1989).

2.6.2.3 Kurtuluş Savaşını Konu Alan Romanları

Bunlardan *Yaban* adlı roman, Milli Mücadele devam ederken yaptığı gözlemler ve sahip olduğu izlenimleri neticesinde yazmaya karar vermiş, fakat çeşitli nedenlerle ertelenmiş olduğu romanıdır. 1932 yıllarında Kadro Dergisi'nde kaleme alınmıştır. *Yaban* romanında, İstanbullu bir aydın olan Ahmet Celal'in gözüyle Kurtuluş Savaşı sırasında Porsuk ırmağı yakınlarındaki bir Orta Anadolu köyünde yaşananlar anlatılmaktadır. Roman, Ahmet Celal'in tuttuğu günlükler biçiminde yazılmıştır. Romanda aydın ve halk arasındaki “sosyal ve kültürel mesafenin” nelere mal olabileceği konusu ele alınmıştır. Ahmet Celal, Mehmet Ali, Emine, İsmail romanın önemli karakterleridir.

Bir diğer romanı olan *Sodom ve Gomore*'de ise İşgal edilmiş olan İstanbul Şehrini Kutsal Kitap'ta bahsedilen Tanrı'nın gazabına uğramış Filistin'deki tarihi *Sodom ve Gomore* şehirlerine benzetmiş ve şehrin ahlaken çökmüş çevrelerini eleştirmiştir. Leyla, Necdet, Sami Bey romanın önemli karakterleridir.

Ankara romanı Cumhuriyet'in onuncu yıl dönümünün hemen ardından yayımlanmıştır. Romanda savaş günlerinden başlayarak Cumhuriyet dönemi Ankara'sı, inkılapların bu on yıllık süreçteki uygulanışında geline nokta ele alınmıştır. Romanın

sonunda gelecekteki Türkiye'nin mutlu bir tablosu çizilmiştir. Binbaşı Hakkı Bey, Selma Hanım, Neşet Sabit ve Nazif Bey romanın önemli kahramanlarıdır.

Son romanlarından biri olan Panorama, iki cilt halinde kaleme alınmıştır. Nehir/ırmak roman olarak kabul edilmektedir. Ankara romanından sonraki inkılapların bilançosu ele alınmıştır. 1933- 1953 yılları arasındaki değişimin analizi niteliğinde bir eserdir.

Yakup Kadri'nin roman türündeki son eseri *Hep O Şarkı* romanıdır. Bu romanda Abdülaziz Devri işlenmiştir.

2.7. Halide Edip Adıvar Romanlarında Kurtuluş Savaşı

Atatürk ve silah arkadaşlarının önderliğinde başarıyla sonuçlanan Millî Mücadele Dönemi'nin anahtarı, Amasya Genelgesi'nde geçen ulusun azim ve kararı ifadesinde gizlidir. Bu anahtar büyük öndere sonraki süreçte de yol göstererek 'ulusun azim ve kararı'na en uygun yönetim biçimi olan Cumhuriyet'in kapılarının açılmasını sağlar. Padişahın varlığını ortadan kaldıran bu yeni idare biçimi ve Cumhuriyet'le beraber gelen pek çok inkılap hızla değişmesi istenen Türk halkında çeşitli aksülameller yapar. Cumhuriyet'in ilanından sonra yazılmış romanlar ise bu akislerin en kolay ve gerçekçi takip edilebileceği bir mecradır. Çünkü, metinsel bir anlatı olan romanın bir işlevi de anlam aktarıcı bir ürün olmasıdır. Romanlar yalnızca bir metin çözümlemesi şeklinde değil de bir kimlik, zihniyet ve kurum ögesi olarak ele alındığında ve bir kültürün şifrelerini çözmek sadedinde anlatılırsa inanılamayacak kadar etkili bir işlev sahibi olur (Yılmaz, 2011, s.7).

Halide Edip, yazarlık hayatına II. Meşrutiyet Dönemi'nde başlamış, Cumhuriyet ilan edildikten sonra da kalemini elinden bırakmamış, Türk Milleti'ni haklı mücadelesinde bilinçlendirme görevini daima üstlenmiş bir aydındır. Bu yüzden Cumhuriyet'ten sonra da yazmaya devam etmiştir. Türk Milleti'nin son yüzyıl içinde siyasal anlamdaki baş döndüren değişimi, devrin yazarlarının da dikkatini çeken bir hadisedir. Bu yazarlardan biri olan Halide Edip Adıvar, eserlerinde yeni bir kimliğe bürünmeye çalışan Türkiye'yi ve özellikle Türk insanını, siyasi hayattaki duruşuyla eserlerine konu eder. Ancak yazar, siyasi meseleleri yine Türk insanına yansımaları bakımından değerli bulduğu için ele almaktadır.

Halide Edip Adıvar da yaşadığı dönem içinde kurgusal âleminin kapılarını sık sık gerçek dünyaya açmak zorunda kalmış yazarlardandır. Onun içeriye buyur ettiği gerçeklik kurgusal oyunlarla bozulup yıpratılamayacak kadar hassas ve önemli bir zaman dilimini, Millî Mücadele sürecini bünyesinde barındırmaktadır. Bu bağlamda o, aşırı zihniyetten kaçarak gerçeği gölgelememiş, kuru ve yavan bir anlatımla da var olanı, gerçeğin çirkinliği

ve soğukluğuna mahkûm etmemiştir. Millî Mücadele dönemi, her Türk insanı için bir dönüm noktasını ve yeniden doğuşu simgelediği için unutulmaz ve son derece önemli bir zaman dilimidir. Halide Edip için de yeniden doğuşun destanı demek olan bu kutsal süreç, böyle ehemmiyetli manalara gelmesi bakımından onun eserlerinde titizlikle işlenir.

Konusunu Türk insanının söz konusu sancılı sürecinden aldığı her eseri, kullandığı imge, sembol ve tasvirlerle görünür kılma çabasıyla resmedilmiş tablolar gibidir. Realistlerin sayfalar dolusu tasvirleri demek olmayan bu betimlemeler o dönemin atmosferini okurun gözünde canlandırmaya yarayan araçlardır. Halide Edip'in eserlerinde böyle bir canlandırmaya gitmesinin temel sebebi, o dönemleri yaşamamış olan gelecekteki okuru da hiç olmazsa okunan süre dâhilinde metnin içine çekebilmek, çekilen acıları göstererek bunları bilen ve farkında olan bilinçli nesiller var edebilmektir.

Türk Kurtuluş Savaşı döneminde ve savaştan sonra zulüm görmüş olan Anadolu'yu dolaşan Halide Edip, savaş sonrasında harabeye dönmüş bir zamanların mamur ve müreffeh köylerini ve kasabalarını titizlikle tasvir edip aktarmıştır. Onun okuru metnin içine çekmeye yarayan tasvirleri ve anlatıları iki bölüme ayrılmaktadır. Birincisinde yazar, Kurtuluş Savaşı devam ederken gezdiği, incelemelerde bulunduğu mekânların ve çevrelerin durumlarından bahseder. İkincisinde ise anlatılan yine bir betimlemedir. Ancak betimlenen Anadolu insanının savaş sürecindeki halet-i ruhiyesi, savaşın insanlarda yol açtığı büyük tahribattır. H.E.A., Yeni Türkiye'nin oluşumundaki sancılı süreci, Millî Mücadele'yi konu edindiği eserlerinde işgal öncesi ve sonrası haliyle bir Anadolu resmi çizmeye çalışmaktadır. Halide Edib'in mücadelede çevre ve mekâna dair gözlemleri çoğunlukla Tetkik-i Mezalim Heyeti'yle beraber vahşeti delillendirmek için köy köy dolaşmaları sırasında edinilmiştir. Burada Yunanlıların vahşeti heyettekilerin hepsini derinden etkiler. Yunanlılar geri çekilirken bile köyleri ateş topuna döndürmeyi ihmal etmemişlerdir. Halide Edib, bu yanmış köylerden geçerken pencerelerin demir parmaklıklarında yanmış el parçaları görmektedir. Yunanlıların insanlık dışı saldırılarına maruz kalan yerlerden biri de Duatepe'nin eteğindeki bir köydür. Bu konuda şu ifadeleri kullanır:

“Yirmi beş evli bu küçük köyde yalnız üç ev kalmıştı. Ötekileri yanmıştı. Yunanlılar, Duatepe'den çekilirken, tabîî hayvan sürülerini götüremedikleri için, onları da öldürmüşlerdi. Her yerde yığın yığın hayvan leşine rastlıyordunuz. O karanlık günün kapattığı kül ve taş yığınları üzerinde bir sürü insan oturmuştu. Erkekler bir şey söylemiyor, kadınlar durmadan hareket ediyor ve çocuklar ağlıyordu.” (Adivar, 2013, s. 250-251).

Yunan işgalinin hemen arkasından ulaştıkları bir yerleşim yerindeki bu manzara felaketin boyutları hakkında fikir verici niteliktedir. Burası üç ev dışında diğerlerinin yandığı, hayvanların geride kalan insanların faydalanmaması için telef edildiği ve sağ kalan insanların

da ne yapacaklarını bilemedikleri bir köydür. Anadolu’da işgal edilmemiş yerler de vardır. Düşman işgaline uğramamış bu köy bir Tatar köyüdür ve Yunanlılar onları Rus saydıkları için bu köye zarar vermemişlerdir. Bu konuda şu ifadeleri kullanır: *“Köy çok temiz bir yerdi. Kadınları yorgun değil, çocukları okuyup yazıyordu. Mektep hocaları vardı. Kısacası, Anadolu’da o sınıf halkın biraz üstünde görünüyorlardı.”* (Adıvar, 2013, s. 254).

Anadolu’da her köyün Tatar köyü kadar şanslı olmadığını Halide Edip de biliyordu. Halide Edip, Sivrihisar yolunda bir köye gelir. Burası Sivrihisar yolundaki en büyük köy olan Mülk Köyü’dür. Mülk Köyü, Halide Edip’i bile zenginliğiyle şaşırtan bir köydür. Bağları, bahçeleri, iki üç katlı taş binaları, üç bin sığır ve koyunu olan bu zengin ve güzel köy Yunan işgalinden sonra harabe haline gelir. Bu konuda şu ifadeleri kullanır:

“Bu defa orası dinamitle yıkılmıştı. Kadınlar yıkıntılar arasında, hasta çocuklarla dolaşıyorlardı. Bazıları da tarlalardaki yatmış ekinlerin arasından bir şeyler çıkarıp çocuklarının karınlarını doyurmaya çalışıyorlardı. Yunanlılar, en fazla burasını yakıp yıkmışlar, yaşama vasıtalarını ortadan kaldırmışlardı. Ne kimsenin başında bir dam ne hayvan ne yiyecek kalmıştı.” (Adıvar, 2013, s. 255).

Tüm halkın canını, malını ortaya koyarak üstesinden geldiği Dumlupınar Savaşı’ndan sonra Halide Edip ve beraberindekiler Dumlupınar’dan hareket etmeye hazırlanır. Yol üzerinde facialarıyla eskisinden bambaşka suretlere bürünmüş bu zavallı Anadolu kasabaları yazarı düşündürmektedir. Onun ifadesi şu şekildedir: *“Elvanlar tamamen yanmıştı. Oradaki halk ya açıkta ya çadırdıydılar. ... Şehirler, köyler, insan yüzleri gibi, geçen faciaların tesirini gösterirler. Rüzgâr olmadığı halde hava toz içindeydi. Toz toprak sokakları sarmıştı.”* (Adıvar, 2013, s. 294).

Savaşı kaybedeceklerini anlayan Yunanlılar köyleri yağmalamışlar, yağma vakti olmayan Yunan askerleri ise Türk köylerini yakıp yıkmışlardır. Halide Edip’in ifadeleri şu şekildedir: *“Kızılıcadere’den sonra, Yunanlılar bütün ümitlerini kaybetmişler, etrafı yakıp yıkmaya başlamışlardı. Yerli Hristiyanları yanlarına almışlar, Hristiyan köylerini de yıkmışlardı. Çünkü Türklerin başında dam bırakmak istemiyorlardı.”* (Adıvar, 2013, s. 295).

Belli bir plan çerçevesinde gerçekleştirilen Yunan işgali ve zulümleri apaçık göstermektedir ki, nihai hedef; Anadolu coğrafyasını, yakıp yıkmak, Türk insanlarını sivil asker demeden katletmek ve Anadolu’yu Türklerden tamamen arındırılmış bir şekilde ele geçirmektir. Yunan askerleri bu planlarını güçleri yettiği ölçüde de gerçekleştirmeye çalışmıştır. Manzara çok korkunçtur. Halide Edip’in; *“O şehri daima insan eti kokusu gelen bir fırın gibi hatırlarım”* (Adıvar, 2013, s. 298) dediği Akşehir’de bir düzlük üzerinde ateşten kurtulmuş birkaç bina göze çarpar, evet birkaç bina ateşten kurtulmuştu ama halkın ruhu yanmıştı bir kere yani burada da durum farklı değildi yine bir Yunan vahşeti.

Doğal güzellikleriyle tasvir edilen Anadolu kasabalarından bir diğeri adı verilmeyen güzel bir kasabasıdır. Halide Edip, kasabayı roman boyunca birkaç defa tabiatının güzelliğiyle betimler. Bunlardan ilki, romanın kahramanlarından Tosun Bey'in kaldığı odanın penceresinden görülen manzaradır. Adivar'ın ifadesiyle: *“Ve bunların arkasında beyaz patiska perdelerin arasından yeşil çardağın üzerinde olgun üzümler, güneşin altın ışığında yanıyorlardı.”* (Adivar, 2013, s. 65).

Hüseyin Efendi'nin ve Hacı Fettah'ın komşu kasabadaki işgalcileri kendi kasabalarına davet ettikleri sabah da doğa tüm güzelliğini sergilemektedir. O'nun ifadesiyle:

“Yunan karargâhının olduğu kasabanın yeşil incir bahçeleri siyah bir küme gibi beliriyor, beyaz ve cılız bir duman tabakası kasabanın üstünden pembeleşen mavi göğe yükseliyordu. Bu kesif incir bahçelerinin aralarındaki ince, dolambaç yollarına geldikleri zaman tozla beyazlanmış incir yaprağı kesafeti arasında, uzak ve hafif horoz sesleri sükûnu yırtmaya başlamıştı.” (Adivar, 2013, s. 73)

Ancak incir bolluğu içindeki bu bereketli kasabada halk Yunanlıların korkusundan tarlalarına, bahçelerine gidememekte; bahçeler de terk edilmiş, köhneleşmiş bir manzara arz etmektedir. Yunan askeri, bu içten davet üzerine söz konusu kasabayı işgal eder. Yunan Kumandanı Damyanos bu kasabanın belki de işgal edebildiği son Anadolu kasabası olduğunu düşündüğünden burada mümkün olduğunca uzun kalır ve eşrafın tüm malını yavaş yavaş fakat tamamen ele geçirmeye çalışır. Bu yüzden işgalciler kasabayı hemen viraneye çevirmezler. Tabiat ise hiçbir şeyden haberi yokmuş ya da işgal hiç yaşanmamış gibi bahar ve yaz aylarında tüm bereketiyle kasabaya canlılık ve bolluk verir. Bu konuda şu ifadeleri kullanır:

“Bahar ve yaz, kasabaya en muhteşem, en şaşılahtı güzelliği, bahçelerinin olgun ve altın üzümleri, bal akan incir zenginliğiyle geldi. Havalar, öyle içinden akan sıcaklıkla, mis kokan, insanı bayıltan bir temasın mutlak cazibesiyle Aliye'yi sarmıştı ki, o, Damyanos'un korkunç gölgesinin silindiği bu inayet ve güzellik memleketinin düşmanı da musibet, felaketi de fena bir rüya gibi uçup gidecek sanıyordu.” (Adivar, 2013, s. 161)

Tabiat bu kasabada o kadar güzel bir şekilde kendini sergiler ki Aliye'nin de dâhil olduğu kasabalılar işgal felaketini bir rüya gibi algırlar. Yaşananların kötü bir rüyadan fazla bir şey olduğu ise özellikle Aliye'nin nişanlısı Kuvayı Milliyeci Tosun Bey'in kasabayı geri almak için açtığı saldırı ateşiyle anlaşılır. Kasabayı tüm zenginliğiyle aylardır yavaş yavaş avucunun içine alan Damyanos ve çetesi, Kuvayı Milliye saldırılarıyla bir panik havası içine girerek bu süreci hızlandırır. Evler yağmalanmaya, taşınır tüm mallar alınmaya, taşınmaz mülkler de yakılarak işe yaramaz hale getirilmeye başlanır: Halide Edip'in ifadesiyle: *“Dağılan ve inzibatı tamamen yok olan Yunan askeri, baştanbaşa kasabayı yağmalamaya ve yakmaya başladılar. Kasabanın üstünden muazzam ve kızıl bir ateş dalgası*

her şeyi sarıyor, yalıyor, yutup geçiyordu. Bu ateş dalgası arasında insanlar kaçışıyor, boğuşuyor, yanıyor, kıyamete benzer bir vaveyla ile çığırışıyorlardı.” (Adıvar, 2013, s. 190)

Halide Edip’in eserlerinde Anadolu coğrafyası hep harabe haliyle yer bulmamıştır. Vurun Kahpeye gibi örneklerde Anadolu tüm bereketi, bolluğu ve neşesiyle okuyanların gözleri önünde canlandırılmıştır. Halide Edip burada aslında okuyucusuna çok iyi bir karşılaştırma imkânı sunmuştur. Halide Edip, Manisa’nın Karaosmanoğulları ailesine mensup Yakup Kadri’nin, işgalden sonra tamamen yakılmış halde buldukları Manisa’ya girdiklerinde burayı tanıyamamış olmasını üzümlere anlatır. Bu sayede okuyucusunu kendi karşılaştırmaları ile de yönlendirmiştir.

Halide Edip romanlarında sadece maddenin uğradığı durumları tasvir etmekle kalmamış maneviyata, Türk insanının Milli Mücadele yıllarında içinde bulunduğu duruma da romanlarında yer vermiştir. Halide Edip’in Anadolu’ya geçerken uğradığı Çal Köyü kadınlarının hali buna bir örnektir. Anadolu’nun kadınları elleri yüreklerinde, gözlerinde yaş ve tedirginlikle yeni bir savaş ihtimali korkusu içerisinde yaşamaktadır. Bu konuda şu ifadeleri kullanır:

“Aman Allahım, inşallah bu son olur, diyorlardı. Bütün ömürlerinde savaş belası içinde yaşamış olan bu kadınların hâlleri içimi paralıyordu. Âdeta bir mucize olarak yaşayabilmişlerdi. Bir tanesini iyi hatırlıyorum. Bir taraftan örgü örüyor, bir taraftan harpte şehit olan kocasından bahsediyor, aynı zamanda erkek sayısı azaldığı için, koca bulmanın zorluğundan söz ediyordu.” (Adıvar, 2013, s. 116)

Savaş gündelik yaşamı da alt üst etmişti. Gerçi bu alt üst olma durumu İstiklal Harbi ile başlamış bir durum değildi. Osmanlı’dan başlayarak İstiklal harbine kadar devam eden ve onlarca yıl süren savaşlar Türklerde erkek nüfusunun azalmasına neden olmuş insan neslini devam ettirmenin temel kuralı olan evlenmelerde hatırı sayılır azalmalara neden olmuştur. Halkın çektiği acılar adeta ateş çemberini hatırlatmaktadır. Hiçbir yerden kurtuluş ümidi olmayan Anadolu insanının bu durumunu Halide Edip, şöyle izah eder:

“Ne garip bir durumdaydık. Bir taraftan Hilâfet Kuvvetleri halka musallat olmuştu. Bir tarafta Kilikya’da Fransız Kuvvetleri halkı öldürtüyor, diğer taraftan Yunanlılar etrafı yakıp yıkıyor, adam öldürüyordu. Nihayet İstanbul’daki İtilâf Kuvvetleri de halkı eziyordu. Âdeta, Garb’ın, hakikat hâlde, Şark’a ‘Sopa Siyaseti’ tatbik ettiklerini ve ‘Kahrolsun Türkler!’ diye bağırdıklarını duyuyor gibiydim. Türklerin kendileri de aralarında boğuştukları için, milletin ateşle imtihanının en korkunç anlarını yaşıyorduk. (Adıvar, 2013, s. 158-159)

Bir umut ışığı doğmuştu. Bu ışığın adı Mustafa Kemal Paşa idi. Sultan Vahdettin’in namağlup komutanım dediği, Çanakkale Kahramanı Mustafa, bağımsızlık yanlısı olan hemen hemen her Türk onun sancağı altına koşuyordu, her şey iyi gitmekteydi, namağlup

komutan acılara, işkencelere, tecavüzlere, onursuz yaşamaya son verecekti. Bunun için tüm Türk ulusu Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde canla başla mücadele etmekteydi. Fakat Kütahya-Eskişehir ricatı kalplere bir kuşku düşürdü bunun üzerine Kemal Paşa'nın, Kütahya-Eskişehir Savaşları'ndan sonra ordunun Eskişehir'den çekilme kararı alması üzerine halk tekrar perişan oldu. Yurt edindikleri yerleri birkaç parça eşyayla terk etmek zorunda kalırlar. O'nun ifadesiyle: *"Askerlerden başka öküz arabaları eşyalarla dolu, üzerlerinde, gözleri korku içinde oturtulmuş çocuklar. Kadınlar öküzleri çekiyorlar. ... Bir insan seli akıp gidiyor. ... Eskişehir'den çekilmek emri artık verilmişti."* (Adıvar, 2013, s. 224)

Aslında milletin fark edemediği bir şey vardı. Bu ricat dâhiyane bir planın parçası olacak ve akabinde büyük bir zaferi getirecekti. Başkomutanlık Meydan Muharebesi için emsalsiz bir fedakârlıkla hazırlanan Türk milleti, topyekûn bir halde varını yoğunu ortaya koyarak savaşa hazırlanmış ve mükâfatını da büyük bir zaferle almıştır. Ancak cephedeki zafer cephe gerisinin facialarını hiç yaşanmamış saymaya yetmez. Savaşın kazanılmasının ardından Dumlupınar'dan hareket eden Halide Edip, yol üstünde, hiçbir zaferin yok sayamayacağı kadar derin böylesi acılara rast gelmek zorunda kalır. Yunanlılar cephe kaybetmenin hincını cephe gerisindeki masumlardan çıkarmışlardır. Halide Edip'in ifadeleri şu şekildedir:

"Geçenleri durdurup sualler soruyordum. İşlenen cinayetler çok çirkindi. İki yüz kişi öldürülmüş veya yakılmıştı. İçlerinde kadınlar da vardı. Halk tamamen şuurunu kaybetmiş bir vaziyetteydi. Geçen haftaların acıları halkı birbirinin boğazına düşürmüştü. İki genç Türk'ü, bu kalabalık girmeden biraz önce öldürmüştü." (Adıvar, 2013, s. 295)

Yaşanan vahşet halkı da ziyadesiyle olumsuz etkilemiş, hepsini birbirine düşürmüştür. Sağ kalanların da kendi aralarındaki anlaşmazlıklarla birbirlerini linç etmeleri Anadolu insanının ruhsal hayatındaki büyük çöküntüye işarettir. Birlik olmaya her zamandan fazla muhtaç oldukları işgal sürecinde bile belki de çok küçük sorunları büyütürken işgalcilerden önce bir zamanlar beraber yiyip içtikleri komşularının canına kendileri kastederler.

Kendine dayatılan sözde ateşkes antlaşması, gerçekte işgal antlaşmasını kabul etmeyerek özgürlük ve bağımsızlık benim karakterimdir diyen Türk milleti, yorgun ve bitkin şekilde bir savaştan ayrılmasına rağmen yepyeni bir mücadeleyi göze aldı. Kahraman Türk Ordusu, Dumlupınar'daki büyük zaferden sonra Yunanlıları kendi yurdundan kovalamaya başladı. Türk askeri şehirlerini işgalden kurtarabilmek amacıyla var gücüyle ilerlerken düşman kuvvetleri de süratle kaçmaktaydı. Türk Askeri, Yunan eziyetinden yeni kurtulmuş

şehirlere her girdiğinde yanık harabelerle karşılaşılıyordu. Halide Edip'in ifadeleri şu şekildedir:

“Halk darmadağınk. Kadınlar aklını kaybetmiş gibi yerdeki taşları turnaklarıyla ayırıyorlar. Halkın içinde korkunç bir kin hissediliyor. Cehennem dünyaya gelmiş gibi. İki millet, birisi yakıp yıkmış, ötekisi kurtarmak için hareket hâlinde. Hiçbirisi öbür tarafa zerre kadar merhamet göstermiyor.” (Adivar, 2013, s. 298)

Halide Edip durmuyordu, Anadolu'nun her köşesine gitmek insanlara sarılmak, kalemi ile yardım etmek istiyordu. Halide Edip'in uğradığı Akşehir'de Yunanlıların çekilmesinden sonra saklandıkları dağdan inen köylülerden duyduğu şeyler korkunçtu. Halide Edip bu durumu şöyle izah eder: *“Halkın bir kısmı, bilhassa kadınlar Yunan ordusu tarafından sürüklenip götürülmüştü. Anlattıkları çok korkunçtu. Yerde birkaç insan ölüsü vardı. Zabitlerden biri annelerinin cesedini kül yığınının çıkarmak için yeri kazan iki kadına yardım etmişlerdi.”* (Adivar, 2013, s. 298)

Bu kadar kana, gözyaşına, vahşete şahit olmak, yarı deli vaziyette derdini anlatmaya çalışan kadınları, çocukları, yaşlıları dinleyip onlara bir nebze olsun teselli vermeye çalışmak Halide Edip gibi güçlü bir kadın için bile çok zordur. Nitekim bütün bu hadiseler Halide Edip'in hasta olması için yetti. Halide Edip'in hasta olmasının ana sebebi ‘insanlar bu kadar vahşi bir şekilde nasıl olur da başka insanları öldürebilir?’ sorusuna bulamadığı cevaptı. Halide Edip'in şu ifadeleri kullanır:

“Ta Birinci Dünya Savaşı'ndan başlayarak tarih öncesi olaylar gözümün önünde canlanıyordu. Milletler, ırklar, daima öldürmek, yakmakla meşgul. Her insanın yüzünde, karşısındakini nasıl öldüreceğini düşünen bir maske var. Bana öyle geldi ki, bu düşünce edebî insan öldürme insiyakını hissettiriyor. Öldürme insiyakı olmayanlarsa insan cinsine daima bir yabancıydılar. Yüzleri insan, dilleri insan olabilir, fakat kendileri bambaşka cinsten idiler. İçimden bir ses, bu cinsten ayrılmak, kurtulmak istiyordu. İçimdeki gayz değil, kin değil, insanlıktan nefretti.” (Adivar, 2013, s. 299)

Yollarda neredeyse her köşede parçalanmış cesetlere rastlamamak, kavrulmuş insan eti kokularını almamak, harabeye dönmüş şehirlerden geçmek zorunda olanlar için imkânsızdır. Ancak düşman Anadolu'dan temizlendikten sonra bile Türk insanı için tehlike bitmiş sayılmaz. Geri çekilme esnasında dağlara çıkıp saklanan Yunan askerleri, tüm kargaşayı kendileri için fırsata çevirmeye çalışan yerli eşkıyalar milletin yaralarını sarmasına bir an olsun müsaade etmez.

Bir kasabada yaşayan halk, eşrafın çıkar meseleleri yüzünden Yunan işgalcilerinin hışmına uğrar. Halk, kasabaya eşrafın daveti üzerine gelen Yunan askerlerinden, O'nun ifadesiyle: *“başlarda uzak ve تنها sokaklardan gelen kadın çığlıklarından”* (Adivar, Vurun Kahpeye, 2013, s. 100) başka büyük bir yağmalama ve zulüm görmezken, Kuvayı

Milliyetçilerin Yunan Ordusu üzerine cephane atması üzerine büyük bir felakete maruz kalır. Halide Edip'in ifadeleriyle: *"Dağılan ve inzibatı tamamen yok olan Yunan askeri, baştanbaşa kasabayı yağmalamaya ve yakmaya başladılar. Kasabanın üstünden muazzam ve kızıl bir ateş dalgası her şeyi sarıyor, yalıyor, yutup geçiyordu. Bu ateş dalgası arasında insanlar kaçışıyor, boğuşuyor, yanıyor, kıyamete benzer bir vaveyla ile çığırıyorlardı."* (Adivar, 2013, s. 190)

Yangından kaçmaya çalışan kasaba halkı ise Yunanlıların korkusundan uğrayamadıkları incir bahçelerine sığınır. Ancak gözü dönmüş düşman burada saklananları kıskıvrak yakalayarak akla hayale gelmez işkenceler ve eziyetler yapar. Sonunda Yunanlılar kasabadan çekilmiştir. Ancak bu çekiliş, geride aklını kaçırmış vaziyette kalanlara yine bir soluklanma imkânı vermez. O'nun ifadesiyle: *"Esasen kasabada Yunanlıların yerine yerli serseriler, yağmacılar kaimdi. Hiçbir hükümet, hiçbir teşkilat, hiçbir emniyet yoktu."* (Adivar, 2013, s. 198)

Sivil halk bunları yaşarken peki cephede neler oluyordu? Türk askerinin durumu ne idi? Önce Türk Çeteleri olarak örgütlenen, sonra Kuva-ı Milliye adında daha da genişleyen son olarak ise Türk Ordusu durumuna kavuşan Türk askerleri için de aslında durum farklı değildi. Yine ölüm, kan ve zorluklar vardı. Halide Edip'in ifadeleri ile:

"Hepsinin boğazından beline kadar fişekleri var, kuşaklarında tabanca ve bıçak asılı. Hepsi ayaklarının altında zemberek varmış gibi yere dokunur dokunmaz ayakları sıçırıyor, tüfeklerini bazan omuzlarında, bazan başlarında sallayarak gidiyorlar. Hepsinin gözleri ateşli, fakat geldikleri sınıflar ayrı idi. Bunlar arasında Rumeli dağlarında Bulgar eşkıyasıyla senelerce vuruşmuş, pişmiş; çetelerle, zabıt üniformasını ihtilâl kisvesine çevirmiş İstanbul gençleri vardı." (Adivar, 2013, s. 67-68).

Korkusuz gençler veya korkusuz Türk çeteleri korkusuz, cesur Türk Kuva-yı Milliyecilerine dönüşmüştü. O'nun ifadesiyle: *"Dağdan sekiz atlı, Karadeniz'in siyah esvaplarıyla doludizgin bize doğru geldiler. Öndeki başında kalpağını muhafaza eden genç ve küçük bir zabıttı."* (Adivar, 2013, s. 68)

Halkın kendi gayretiyle oluşturduğu direniş gruplarının içlerinde, İstanbul'dan kaçan askerler olduğu gibi, Mondros Ateşkes Antlaşması gereğince dağıtılan ordulardaki subaylar da direnişçilerle birleşerek onlara yol gösterirler. İttihat ve Terakki'nin maceracı zihniyetiyle halkı I. Dünya Savaşı'na sürüklemesi neticesinde Türk Milleti subaylara ve ordu mensuplarına İttihatçı gözüyle bakmışlar ve binlerce vatan evladının sebepsiz yere ölmesinden dolayı duydukları kızgınlığı, gördükleri yerde subaylara yansıtmışlardır. Bunu işleyen başta Yorgun Savaşçı olmak üzere pek çok roman bulunmaktadır. Halkın subay algısı Halide Edip'in eserlerinde çok az hissedilir. Ancak yukarıda Kuvayı Milliyecilerin arasında bulunan subay, eserin başkahramanı İhsan'ın da İstanbullu bir subay olarak

çetelerle beraber savaşmasının, subayların halkın algısını değiştirmek istemelerinden kaynaklanmakta olduğu söylenebilir. Halide Edip'in ifadesi şu şekildedir:

“Her köyden geçtiğimiz zaman birkaç köye gidiyor, cebinde yumurta, peynir ne bulursa Ayşe'ye getiriyorlardı. Sonra hepsi birden tabakasını çıkarıp tütün ikram ediyorlardı. ... Ayşe'ye tabakasından tütün verenin yüzü nişan almış bir adam gururuyla etrafına bakınıyordu. Hepsi çok basit, hepsi iyi çocuklardı.” (Adivar, 2013, s. 70)

Bu savaşçılar çok cesurlardı. Vatanları için şahadete âdete uçarcasına koşuyorlardı. O'nun ifadesiyle:

“En kanlı vakayı en tabii bir şeymiş gibi anlatıyor, en tahammülsüz felâketleri sabur ve metin genç omuzlarında taşıyorlardı. İsyanlarının felsefesi meşru ve açıktı. Memleketlerine hakları olmayarak, mütareke diye aldatarak birtakım yabancılar sokulmuşlar, soyuyorlardı. Harp malzemesini tedarik ne kadar müşkül ve uzun olursa olsun, mukavemet için, karşdakine zarar vermek için ne yapılmak lâzım gelirse, ne pahasına olursa olsun gülererek yapıyorlardı.” (Adivar, 2013, s. 71)

Halide Edip, İstanbul'dan Sakarya'ya giderken konakladığı bir köydeki Makedonyalı göçmenlerle karşılaşır. Makedonya'nın kanlı ihtilallerinde pişen Bulgarları kendine örnek alan Mehmet Çavuş'a da Rumeli göçmenlerinin cevvalliği ve gözü karalığı gibi özellikler atfedilmiştir. Mehmet Çavuş'un düşünce dünyasının okurlar tarafından daha iyi bilinmesini isteyen Halide Edip; onu, onun görüşleriyle anlatmaya devam eder: *“Çok harikulâde şeyler söylerdi. Bazen bilmem hangi para ile Hayber Geçidi'nden Hindistan'a indiğini tahayyül eder, bazen Mustafa Kemal Paşa ile Atina'yı zapta gideceği günkü muhayyel icraatını anlatırdı.”* (Adivar, 2013, s. 92)

Fakat onu ileride vatan hainliğine götürecek çizgi, Anadolu insanının, işgalcilerin yanı sıra çetecilerden de eziyet görmelerine neden olan aşağıdaki düşünceleridir. Halide Edip bu durumu şöyle izah eder:

“Onca dövüşmeyen efrad-ı millet dövüşenlere bakmak, onları bilmekle muvazzaftılar. O, bütçe, para gibi şeyleri pek anlamazdı. Bütün Hristiyan dünyasının zulmettiği, katlettiği bir Müslüman ve Türk milleti tanıyor, bir de milleti kurtarmak için dağa çıkan bir sınıf insan biliyordu. Bu dağdaki sınıf ölüyor ve meşakkat çekiyordu. Ötekiler onların yüzünden kurtulacaklar, neden bunların karnını doyurmasın, sırtını giydirmesin? İhsan'ın her şeyi para ile almasına çok kızıyordu: Para, derdi, parayı nereden alıyorsunuz? Yine milletten değil mi? ... Eğer biz sade bu kavga bitinceye kadar yesek içsek köylüye daha ucuz gelir, iş bitince herkes kendisi için çalışır vesselâm! Patlayıncaya kadar köylerde yiyor ve bulursa kendisine tütün hediye ettiriyordu.” (Adivar, 2013, s. 92-93)

Kurtuluş Savaşı, topyekûn Türk Milleti'nin katılımıyla başarıya ulaşılmış bir mücadele olsa da Mehmet Çavuş ve onun gibi çetecilerin bazı şeyleri halka zorla yaptırması, yapmayanlara uygulanan birtakım yaptırımlar, Türk insanını kendi kurtuluşuna karşı kışkırtmaktaydı. Anadolu insanının kendi adına savaşan Kuvayı Milliyecilere cephe almasını

istemeyen roman karakterlerinden biri olan İhsan zaman zaman Mehmet Çavuş'a bu konuda müdahalelerde bulunarak onun halka yaptırdığı şeyler karşılığında ücret ödemesini istemekteydi. Mehmet Çavuş, aslında Halide Edip'in kendi yaşamından ilham alarak kurguladığı gerçek bir şahsiyettir. Onun, romanda en fazla tekrar ettiği şeyler, Mehmet Çavuş'un kişiliğine ve Anadolu insanına bakışına dair ipuçları bulabileceğimiz silah kaçırma hadisesidir. Bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Tam kırk araba silâh vardı. His Köyü'ne getirdiler. Kodular gittiler. İngilizler İstanbul'u alınca köylüler korktu, hemen martini[m] aldım, başlarına gittim. ‘Bana bakın’, dedim, ‘sizin kitapta sayınız yoktur. Kafanıza kurşunu sıkır, leşinizi gübreye gömerim. Kimsenin haberi olmaz. Hadi bakalım, arabaları bir yola getirin!’ Arabaları doldurdular, iki saat karanlıkta sürdük. Sonra İngiliz süvarilerinin geldiğini haber verdiler. O sefer ben hemen arabaları yıkıverdim. Yeri açtık, gömdük. Allahtan yaprak süprüntüsü vardı, yeri belli olmadı. Ertesi gün saklandım, üç gün köylülere gözükmedim. Sonra gene çıktım. Bu sefer kendi kendilerine yüklettiler, köyden köye taşıdık. ... Ağam, birçok çile çektik ama bu iş biterse bizlere tilki gibi tuzak kurar, derimizi yüzersiniz, değil mi?” (Adivar, 2013, s. 96)

Aslında Mehmet Çavuş'un görevi ve icraatları kutsaldı. Silah kaçakçılığı, Rum çeteleriyle mücadele gibi kurtuluş yolunda önem taşıyan birçok konuda hayati görevler üstlenmekteydi. Mehmet Çavuş, halkın yardımının gerektiği zamanlar bunu, onları tehdit ederek yaptıрма yolunu seçer. Çünkü *“Rumeli'nin kanlı boğuşmasına şahit olan Mehmet Çavuş, kendini köylülere bu hakikati anlatmaya nazil olmuş eli sopalı ve silahlı bir nevi resul”* (Adivar, 2013, s. 98) saymaktadır.

Vurun Kahpeye'de, Mücadeleye olan kati imanı sebebiyle Yunan Ordusu'nu en çok korkutan ve Türk köyleri arasında en fazla efsaneleşen çete Tosun Bey'e aittir. Süvarileriyle birlikte kasabaya gelen Tosun Bey, ilk icraat olarak kasabanın zengin eşrafından gelirlerine göre alınmak üzere hizmet bedeli istemektedir. Bu, çetenin Yunanlılarla karşılaşacakları zamana hazırlanması için ve kasabayı olası bir işgalden kurtarmaları karşılığında verilen bir ücret, bir yardımdır. Ancak Tosun Bey, bu parayı halktan zorla almak istemez. Nitekim bir süre sonra araya giren Aliye sayesinde Tosun Bey bu parayı almaktan da vazgeçer.

Aynı amaca hizmet etmeleri, ordu ve çete mensuplarını belirli bir vakte kadar bir arada tutmayı sağlayan tek sebeptir. Bunun dışında silahlı direnişin bu iki faydalı unsuru arasında fikir birliğine çoğunlukla rastlanmaz. Birbirlerinin tamamen zıttı olduklarını Mehmet Çavuş'un sözlerini yorumlayarak aktaran Peyami'den öğrenebilmek mümkündür. Bu konuda şu ifadeleri kullanır:

“Mehmet Çavuş'un ruhu İhsan'ın ruhunun temsil ettiği resmin arkası gibi idi. Mehmet Çavuş, bir askerin, bir çetenin saadetine hadim olacağına inanmıyordu. ... O askerlere bilhassa erkânıharplere hiç itimat etmiyordu.

Onlardan öyle galiz, öyle çirkin ithamlarla bahsediyordu ki, iş tamamdı.” (Adivar, 2013, s. 115)

Romanın yan karakterlerinden Kezban’a duyduğu ilgi gibi kişisel sebeplerden dolayı da ordudan ve Kuvayı Milliye’den uzaklaşan Mehmet Çavuş, ordudan kaçır. Okur onun izine İhsan’ın Konya’da tuzağa düşürüldüğü bir köyde rastlar. Halide Edip’in ifadeleri şu şekildedir: *“Mehmet Çavuş’un da Türk-Çerkez karışık, hilafet ordusu namına icra-yı şekavet eden Hamza Bey çetesine iltihak ettiği söyleniyor.”* (Adivar, 2013, s. 115). Romanın bu bölümünden itibaren köylüler vasıtasıyla İhsan ve beraberindeki askerleri tuzağa düşüren Mehmet Çavuş’un ve onun da içinde olduğu hilafet ordusuna bağlı çetecilerin fenalıkları konu edilir. Konya halkını böyle bir ihanete alet eden şey; çıkarları, korkuları, yıllarca saygı duydukları halifenin yanında yer almayı dini bir vecibe saymaları olduğu kadar aynı zamanda Mehmet Çavuş gibi Kuvayı Milliyecilerin insanlara zorla ve tehditle işlerini yaptırmak istemeleridir. Ne yazık ki, halkı mücadeleye karşı korkutanlar yine bir zamanlar onları mücadele uğruna zorla çalıştıranlardır. Ancak sonuçta hepsi böyle bir suçun günahını üstlenirler. Bu konuda şu ifadeleri kullanır: *“... arkamızda korkunç ayak sesleri var; ne derin ve yer altından gelen bir gürültü, evet, köyün önündeki siyah küme, bir insan kasırgası gibi geliyor, buradakiler süvarilerin işini bitirmişler, koşuyorlar ve biz kudurmuş bir insan kütlesi arasındayız.”* (Adivar, 2013, s. 123)

Köylüyü bu hale getiren yine Mehmet Çavuş’tur. Onun ifadeleri ile *“Aslan delikanlı be! Bizim Çanakkale’de zabitimizdi. Bir hücumla koşardı, hepimizin içi deprenirdi. Bu Hamza Bey keratası da kim oluyor? -O Mehmet Çavuş yok mu, hep yaptıran o. -Bizim köylü de eşek gibi be!”* (Adivar, 2013, s. 123). Mehmet Çavuş’un halkı kandırarak başlattığı isyan ve ihanet bastırılır, işkenceyle öldürülen üç askerin mezarlarının olduğu yerde de Mehmet Çavuş asılır.

Halide Edip, çetecileri, zeybekleri ve efeleri kardeş sevgisiyle seven Ayşe’nin varlığıyla ve Efe’nin Hikâyesi’nde yer alan gerçek bir efeyle silahlı direnişte efelere karşı düşüncelerini ortaya koymaktadır. Eserin başkahramanı Aliye’nin gönlünü çalan ve sonrasında nişanlandığı kişi, öğretmenlik yaptığı kasabaya elli kişilik Kuva-yı Milliye süvarisiyle giren Tosun Bey’dir. Karadenizli, haşin bir genç yüzbaşı olarak tasvir edilen Tosun Bey, İzmir’in işgal edildiği gün hemşerilerinden bir çeteyle dağa çıkmıştır. Aliye ile nişanlandıktan sonra nişanlısını kasabaya emanet ederek süvarileriyle birlikte kasabadan ayrılan Tosun Bey, bir süre sonra özlediği nişanlısını görmeye o sırada işgal altında olan kasabaya gelir. Gizlice nişanlısının evine gelen Tosun Bey, burada Yunan askerleri yüzünden evde mahsur kalır. Onun bu evden tek kurtuluşu, nişanlısı Aliye’yi Yunan Kumandanı Damyanos’a göndermektir. Damyanos’un Aliye’ye âşık olduğunu bilmesine rağmen Tosun Bey bu kararı

hiç düşünmeden verir. Muayyen bir maksada varlığını vakfedenlerin zulmüyle zalim olan Tosun, kararıyla büyük bir facianın da mümessillerinden biri olmuştur. (Adıvar, 2013, s. 171)

Tosun, Aliye'nin fedakârlığı sayesinde evden kurtulmayı başarır. Bu kurtuluş, bir saldırı için son hazırlıklarını yapmış olan süvarileriyle kasabaya gelerek Yunanlılarla çarpışmasına ve onları yenmesine vesile olmuştur. Ancak cephanenin kasabaya atılması sırasında çıkan patlamada Tosun vücudunun yarısını kaybeder. Altı ay sonra döndüğü kasabada, bir iftira sonucu linç edilerek öldürülen nişanlısının adını temizlemek için gerekenleri yapmaya koyulur.

O, Tosun Bey'in kimliğinde silahlı direnişin asker çetecilerini sembolize etmektedir. Bu anlamda Tosun Bey, emsallerinin özelliklerini bünyesinde barındırır. O, emsalleri gibi idealist bir dava adamı, ulaşmak istediği şeyden başka her şeyi ikinci derecede önemseyen, mert ve dürüst bir kişidir. Aylar sonra döndüğü kasabada bile Aliye'ye dair bilgiler almaya çalışması ve onun adını temizleme gayreti göstermesi onun dürüstlüğü ve mertliğine gösterilebilecek en büyük delillerdendir. Halide Edip, bu davranışla sadece söz konusu çeteci askerin değil Kuvayı Milliye'de ve sonra ordu içindeki tüm Türk askerin vefakârlığını ve dürüstlüğünü vurgulamak gayretindedir.

Romanlarında olması gerektiği gibi gerçek olaylardan kurgusal âleme, kurgusal âleminden gerçek olaylara naif sıçramalar yapan Halide Edib, Çerkez Ethem olayına da değinmiştir. Halide Edip, Çerkez Ethem'den bahsederken Millî Mücadecilerin inandığı bir kuvvet olsa da hiç kimsenin onun başa geçmesini istemediğinden bahseder. (Adıvar, 2013, s. 154)

Halide Edip, Ethem ile ilgili, *“Ethem, Ankara'ya silahlı kuvvetleriyle girdiği zaman halk sokakları doldurmuştu. Adamları arasında kadınlar da vardı. Dikkati çeken Ethem büyük bir şevkle karşılandı. Mustafa Kemal Paşa otomobilini ona tahsis etti. Bu, Ankara'da bulunan tek otomobildi. Ethem, Büyük Millet Meclisi'ne geldiği zaman şiddetle alkışlandı”* (Adıvar, 2013, s. 163) anısını da paylaşmayı ihmal etmez. Çerkez Ethem'in mücadele içindeki konumundan da bahseden Halide Edip, onun Ankara'ya geldiğinde Mustafa Kemal Paşa tarafından kendisine bir otomobil tahsis edilecek ve hem halkın hem de Büyük Millet Meclisi üyelerinin coşkulu alkışlamalarına mazhar olacak kudrette bir çeteci olduğunu anlatır. Ancak aynı Çerkez Ethem, Halide Edip'in anılarından takip edildiği üzere düzenli orduya geçişin önündeki en büyük engeldir. Bu konudaki ifadeleri aşağıdaki gibidir.

“Aralık ayında, başıbozukların durumu daha da karıştı. Birçokları yeni orduya geçti; fakat Ethem'in etrafında hâlâ kuvvetli bir kısım bulunuyordu. ...

Onların fikir vasıtası olan Yeni Dünya, Eskişehir’de durmadan ordu aleyhine yazılar yayınlıyordu.” (Adivar, 2013, s. 199)

Düzenli kuvvetler, hazırlanarak Çerkez Ethem kuvvetlerine karşı harekete geçerler. Yunan ordusunun Bursa cephesine yürüdüğü bir zamanda Türk birliklerinin birbirleri aleyhine harekete geçmeleri çok tehlikeli bir hamledir. Ancak Çerkez Ethem’in kuvvetleri geri çekilmeye mecbur edilir. Halide Edip’in ifadeleri şu şekildedir: *“Buna sebep, bir yandan Ethem’in Yunanlılara silah verdiğini görmüş olmalarından ileri geldiği için etrafi onu terk ederek bu tarafa geçiyorlardı.”* (Adivar, 2013, s. 199). Nihayet düzenli orduya geçmek istemeyen birlikler düzenli orduya dâhil olmuş, Çerkez Ethem gibi olmak istemeyenler de etkisiz hale getirilmişlerdir. Eserdeki cümleler şu şekildedir:

“Ertesi sabah askerî bir mızıka ile uyandım. Pencereden baktığım zaman, bir alay geçiyordu. Önlerinde bayrak tutan kudretli bir asker vardı. Askerlerin kıyafetleri partial olmakla beraber, gayet vakur görünüyorlardı. Ne garipti, âdeta bir perde eski başıbozukların üstünden kalkmış, aynı sahnede birdenbire muntazam bir Türk ordusu meydana çıkmıştı.” (Adivar, 2013, s. 202)

Planlı olarak seçilmiş Çerkez Ethem olayından sonra Halide Edip romanında Çetelerden, düzenli orduya doğru uzunca bir geçiş yapar. Çete ve ordu gerilimini daha eserin başında hissettirmek niyetinde olan yazar bu niyet doğrultusunda başkahramanlarından birini Onbaşılık devirlerinden tanıdığı subaylardan biriyle özdeşleştirerek oluşturur. İhsan, daha en baştan çete-ordu açmazında ordunun tarafını tutmuştur. Ancak yazarın kendisinden pek çok şey katarak vücuda getirdiği Ayşe, dağlarda vuruşan efelerini, yiğit İzmirliyi çok sevmektedir. İhsan bu konuyu asker gözüyle görmektedir. Eserdeki cümleler şu şekildedir:

“Ancak bunu muntazam bir ordu halleder, diyor. Muntazam ordu Yunanlıları değil, İngilizleri bile yenmişti. Fakat İstanbul’da darmadağın hâlâ birkaç kumandan var. Ah ordu bir mucize gibi çıksa da Yunan’ı mutlak halkın isyanı bir daha Anadolu’ya gelemez bir hâle koymalıdır, diyordu. Lâzım geldiği dakika ihtilâl başındakiler de yine ordudan olacaktı; bu ihtilâlin ruhu askerler olduğunu biliyorsunuz değil mi? diyordu.” (Adivar, 2013, s. 47)

Fakat onların temiz yürekliliğini anlama durumu hem yazarın hem de Ayşe’nin olumsuz yanları göz ardı etmesi demek değildir. Bir akşam oturup aynı şışeden beyaz bir şey içtiklerine şahit olan Ayşe bunu görmezliğe gelmek için çabalar. Nitekim çetecilerin ahlaklarındaki bu çatlak Peyami ve Ayşe ile beraber Anadolu’ya kaçan Seyfi’nin sitemkâr sözler sarf etmesine neden olur. Halide Edip’in Ateşten Gömlek’te bahsettiği Mehmet Çavuş örneği ise ordu ve çete arasındaki uçurumun korkunçluğunu gözler önüne sermektedir. Mehmet Çavuş’un halka muamelesi zaman zaman orduyu temsil eden İhsan ile çetenin temsilcisi Mehmet Çavuş’u karşı karşıya getirir. Eserdeki cümleler şu şekildedir:

“Nakliyatı... diye başlamak istedim. Onu nasıl yaparsanız yapınız, dedi, şimdilik yanımda ona tahsis edilmiş para yok. -Millet yapar efendim. Bunu Mehmet Çavuş söylüyordu. İhsan’ın açığözleri birden bire korkunç bir ziya ile şaşıştı:

Bana bak, Mehmet Çavuş, dedi, nakliyatı köylüler her zaman isteyerek yapıyorlar. Fakat gözüünü aç, ne alırsanız parasını verecek, ahaliyi tazyik etmeyeceksiniz, anladın mı?” (Adıvar, 2013, s. 94)

Bu sırada Türk ordusu, Mondros Mütarekesi’nden sonra toparlamaya ve güçlenmeye başlamıştır. Artık sadece geriden ayak seslerini hissettirmekle kalmaz günbegün başarılarıyla halkın karşısına da çıkar. Halide Edip bu konuda şu cümleleri kullanır:

“On beş gün içinde bizim karargâhın asker unsuru fark edilecek kadar artmış, gün gün galebe çalan, meydana çıkan ordu bu heyet içinde bile tebellür ediyor. Hakikat, kozadan çıkan kurdun kelebek olduğunu görür gibi ihtilâl ordusunun daha çalâk ve halkçı, fakat eski Türk ordusunun simasıyla ihtilâl sahnesine geldiğini görüyorum.” (Adıvar, 2013, s. 96)

Düzenli ordunun, başarılarından ve artan asker nüfusundan aldığı güç çeteleri imha edebilecek kadar artmıştır. Halide Edip’in ifadeleri şu şekildedir: *“Bütün günahlarına rağmen bana iyi ve şuursuz çocuklar gibi gelen gayri muntazamların imhası günü yaklaştığını bir kelime işitmeden İhsan’ın gözlerinin verdiği hükümden anladım.”* (Adıvar, 2013, s. 110).

Nihayet disiplin ve emir komuta altına girmek istemeyen kuvvetlerin imha edileceği gün gelmiştir. Düşmanla ve isyancı çete üyeleriyle mücadele eden genç Türk ordusu olanca gayzı ve ateşiyle meydana çıkan ihtilaf yüzünden onları tepelemeden yaşayamayacak durumdadır (Adıvar, 2013, s. 120).

Velhasıl İhsan’a ait bu sözler doğruluğunu sonraki bölümlerde ispatlamaktadır. Konya’daki isyanı bastıran İhsan ve kuvvetleri, Konyalıların barış daveti üzerine bir köye giderler. Ancak bu köyde kendilerine tuzak kurulur ve türlü işkencelere maruz kalırlar. Onları ölümden kurtaran yine düzenli ordudur. Köylülerin askerlere yapılan işkencede başı çekmesi, romanın dikkat çekici ayrıntılarından biridir. Fakat onlar da ordunun isteklerini kendi çıkarlarına aykırı bulduğundan isyan ederek halife ordusuna mensup çetelere dâhil olan Mehmet Çavuş ve onun gibiler tarafından kandırılmışlardır. Köylülerden bazıları işkence yaptıkları İhsan’ı tanırlar. Eserdeki cümleler şu şekildedir: *“Aslan delikanlı be! Bizim Çanakkale’de zabitimizdi. Bir hücumu koşardı, hepimizin içi deprenirdi. Bu Hamza Bey keratası da kim oluyor? -O Mehmet Çavuş yok mu, hep yaptıran o. Bizim köylü de eşek gibi be!”* (Adıvar, 2013, s. 124).

Köylüleri kandıran bir zamanların Kuvayı Milliyeci çetecisi Mehmet Çavuş ve beraberindekiler şimdi mücadelenin zaferle sonuçlanabilmesinin önündeki en büyük engellerdendir. Halide Edib, romanda kurguladığı bu ihanet sahnesiyle ordunun çeteleri kaldırmaktaki haklı sebepleri okura göstermeyi amaçlar. Ordu bu büyük ihaneti cezasız bırakmaz. İşkenceyle öldürülen üç askerin gömüldüğü yerde Mehmet Çavuş’u asarlar. Böylece ordu çeteleri imha yolunda ilk zaferini kazanmış olur. Halide Edip romanında

çeteden orduya geçileceğini hissettirir. Halk arasında çetecilere iyi gözle bakılmadığının delili olan romanda düzenli orduya geçildikten sonra çetecilerin adı anılmaz olur.

Çeteden orduya geçişe dair dikkate değer bilgiler veren yazar düzenli ordunun öneminden, paylaştığı bir anısında bahsetmektedir. Bolu isyanı sırasında Hilafet ordusuna karşı önemli hizmetlerde bulunan Miralay Mahmud isimli bir askerin sevk ve idare ettiği birliği, tamamen muntazam askerlerden oluşması bakımından en disiplinli ve halk arasında en saygı uyandıran kuvvetlerdendir. Ancak isyan sırasında karşı tarafın attığı bir kurşunla öldürülen Miralay'dan sonra kuvvetleri dağılır. Bu, Halide Edib'in de dâhil olduğu pek çok kişi tarafından olumsuz bir haberdır. Bu konuda şu ifadeleri kullanır:

“Bundan sonra, çok ciddi bir duruma girdik. Muntazam kuvvetler çok azalmıştı ve bütün dayanağımız bizim tarafımızda bulunan sivil ihtilâlcilerden ibaretti. Onlarsa vatanseverlikleri yanında, paraya ve yağmaya da düşkün oldukları için, halk arasında sevilmiyorlardı. Aralarında en iyileri bile muntazam kuvvetlere muarızdılar. Garip olarak o aralık, muntazam kuvvet teşkiline aleyhtar olan askerler bile vardı.” (Adıvar, 2013, s. 157).

Yine de muntazam bir birliği idare eden Miralay Mahmud'un ölümü, sivil ve başıbozuk birliklerle kalındığından herkesi üzer.

Muntazam birliklere bu kadar değer verilmesine rağmen özellikle Beylikköprü'deki birliğin kumandanı askerlere karşı eziyete varan muamelesi ve sertliğiyle birliğinde asker kaçaklarına sebebiyet vermektedir.

Askerden kaçanlar ise tekrar dağa çıkarak eşkıya çetesi kurlarlar ve orduya muhalefet pek çok meselede kendilerini gösterirler. Halide Edip de malum kumandanın askerlere muamelesinden hiç memnun değildir. Ancak kumandan hem bu işte hiç suçunun olmadığını düşünür hem de halinden yazara yakınır. Eserdeki cümleler şu şekildedir: *“Bu benim haysiyetime dokunuyor. Benim kabahatim yok. Bunu İsmet Paşa'ya söylemeli. Dövüyorum, dövüyorum, kamçı kırılncaya kadar, tabanları parça parça oluncaya kadar.”* (Adıvar, 2013, s. 263).

Askerden kaçmasalar da kumandanın askerlere karşı tutumu insanlık dışıdır. Kumandan; gece sıfırın altındaki bir havada yaralı askerleri birer battaniye ile hastaneye sevk edecek kadar acımasız, böyle bir emri dinlemek yerine askerleri gündüz sevk etmeyi teklif eden doktora bağırıp odasından kovacak kadar sert ve zalimdir. Halide Edip bile kumandan için içinden; *“Senin için öküz, insandan daha kıymetli her hâlde”* der. Yazar, aynı zamanda askerlere atılan dayaklara da şahit edilir. Birliği herkes için cehenneme çeviren kumandanın dışında iyi örnekler de eserde yer bulmuştur. Akşehir civarını gezen Halide Edip, burada köylülerle çok alakadar olan Naci Paşa'nın kumandasındaki orduyla karşılaşır.

Oradaki birlikler, Bolvadin civarında halkın tarlalarını bile sürmektedir (Adivar, 2013, s. 281-282).

Düzenli ordudan sonra örneklenen iki farklı kumandan tutumu biri daha sonra halka zulmeden eşkıyaların yeniden türemesine neden olurken diğeri Türk insanının hâlâ güvenmekte olduğu Türk askerini ve ordusunu var etmiştir. Halide Edip Adivar, çeteden düzenli orduya geçiş evresinde hem çetelere hem de orduya tek bir pencereden bakmayan, sorgulayıcı ve yorumlayıcı ifadeleriyle okura her iki tarafın da iyi ve kötü yönlerini gösteren bir yazardır. Onun eserlerinde en temiz niyetleriyle mücadeleye dâhil olan çetecilerin halka eziyet vermemek kaydıyla yaptıkları çok ufak kusurlar görmezden gelinmiş, mağduriyetin başladığı yerde yazar tepkisini de dile getirmeyi bilmiştir. Bunun yanında özellikle anı kitabında düzenli ordunun neden gerekli olduğunu açıklayan yazar diğer eserlerinde her biri birer kahraman olan temiz yürekli çetecilerin de tamamen unutulup gitmelerini eleştirmiştir. Halide Edip romanlarında Milli Mücadele'nin her safhasına her faaliyetine değinmeye çalışarak adeta uzun metrajlı bir film tadı vermeye çalışmıştır. Tatbikî romanlarında Milli Mücadele kahramanlarına da ayrıca özen göstermiştir. Üstün zekâsı ve kabiliyetiyle tüm dünya tarafından kabul görmüş, yokluklar içinde bir millettten yepyeni bir devlet vücuda getiren Millî Mücadele'nin sevk ve idaresini lider, Başkomutan sıfatlarıyla üstlenen Mustafa Kemal Atatürk, Halide Edip'in de özellikle Türk'ün Ateşle İmtihanı'nda adını sıkça zikrettiği kahramanların başında gelmektedir. Eserdeki cümleler şu şekildedir:

“Mustafa Kemal Paşa, bu ilk aylarda, hatta daha sonraları, nazik anlarda, kendisiyle çalıştığım zaman, daima dürüst, daima içkiye karşı nefesine hâkimdi (içkiye iptilâsı rivayet edildiği hâlde ağzına bir damla alkol almamıştı. Aynı zamanda hiçbir şeye körü körüne inanmazdı. Herhangi bir ülküye tamamen bağlanmış olanları kullanmayı da iyi bilirdi.)

Bundan başka da samimî olmayan gösterişler veya inançlarla çok iyi alay etmesini bilirdi. Her hâlde bu bir paradokslu durumdu. Kendi gayesine varabilmek için sıra ile birbirine tamamen zıt görünen herhangi bir ülküyü ele alırdı.” (Adivar, 2013, s. 164-165)

Halide Edip'in eserlerinin büyük bir bölümü anı kitabıdır. Hal böyle olunca eserlerinde kurgu ve gerçeklik kol kola aynı yolda yürümektedir. Halide Edip'in Atatürk ile anı ve duyumlarından bahsettiği satırlar bu yüzden tex-kritik yapılmaya muhtaç iddialardır. Halide Edip'in, Ulusal Kahramanımız Atatürk'ün özel yaşamı hakkında yazmış olduğu satırların büyük bir kısmı ise tartışılacak ve dikkatle yaklaşılması gereken yazara ait ispat beklenen kişisel düşüncelerdir.

Atatürk'e uzun yıllar silah arkadaşlığı yapan zaferin mimarlarından biri olan Kazım Karabekir de Halide Edip'in eserlerinde kendine yer bulabilmiştir. Halide Edip'in ifadeleri şu şekildedir:

“Ankara’ya geldiğimin ikinci günü, eski ordu genel karargâhının karşısındaki yolda yürüyüşe çıkmıştım. Ankara tarafından, hâkiler giyinmiş on kadar çocuk gelmekteydi. Çocuklara asker elbisesi giydirmenin aleyhinde olmama rağmen, bu çocukların hâli dikkatimi çekti. Bunlar, asker adımıyla rap rap yürüyen, makineleşmiş çocuklar değillerdi. İkişer üçerli gruplar hâlinde, konuşa konuşa yürüyorlar, en küçüklerine göz kulak oluyorlardı. Hepsi, içlerinde, pembe yanaklı, tombalak çocuğa büyük bir itina gösteriyor, karargâha giden dik yokuşu çıkmasına yardım ediyorlardı.

Dr. Adnan’a bu çocuklardan bahsettiğim zaman, güldü ve bunlar, Kâzım Karabekir Paşa’nın çocuklarıdır. Onunla birlikte karargâhta oturuyorlar. Bu çocukların kırk tanesini mektepte okutuyor, dedi.” (Adıvar, 2013, s. 326)

Halide Edip, Kazım Karabekir’in himayesindeki bu savaşçı çocukların nereden geldiklerini duyduğu kadarıyla okura aktarmıştır da: “Kâzım Karabekir Paşa, ana babaları Erzurum ve Erzincan bölgelerinde öldürülen iki bin kadar yetim Türk çocuğunu evlat edinmişti. Bunlar, yaşları dört ile on dört arasında çocuklardı. Üzerlerinde askeri elbise olmasına rağmen, asker terbiyesi görmüyorlardı. Kâzım Karabekir Paşa, çocuklarda, feci günlerinin hatırasını silmek için ne gerekirse yapmaktaydı. Onların eğitiminde en büyük rolü müzik oynuyordu. Bu işi, bir Rus kadınla birlikte kendisi üzerine almıştı. Çocukları bilhassa birer sanat ve meslek sahibi olacak şekilde yetiştiriyordu. ... Kâzım Paşa, ceza usulünü kaldırmış, bununla beraber, çocukların şahsiyetlerinin serbestçe gelişmesini önlemeyecek bir disiplin kurmuştu. Kötü hareketi görülen çocuğu karşısına alıp onunla tek başına konuşurdu. Paşa Baba’nın bir kenara çekip öğüt verdiği çocuğun hemen hemen bir daha kötü bir şey yaptığı olmazdı.” (Adıvar, 2013, s. 327)

Halide Edip, Milli Mücadele kahramanlarımızdan biri olan Kâzım Karabekir Paşa ile tanışma ve konuşma fırsatı bulmuş yazarlardandır. Karabekir Paşa ile yaptığı mülakatlarında çocukların geçmiş hayatlarının acı dolu öykülerini de dinlemiştir. Halide Edip, Paşa’nın yanından ayrıldıktan sonra, Türk çocuklarına kol kanat geren bu büyük insanla ilgili bir değerlendirmede bulunur. O’nun ifadesiyle: *“O gün Kâzım Paşa’dan ayrıldığım vakit, fikirlerinin birçok nesilleri yetiştirip besleyecek güçte bir insan olduğunu anladım. Çünkü o, bana, Türkiye’deki büyük olayların meydana çıkardığı müstesna simalardan biri gibi göründü.” (Adıvar, 2013, s. 329)*

Milli Mücadele’nin bir diğer kahramanı da Refet Paşa’dır. Refet Paşa, Sakarya Savaşı’nda orduya mühimmat, cephan ve insan göndermek için, vatanın her yerini arayan, savaşın başında yirmi beş bin tüfek ve insanı, savaş sonunda kırk bine çıkaran bir kahramandır. Erkân-ı Harbiye’nin başında olan Fevzi Paşa da bilinçli olarak Türk ordusunun zaferinin, mühimmat ve insan açısından Refet Paşa’ya borçlu olduğunu söylemektedir. (Adıvar, 2013, s. 239-240)

Milli Mücadele havacıları ve doktorları da Halide Edip romanlarında unutulmamıştır. Tabikî hepsine değinmesi, hepsinin kahramanlıklarını anlatması mümkün değildir. Ama bir tanesine özel bir yer ayırır. Bu Yüzbaşı Fazıl isminde bir havacıdır.

Yüzbaşı Fazıl'ın nezdinde tüm havacılar Halide Edip'e göre birer kahramandır. Yazar bunun nedenini şöyle açıklar:

“Yunanlıların yirmi bir uçağı vardı. Bizim bir uçağımız vardı, onun da benzini eksik, makinesi bozuktu. O günlerdeki Türk havacılarının cesaretinin derecesini anlatacak kudrette değilim. Onların sadece getirdikleri haber değil, Yunan uçaklarına ve nakliyat kollarına yaptıkları hücumlar da son derece mühimdi. Bunların arasında, dünyanın muhayyilesini şaşırtacak olan bir tanesi Yüzbaşı Fazıl idi.” (Adıvar, 2013, s. 243)

Sıra en az havacılar kadar zor şartlarda çalışan Milli Mücadelemizin kahraman doktorlarına gelmiştir. Eserdeki cümleler şu şekildedir: *“Eğer Türk savaşçıları içinde Fazıl'a insanüstü sıfatı vermek gerekirse, Sıhhat Şubesi'nin Başmüfettişi Dr. Murat'a da bir insan mucizesi demek lâzım gelir. O yokluk içinde hastahaneler, ambulanslar yaratıyor, yaralıları öküz arabalarında taşıtıyordu.” (Adıvar, 2013, s. 243)*

Halide Edip mesleğini ve ülkesini seven iyi bir romancı, edebiyatçıydı. Eserlerinde her konuya değinmeliydi, unuttukları, görmedikleri, akıl edemedikleri olabilirdi ama elinden geldiğince değinmeliydi. Anadolu'nun sancılı günlerinde yaşananları ölümsüzleştirdiği eserinde adları tarihe geçmeyecek kimseleri ve onların tavırlarını göstermeye çalışır. Bunlardan biri Halide Edip'e, Anadolu'ya kaçmaya çalışırken Samandıra'da yardım eden jandarma erleridir. Halide Edip'i rahat ettirme yarışına giren erler yazarın aç olduğunu söylemesi üzerine kendi ekmeklerini getirir ve ona kabul ettirmeye çalışırlar. Halide Edip bu durumu şöyle ifade eder: *“Ekmek yutulamayacak kadar katıydı. Bu adamlar, ellerine sadece böyle ekmek verebilen bir hizmete kendilerini vermişlerdi. Kendi kendimden adeta utandım.” (Adıvar, 2013, s. 96)*

Kahraman Türk Jandarmasının erleri vatanın her köşesinde işgalin kirli izlerini temizlemeye gayret diyorlardı ve düşünceleri de en başından belli hep aynıydı. Bunu Halide Edip şöyle izah eder:

“Yenildikse ne olurdu, Almanlar da yenilmemiş miydi? Bizim istiklâlimizi elimizden almaya ne hakları vardı? Evet, Osmanlı hanedanından birinin memleketi yabancılara satması nasıl bir ayıptı? Fakat biz bundan sonra istibdadı ortadan kaldıracaktık. Hiç olmazsa, Bulgarlardan örnek almak gerekti. Onlar hiçbir zaman istibdada baş eğmemişlerdi. ... - Hepsi heyecanlı, isyancı ve istibdada karşı duran hisler taşıyorlardı. Hepsi belirsiz bir şekilde, yeni bir Türkiye hayal ediyor ve bunu yaratacak bir kahraman düşünüyordu.” (Adıvar, 2013, s. 97)

Halide Edip'in daha sonra tanıştığı Mehmet Çavuş, Türk erleri gibi istiklal isteyen bir mücadelecidir. Yazar, Kuvayı Milliyeci olduğunu öğrendiği Mehmet Çavuş'un yüzüne baktığında onun da kendiyile aynı amaç için ölmeye hazır olduğunu görür. Mehmet Çavuş ve jandarma erleri gerektiğinde silahlı direnişe de katılabilecek kişilerdir. Ancak Milli Mücadele'ye bunun dışında destek verenler de vardır. İstanbul'un işgalinin ardından

Anadolu hareketine katılmak isteyen pek çok aydın, halk ve milletvekili çeşitli şekillerde şehirden kaçarak Ankara'ya ulaşmaya çalışırlar. Bugünün ulaşım imkânlarının bulunmadığı işgal Anadolu'sunda ise ulaşım çoğunlukla hayvanlar vasıtasıyla veya yaya olarak sağlanabilmektedir. İki uzak şehir arasında saatlerle ifade edilen mesafeyi kat etmek özellikle her yanı işgal askerlerinin sardığı bir coğrafyada günleri hatta haftaları bulur. Bu yüzden Halide Edip'in de dâhil olduğu kimseler yol üzerinde sık sık konaklayarak dinlenmeye ve sonraki adımlarına emniyet içinde karar vermeye çalışırlar. Halide Edip ve beraberindekilere bu kaçış esnasında Mehmet Çavuş aracılığıyla, Samandıra'da kalacak bir ev bulurlar. Bu ev, mücadeleye katılacaklara evinin kapısını açmaktan çekinmeyen Muhtar Resul Ağa denen birinin evidir. Halide Edip, bu evde gördüğü samimiyeti şu şekilde ifade eder:

“Girdiğim odada çatır çatır yanan odunlarla dolu bir ocak, yerde koyun pöstekileri vardı. Üstünde iki küçük kız oturuyordu. Çocuklar beni yakalayarak sedire götürdüler. Oraya oturtup iki tarafımdan bana sarıldılar ve soğuk yanaklarımı öpmeye başladılar. Eğer bana tek rahat ve huzur verebilecek bir odayı kendim hazırlamış olsaydım, bundan daha mükemmeli yapamazdım. Anaları ayakta bana tatlı tatlı gülümseyerek bakıyordu. Hiçbir şey sormadı.” (Adıvar, 2013, s. 99)

Millî Mücadele'nin başlangıcında mücadeleçilerin birbirleriyle haberleşmelerini sağlamak için gizli bir telgraf servisi kurulmuştur. Bu sayede, özellikle İstanbul'dan Anadolu'ya geçmeye çalışanlardan hem haberdar olunur hem de onlara yol gösterilir. Halide Edip, İstanbul'dan Anadolu'ya geçmeye çalışırken Samandıra yakınlarında bir köyde beraberindekilerle konaklar. Burada jandarma erleri kendisini çok iyi karşılarlar. Ancak İngilizler, Samandıra'dan bir önceki yer olan Dudullu'yu işgal etmişler ve İstanbul'dan gelen oldu mu diye araştırma yapmışlardı. Hâlâ görev başında bulunduklarından jandarma erleri Halide Edip'in Çamlıca'dan geçtiğini bildirmek zorundadır. Halide Edip'in ifadeleri şu şekildedir:

“İstanbul'dan Ankara'ya kadar gizli bir telgraf servisi kurulmuş bulunuyordu. Bunu yapan, vatansever ve cesur telgrafçılar, her tehlikeyi göze almışlardı. İnsan, ister istemez, onları tanınmış ve meşhur isimlerden daha mühim buluyordu. Çünkü onların hiçbirinin adı tarihe geçecek değildi.” (Adıvar, 2013, s. 92)

Halide Edip, romanında telgrafçıların kahramanlıklarını anlatmaya devam eder. Zor koşullar altında olmalarına rağmen yaşadıkları bölgelerdeki durumu, olası bir işgali ya da bildikleri işe yarar herhangi bir şeyi, seslerini duyurabilecekleri en yakın yere iletmeye çalışan telgrafçılar yazarın; *“Bu ihtilâl günlerinde zavallı ve fakir telgrafçıların cesaret ve*

vatanseverliklerini, yaptıklarını takdir etmemek imkân dışındadır” sözleri ile bir anlamda milli mücadeleciler telgrafçıları onurlandırır. (Adivar, 2013, s. 160)

Halide Edip, romanlarında Türk kadını olgusunu haklı olarak her zaman işlemeye çalışmıştır. Bu konu hakkında romanlarında birçok örneklere rastlamaktayız. Bir örneği ise Kurtuluş Savaşı’nda hizmet etmiş bir asker olan Miralay Arif’in yazılarından yararlanarak okurlarına ulaştırır. Bu konuda şu ifadeleri kullanır:

“... Erkekler yaya olarak gelmişlerdir. Kadınlar, daha zor bir durumdaydılar. Çünkü öküz arabaları kırılıp çamurlara saplandığı zamanlar, onlar cephaneleri sırtlarında taşırlardı. Aynı zamanda, yine kadınlar ekiyor, biçiyor ve savaşan erkekleri besleyen mahsulü onlar yetiştiriyorlardı.” (Adivar, 2013, s. 204)

Türk kadınlarının cephedeki canlarını ortaya koyarak savaşan kahraman Türk askerlerine yardım etme hususundaki çabaları bu kadarla sınırlı değildir. İçlerinde işgalden kurtulmayı isteyen öyleleri vardır ki bizzat savaşta düşmanla dövüşerek esaret zincirlerini kırmaya çalışıyorlardı. Yazar bu durumu şöyle izah eder:

“Yalnız geri hizmetlerinde değil, bizzat savaşta dövüşmüş kadınlar olduğunu da söylemeyi vazife sayarım. Bir tanesi Osmaniye’de Raziyeler Köyü’nden Rahime adlı bir kadındı. Bu kadın, Kilikya’da Miralay Arif’in 11. Fırkası’nda bizzat dövüşmüştü. 1920’de gönüllü olarak başıbozuklara katılmıştı. 1920 Şubatı’nda Hasanbeyli tüneline hücum edenler arasındaydı. Bunlar, Fransızlardan seksen tüfek, iki makineli tüfek almışlardı. Harpte ölen iki kişiyi de bu kadın sırtında getirmişti. Çevikliğinden dolayı ona ordu Tayyar adını vermişti. 1920 Haziranı’nda Osmaniye’de, Fransız istihkâmlarına hücumu o önderlik etmiş ve bu karargâhın önünde vurularak öldürülmüştü.” (Adivar, 2013, s. 205)

Halide Edip, Sakarya ordusuna silah, cephane ve asker sağlamak için ülkenin her tarafını arayan, ordunun zaferinin kadınlara borçlu olduğunu söyleyen, Millî Mücadele’ye büyük hizmetleri olan Refet Paşa’nın bir sözünü nakleder: *“Refet Paşa’nın kendisi, bütün bu zaferin köylü kadınların marifeti olduğunu, yayan yürüyerek orduya yardım ettiklerini söylerdi.”* (Adivar, 2013, s. 240)

İstiklal Mücadelemizde düşmanla çarpışan kadınlara başka bir örnek de Gül Hanım’dır. Gül Hanım’ın cepheye dâhil olma sebebi oldukça farklıdır. Mücadeleye hizmet eden diğerleri gibi onun niyeti de hizmet ve hayal edilen saadetli günlere bir an önce kavuşmaktır. Ancak onu mücadeleye katılması konusunda teşvik eden şey gördüğü rüyadır. Gördüğü garip bir rüyanın tesiriyle Erzincan’dan gelen Gül Hanım, rüyasında Hz. Ali’yi görmüştür ve Hz. Ali ona orduya katılmasını söylemiştir. Bunun üzerine Gül Hanım, evini, barkını, kocasını bırakarak on beş yaşındaki oğluyla beraber orduya katılır. Kadının Yunanlılarla savaşma isteği öylesine kuvvetlidir ki kumandan onu Garp Cephesi’ne gönderir. Halide Edip’in çocukken Hz. Ali hakkında okuduğu hikâyeleri hatırlattığı için hoşlandığı

Gül Hanım’a mücadeleye başka şekilde yardım etmesinin daha uygun olacağı gerçeği bir türlü kabul ettirilemez. Halide Edip de ona bir şey söylemeye lüzum görmez. Çünkü Gül Hanım’ın içindeki bağımsızlık inancı yazarın ve mücadeleye gönül verenlerinkiyle aynıdır. (Adivar, 2013, s. 277-278)

Halide Edip’in bu süreci işlediği eserlerinin hemen hepsinde, mücadeleye destek verenlerin çoğunun kadın oluşu, üstelik bunların da bir kısmını romanlarının başkahramanı olarak seçmiş olması, yazarın tesadüften öte bir gerçeği bilinçli olarak vurgulamaya çalıştığını gösterir. Öncelikle Halide Edip, hayatın zorlukları karşısında Türk kadınının dimdik ayakta durabilmesini istemektedir. Bunlara ilaveten yeni Türkiye’yi var edecek olanlar Halide Edip’e göre kadınlardır. Bu sebeple, onlar sürecin sonunda yeni bir Türkiye var edecek olan mücadeleyi, romanlarda herkesten öte ve herkesten başka desteklerler.

Halide Edip, Sakarya Zaferi kazanıldıktan sonra Mustafa Kemal Paşa’nın emriyle Büyük Taarruz’da ordunun yanında olmak üzere cepheye geri döner. Dönüş yolunda bekleyen insanlarla karşılaşır: *“Yolda, kadınların bize üzüm ve armut ikramından işlerin iyi gittiğini hissettim. Biz Çay’a varmadan ordu Afyon Karahisar’a girmişti. Milletin içindeki sevinci yalnız gözlerinden anlıyordunuz.”* (Adivar, 2013, s. 287)

Kadınların gözlerinden anlaşılabilen sevinçleri Halide Edip’i daha da etkilemiştir. Başkomutanlık Meydan Muharebesi’nden önce Dumlupınar’a gitmek için Afyon’dan yola çıkan Halide Edip yöre halkıyla karşılaşır. Geçtikleri güzergâh sadece Anadolu toprakları değil aynı zamanda yaklaşmakta olan büyük bir savaşın habercisiydi:

“Yollar cephane ve mühimmat yüklü kamyonlar ve yorgun düşmüş atlarla doluydu. Köylüler bizim otomobili durdurarak gözleri ılık içinde konuşuyorlardı. Bir tanesi boynuma sarılarak, elimin içine sıcak bir somun bıraktı. Dr. Murat bunun bu kadınların kalbinin bir sembolü olduğunu söyledi. Erkekleri onlar yaşatmışlardı.” (Adivar, 2013, s. 290)

Türk milletin, Millî Mücadele’ye destek vermesindeki diğer bir sebep de geriye değil ileriye bakmak istemeleri ve tıpkı savaşımlardan, yaşanan acılardan, dökülen gözyaşlarından önce olduğu gibi yarım bıraktıkları hayatlarını özlemeleridir. Çünkü bin türlü eziyetten artakalan Anadolu büyük bir harabeye dönmüşse de hayat devam etmektedir ve harabelerde de küçük hayatlar filizlenmeye çalışır. Halide Edip, bunun örneklerine Tetkik-i Mezalim Heyeti’yle beraber Anadolu’yu karış karış gezmeleri sırasında rastlamıştır. Bunlardan biri, yaşanan acıları kaydetmeye çalışan Halide Edip’e bir cami imamının söylediği şu sözlerde gizlidir:

“Geçmiş yazmakta ne fayda var. Olan biteni görüyorsun ya. Bizim ihtiyaçlarımızı not et. İsmet Paşa’nın ayağını öptüğümüzü ve bize yardım etmesini

söyle. Halk açlıktan, evsizlikten ölüp gidiyordu. İmam: - Geriye değil, ileriye bakıyoruz. Geçmiş unutmak istiyoruz. Yaşayacağız.” (Adıvar, 2013, s. 320)

Daima ileriye, geleceğe, mutlu güzel günlere bakanların hikâyelerini anlatmaya çalışan, Sakarya Savaşı'nda görev yapan subaylardan, İstanbul'dan kaçarken tanıştığı çetecilerden, Tetkik-i Mezalim Komisyonu'yla birlikte yaptığı incelemelerden ve nihayet kendinden ilham alarak oluşturduğu sembol eserinde kurtuluşu arzu eden insanlardan da bahseden yazar, romandaki sözcüsü Peyami vasıtasıyla şahit olunan böyle bir manzarayı nakleder: *“Her yerde Rumeli köylüleri gördükleri faciaya aşına bir gözle millî kuvvetlere taraftar oldular. Onlar da cennet gibi yeşil tarlaları, bülbüllere yurt olan gül bahçeleri, beyaz sıvalı temiz ve mesut evleri, düşmana bırakmış kaçmışlardı.”* (Adıvar, 2013, s. 98)

Balkan Savaşları'ndan itibaren işgalin ve zulmün yakıcı azabını tatmaya başlayan Rumeli köylüleri için Anadolu'da yaşananlar tanındıktır. Bu yüzden hiç düşünmeden kendilerini bu cendereden kurtaracaklarına inandıkları Anadolu hareketine taraftar ve destek olurlar. Ancak bereketli topraklar üzerinde aniden böyle bir felaketle karşılaşan Anadolu insanı ise mücadeleyi hemen kabullenmez. O'nun ifadesiyle: *“Zavallı toprağında henüz düşman görmemiş olan Anadolu bu felâkete aksülâmel yapmadan biraz durdu, fakat nihayet o da uyandı ve nasıl uyandı...”* (Adıvar, 2013, s. 98)

Halide Edip'in öz yaşam öyküsünden esinlenerek roman kahramanı Ayşe'ye atfettiği hemşirelik ve hastanede yaşananlar da kurtuluş yolunda verebilecekleri tek ve en değerli şeylerini, canlarını fedadan çekinmeyen yaralı askerlerin esaret bağlarını koparmayı ne kadar candan istediklerine birer örnek mahiyetindedir. Bu kısımda Ayşe, hastanenin önünden geçen ve geçerken de marş söyleyen bir taburun yaralı askerler üzerinde yaptığı tesirden bahsetmektedir. Eserdeki cümleler şu şekildedir: *“Azası kavi, kolları kırmızı bayrağın direğine sarılmış ve su içinde yürüyen bir sancaktar. Senin için ey sancağımız, ölürüz de vermeyiz... Arkamdan bütün koğuş gürleyerek devam etti: Senin için ey sancağımız güle güle kurban oluruz.”* (Adıvar, 2013, s. 137)

Halide Edip, Milli Mücadele'ye bakışlardaki farklılığı çarpıcı bir şekilde diğer romanında ortaya koymaktadır. Romanının kahramanlarından biri olan Öğretmen Aliye mücadele taraftarıdır. Henüz düşman işgaline maruz kalmamış bir köyde öğretmenlik yapan Aliye, öğrencilerine bu marşı öğretir ve hepsinin ellerine bayraklar vererek köyün meydanında yürütür. Yazar bu konuda şu cümleleri kullanır: *“O, çok coşkun bir ruhla çocuklara millî marşlar öğretiyor, her yerde memleketi alan yabancıların şiddetle aleyhinde bulunuyor, çocukları ellerinde bayraklarla sokaklarda, biraz halkla mektebi karıştıran millî heyecanla dolaştırıyordu.”* (Adıvar, 2013, s. 42)

Halide Edip, romanlarında Milli Mücadele'ye karşı olan kişi ve kişileri de işlemiştir. Çünkü Halide Edip'in romanları kurgu ve gerçekliğin karışımıdır. Şahit oldukları, gördükleri, duydukları, tanıştıkları sadece Milli Mücadele kahramanları değildir. Vatan hainleri, düşmanlar, muhbirler ve Milli Mücadele'ye karşı olanlarla da karşılaşmış tanışmıştır. Haliyle bu kişi veya kişiler de Halide Edip'in romanlarında gereken yeri almıştır. Halide Edip, *Ateşten Gömlek* romanının başlarında İngiliz dostu Salime Hanım karakteriyle mesajını şu cümlelerle vermiştir: “... Burada mühim bir İngiliz muhabiri var. ... Biz kendisine artık İttihatçı kalmadığını, herkesin İngiliz dostu olduğunu ve İzmir işgalinin aramızda yaptığı fena tesiri anlatıyoruz.” (Adıvar, 2013, s. 34)

Halide Edip'in *Vurun Kahpeye* romanı Millî Mücadele'ye karşı takınılan olumsuz tavır yoğun bir biçimde konu edildiği tek eseridir. Halide Edip, *Vurun Kahpeye*'de Milli Mücadele taraftarlarını diğer eserlerinde olduğu gibi efsaneleştirir. Bir anlamda *Ateşten Gömlek*'in tamamlayıcısı sayabileceğimiz *Vurun Kahpeye* romanı cephe gerisinde kalan, savaş meydanında yaşananlardan haberi olmayan halkın ülkeyi bölen bu karışıklıktan nasıl etkilendiğini gözler önüne sermektedir. İstanbul'da Öğretmen Okulu'nda okurken hasta annesini kaybeden, Kafkaslar'da kahraman bir asker olan babasından da haber alamayan Aliye, okul bitince hiç kimsenin gitmediği bir kasabaya öğretmen olarak görevlendirilir. Aliye bu atamayı hiç düşünmeden kabul etmiştir. Aliye bu kabul ile birlikte aslında bu yeni hayatın daha başlangıcında ileride yaşayacağı sıkıntıları da peşinen kabul etmiştir. Aliye öğretmen, atandığını bildirmek ve görevini öğrenmek için kasabanın Maarif Müdürlüğü'ne gelir. Öğretmen Aliye görür ki burası: “*yerde kabarmış kirlerin, üzeri sulanmış sıkça tesadüf edilen, donmaya yüz tutmuş tükürük ve balgamlara basmamak için ihtiyatla yürümek gereken; loş ve tavanı örümcekli, çok ağır, insanın içine çöken bir kokusu*” olan bir dairedir (Adıvar, 2013, s. 23).

Atandığı okulun bulunduğu kasabaya gelen Aliye öğretmen kasabada, Ömer Efendi namında temiz yüzlü bir ihtiyarın ve yaşlı karısının yanında kalmaya başlar. Aliye, öğretmenliğinin ilk gününde daha sonra tüm cepheleriyle tanıyacağı eşrafın çocuklarıyla sorun yaşar. Önceki öğretmenlerinin lakayt ve kayırcı tavırları, kasabanın ileri gelenlerine mensup bir ailenin ferdi olduklarının bilinciyle bu çocuklar, özellikle fakir akranlarına haksızlık yaparak yok yere kavga çıkarıp onları hırpalarlar. Aliye geldikten sonra böyle haksızlıklara göz yummadığından eşraf ailelerin tepkisini çekerken kasabanın fakir ve savunulmaya alışık olmayan kesimi içten içe ona sevgi beslemeye başlar. Halide Edip'in, okurunun karşısına çıkardığı ikinci eşraf Kantarcı Hüseyin Efendi'dir. Kantarcı Hüseyin, dik başlılığı ve herkesi etkileyen güzelliği yüzünden Aliye'ye âşık olur. Kantarcı Hüseyin, Aliye

öğretmen ile evlenmek istemektedir. Ancak hâlihazırda evli olan, gücü sayesinde her şeyi elde edebileceğini düşünen Kantarcı Hüseyin, Aliye'nin olumsuz cevabıyla karşılaşır. Köyün başka delikanlılarını da etkileyen Aliye, pek çok kişinin kendisiyle evlenmek istemesi ve dik başlılığı ile varlıklı ailelerin tepkisini çekmesi üzerine başta Kantarcı Hüseyin Efendi olmak üzere eşrafın nefretini kazanır. Bunların yanı sıra kasaba halkı çevre köyleri saran Yunan işgali ve Kuvayı Milliye hakkında da düşünür. Ancak kasabada; *“hemen herkes Yunanlıları istememekte müttelik olmakla beraber, bir kısım aynı derecede Kuva-yı Milliye'ye”* aleyhtardır (Adıvar, 2013, s. 41). İlerleyen günlerde kasabanın eşrafının şahsi korkuları, eşrafın düşman işgaline göz yummalarına neden olur. Romanda okurun karşısına çıkan ilk sözü geçen kimse ise Maarif Müdürü, *Ferit Paşa hükümetine bağlı* (Adıvar, Vurun Kahpeye, 2013, s. 41) olduğundan şahsi korkularıyla titremektedir. Geriye kalanların endişeleri ise Halide Edip'in ifadesiyle: *“Kuvayı Milliye'nin bir nevi Bolşeviklik ve eşrafın mallarını alıp halka dağıtacak bir şey diye telakki”* (Adıvar, 2013, s. 41) etmelerinden ileri gelmektedir.

Aliye, kasabada, Millî Mücadele'ye bakışı ile de ayrı bir şahsiyettir. Halide Edip bu konuda şu cümleleri kullanır:

“O, çok coşkun bir ruhla çocuklara millî marşlar öğretiyor, her yerde memleketi alan yabancılardan şiddetle aleyhinde bulunuyor, çocukları ellerinde bayraklarla sokaklarda, biraz halkla mektebi karıştıran millî heyecanla dolaştırıyordu. Bu, tabii olarak ona kuvvetle bir Kuvayı Milliye taraftarlığı rengi veriyordu.” (Adıvar, 2013)

Aliye öğretmen, bir cuma günü, öğrencilerini her zaman olduğu gibi bayraklarla donatıp şarkılar söyleterek köyün meydanına gezmeye çıkarır. Bu sırada romanın en güçlü eşrafı imam *“Hacı Fettah Efendi halkı meydanda toplamış, yüksek sesle Kuvayı Milliye aleyhine vaaz”* vermektedir. Eserdeki cümleler şu şekildedir:

“Bıyıkızları, gâvurlar gibi yakalık takanları, din düşmanı olanları istemeyiniz! Onlar ki ellerine kudret geçer geçmez mukaddesatı çiğner, kadınlarımızın örtülerini kaldırır, sünnet ve farzı inkâr ederler. Onları istemeyiniz! Ey ahali kanı kâfirlerin kanı gibi helaldir. Hatta derim ki, herhangi bir kuvvet ve hükümet, nereden gelir ve kim olursa olsun, camilerimizi, dinimizi siyanet ederse ona biat ediniz!” (Adıvar, 2013, s. 23)

Hacı Fettah Efendi tam tersi bir faaliyet içindeyken Aliye'nin çocukları marşlar söyleterek yanından geçirmesine katlanamaz. Aliye ise Hacı Fettah'ın telkinleriyle kendisine yönelen yakıcı bakışlar altında korkudan ezilmektedir. Yine de sükûnetini bozmadan ve marşlar söyleterek çocukları oradan geçirecek kudreti kendinde bulur. Ancak Hacı Fettah'ın nefreti katlanarak büyümektedir. Halide Edip bu konuda şu ifadeleri kullanır:

“Görüyor musunuz? Erkeklerin içinde yüzü gözü açık namahremler Müslümanların kalbini fesata vermek için şarkı söyleyerek dolaşıyorlar. Bunlar,

bunlar mel'undur, bunların eline çocuklarınızı teslim etmeyiniz, eğer bir gün yalnız içimize Yunan girdiğini değil, başımıza taş yağdığını görmek istemiyorsanız, bu karıların üstleri başlarıyla beraber kendilerini de parçalayınız, yoksa Cenab-ı Hakk'ın bütün gazapları üzerimizden eksik olmayacaktır.” (Adivar, 2013, s. 23)

Hacı Fettah'ın bütün telkinlerine rağmen kalabalık dağılır, daha sonra ise kasabaya at üstünde Kuvayı Milliye askerleri gelir. Kumandan Tosun Bey köyün meydanında çocuklara şarkılar söyleten bu yeni kadın tipine, Aliye'ye o anda âşık olur. Kumandanın kasabada biraz Kuvayı Milliyeci tanınan ve Aliye'ye de sahip çıkmış olan Ömer Efendi'nin evinde kalmasına karar verilir. Hacı Fettah bundan memnundur. Çünkü Kuvayı Milliye'nin Yunanlılara galip geleceğini hiç düşünmeyen Hacı Fettah Efendi, her yerde kadınlara sataşan bu çetelerin kasabanın yerli Müslüman kızlarına sataşmasındansa İstanbul'dan gelmiş *'belki de hakikat kahpe olan Aliye'yi'* (Adivar, 2013, s. 47) onların önüne atmayı çıkarına uygun bulur.

Tosun Bey çetesine yardım edilmek üzere eşraftan para ister. Hacı Fettah Efendi buna karşı çıkar. Hacı Fettah para toplanmasına karşı çıkmasının yanında Kuvayı Milliye'ye karşı halkı kışkırtmaktadır. Tüm bunları bilen Kumandan Tosun, Hacı Fettah'ı hapse atar. Hacı Fettah ise hapisten Aliye'nin Tosun Bey'e gelip affedilmesini istemesi üzerine kurtulur. Hapisten kurtulan Hacı Fettah ise böyle bir kadın tarafından kurtarıldığı için daha da öfkelenir. Kasabalı ise Komutan Tosun'a ödemeleri gereken parayı bile almaktan vazgeçiren Aliye'ye minnettardır, önceleri Hacı Fettah'ın etrafında toplanan öfkeli kalabalık şimdi Aliye ve Kuvayı Milliyecilerin etrafında öbeksizdir. Halkın kendisine cephe aldığı farkında olan Hacı Fettah ise o sıralarda Tosun Bey'le nişanlanan Aliye'ye duyduğu nefretten yararlanarak Kantarcıların Hüseyin Efendi'yle birlik olur. Kasabaya hem Kuvayı Milliyecileri kötü gösterecek hem Aliye'yi nişanlısından ayıracak birilerini yani Yunanlıları davet eder. Eserdeki cümleler şu şekildedir:

“Hacı Fettah Efendi kendisine kasabanın en mühim insanı süsü veriyor, kasabanın efkârını Yunan lehine kendisinin çevirmiş olduğunu söylüyordu. Sonra Tosun Bey'in kuvvetlerinin adedini, ne suretle Yunan karargâhını basmak ilerlemesine mâni olmak için hangi köprüyü atmak istediklerini anlattı. Eğer Kumandan Damyanos kasabaya gelirse bütün eşraf, başında kendisi olduğu halde, onu istikbal edeceklerdi.” (Adivar, 2013, s. 78)

Olay örgüsü kısaca aktarılmaya çalışılan eserden ve alıntılanan parçalardan görüldüğü kadarıyla halk, Millî Mücadele'ye destek verip vermemek arasında gidip gelmektedir. Onları, destek vermekten alıkoyan şey mallarının Bolşeviklik gibi düşündükleri Kuvayı Milliyeciler tarafından dağıtılacağı korkusu veya Türk askerlerinin Yunan ordusuna mağlup olmaları durumunda başlarına neler geleceğinin endişesidir. Eserde bunun yanı sıra bariz bir

din yobazlığı da göze çarpmakla birlikte Halide Edip'in asıl vurgulamak istediği, her ne koşulda olursa olsun insanların çıkarıcılığı ve bencilliğidir.

Türk'ün Ateşle İmtihanı'nda ise mücadele aleyhtarlarının ne kadar tehlikeli olabileceklerinin bir örneği okurlara sunulmaktadır. Konya'dan Afyon'a gitmeye çalışan Halide Edip, Konya'da Miralay Kâmil ile tanışır. Kendisine çok nazik davranan Miralay topallamaktadır. Yazar ona, yaralı olup olmadığını sorduğunda ise Miralay Kâmil sebebini anlatmaya başlar. Eserdeki cümleler şu şekildedir:

“Beni, Konya’da mücadele aleyhtarları yakaladılar. ... Mücadele aleyhtarlarının başındaki köylüler beni üç gün sürecek bir işkenceden sonra ölüme mahkûm ettiler. Birinci günü dayak attılar (hayli şiddetli), ikinci günü ayağımın tırnaklarını söktüler (işte bu acayip yürüyüş ondan ileri geliyor), üçüncü günü de beni soydular, kollarımı ipe bağlayarak bir atın arkasına koydular. At süratle hareket edince kafam yere çarpıp durmaya başladı. Görüyorsun ya Onbaşı, beni ölümden oraya gelen ordumuz kurtardı.” (Adivar, 2013, s. 287)

Halide Edip, Miralay'ın anlattıklarını daha sonra Ateşten Gömlek'te de Yüzbaşı İhsan'ın başına getirterek gerçek bir olayı kurgusal düzlemde kullanmıştır. Eserdeki cümleler şu şekildedir:

“Yeşillikte on adım ilerlemedik, solda harap ve boş duran ve bir değirmen binasından bir küme insan fırlıyor ve arkamızdan koşuyor, İhsan zemberekli gibi atını çeviriyor, fakat o kadar anı bir kâbus başlangıcı ki. İşte beş süvari, elli kişi arasından taşlar, küfürler, sopalar ve tırpanlar fırlıyor ve bu cehennemî gürültü arasında iki süvarinin hendeğe atıldığını görüyorum. ... -Bıyıklarını görüyor mu? -Alın aşağı! Gebertin!” (Adivar, 2013, s. 123)

Halide Edip'in Millî Mücadele'yi konu aldığı romanlarında Anadolu insanının felaketlere aniden uğradığı gibi bir izlenim edinilmektedir. Halide Edip'in genellikle hikâyelerinde sezilen bu durum bir bakıma onun mücadeleye inanmayan veya işgalleri umursamayan insanları cezalandırma yöntemidir. Halide Edip Adivar, Kurtuluş Savaşı'nı konu edindiği eserlerinin bazılarında yaşanan yeri, tabiatın her nimetinden bolca istifade etmiş mamur kasabalar olarak tasvir eder. Ardından gelen felaketle işgallerin Anadolu'ya verdiği zararın boyutlarının ne kadar korkunç olduğunu okurun gözünde de canlandırmaya çalışır. Yazar, bazen de mekânları bir doğal afetin saniyeler içinde bir yeri yerle bir etmesi gibi bir şekilde işgale uğratar. Eserlerdeki insan manzaraları ise korkutucudur. İşgale uğramış yerlerde aklını kaçırmış pek çok kız, erkek, çocuk vardır. Kimileri işgal bitmesine rağmen sabahlara kadar bağırarak harabe olmuş sokaklarda koştururlar. Halide Edip örnekleri daha önce tekrarlanmış böyle anlatılarla Türk insanının mücadele sırasındaki ruh halini, yarınlar karşısında çoğunlukla güvensiz, yaşama sevinci veya hayattan beklentisi kalmamış insanlar olarak tasvir etmiştir. İstisnaları olsa da bu genel yargı, sonradan tüm dünyaya yayılacak olan 20.

yy'ın geleceğine güvenmeyen, hiçbir şeyden zevk ve heyecan duymayan ve gittikçe yalnızlaşan insanının ayak sesleri gibidir.

Kurtuluş Savaşı içinde yer alan ve önemli başarılarla imza atmış olan çetelerle ilgili Halide Edip, kurmaca eserlerinin genelinde olumlu bir tavır takınmıştır. Öyle ki, halka zarar vermemek kaydıyla onların yaptığı küçük bazı kusurlar görmezden gelinmiştir, ancak yazar halkın mağduriyetinin başladığı yerlerde tepkisini de ortaya koymuştur. Bu eserlerde, çeteden orduya geçişle ilgili iki tarafın da haklı gerekçelerinin olduğunu vurgulamaya çalışan bir tutum sezilir. Millî Mücadele'nin pek çok isimsiz kahramanı da vardır. Halide Edip'in mücadele sürecine dair başta anıları olmak üzere yapmaya çalıştığı en saygı değer hamle, bu isimsiz kahramanların neden kahraman sayılmaları gerektiğini anlatmaya çalışmasıdır. Halide Edip'e göre mücadelenin yalnızca parlak birer yıldız gibi isimleri sürekli zikredilen kimselerden ibaret olmadığının ortaya konulmasıdır.

Halide Edip'in Millî Mücadele sürecini ele alan kurmaca eserlerinde okuru da kuvvetli bir şekilde yönlendirdiği fark edilmiştir. Bu yönlendirmede Halide Edip, gelecek nesillerin ulus-devlet olma yolunda çekilen sıkıntıları kavramasını ve bu sürece milli bir bilinçle yaklaşmalarının sağlanmasını öncelendiğinden, seçilen imge ve semboller hep bu amaca dönük olmuştur. Hatta bunun için Halide Edip, Kerbela gibi bir olayı mücadeleyle ilişkilendirerek Müslümanların ortak bilinçaltına seslenmekten de çekinmemiştir. Romanlarında simgeleştirmeyi başarılı bir şekilde kullanan yazar, Türk ordusu, askeri, Anadolu insanı için de 'ağaç-meşe ağacı, meşe ormanı, aslan baş, kaplan' gibi sembollerle okurun zihninde bir resmi canlandırmaya çabalamıştır.

Hümanizm Halide Edip'de kökleri çocukluk devrine kadar uzanan köklü bir anlayıştır. Aldığı eğitim, yetiştiği çevre bunu beslemekle beraber onda, insanlara insan olmalarından dolayı değer verecek ve saygı duyacak bir aşamaya gelir. Bu sebeple Halide Edip, ülkesinin insanlarına büyük zararlar veren Yunanlı askerlerden bazılarını insani vasıflarından ötürü anılarında zikreder ve onları Yunanistan'ı var edecek insanlar olarak görür.

Cumhuriyet Dönemi'nde ise Halide Edip'in toplumsal eleştiriye ağırlık veren romanlar kaleme aldığı görülmüştür. Bu süreçte değişen insani vasıflar üzerinde, bazen bunların nedenlerini araştırmaya yönelik şekilde eserler oluşturan yazar, Cumhuriyet'le beraber hızlı bir değişim sürecine giren insana odaklanma gayretindedir. İlk dönem romanları da dâhil olmak üzere yazarın daha önce toplum içinde görülen tiplşmeleri konu edindiği bir eseri yok gibidir. Ancak Cumhuriyet, hızlı bir medeniyet değişikliğinin sonucu

olarak yeni tiplerin var olduğu, eskilerinin de bir müddet için yaşamlarını sürdürdüğü bir panayır yeri gibidir.

2.8.Yakup Kadri Karaosmanoğlu Romanlarında Kurtuluş Savaşı

Her ulusun edebiyatı, o ulusun gerçekleştirdiği Kurtuluş Mücadelesi'nden izler taşır. Roman, öykü, şiir ve denemelerde milletlerin Milli Mücadeleleri'nin ana tema veya fonu olarak kullanılmaktadır. Türk İstiklal Mücadelesi hakkında eser veren yazarlardan bazılarında; yazarların doğrudan kendi yaşadıklarından yola çıkarak romanlarını kaleme aldıklarını, bazılarının da roman veya öykünün olay halkasını bozmadan bir fon olarak İstiklal Savaşı'na değindiklerini görüyoruz.

Y. K. K., Cumhuriyet döneminin en önemli yazarlarından biridir. Y. K. K.'nın yazmış olduğu eserlerde, imparatorluk yönetiminden cumhuriyet yönetimine geçişin bütün yönlerini görebiliriz. Y. K. K.'nın romanlarında Osmanlı Devleti'nin son dönemlerini, Cumhuriyet'in 1937 yılına kadar olan dönemini pek çok yönden görmek mümkündür. Bunun için onun romanları bir bütünün parçaları olarak yorumlanabilir. Dolayısıyla Yakup Kadri'nin yazmış olduğu romanlarının her birinde ayrı ayrı bulunan bütünlüğünün yanı sıra, birini diğeriyle ve hepsini birbiriyle birleştiren bir bağ vardır. Bu bağ onlara, yüzyılın başından bugüne kadar süregelen bir genişlik verir. Y. K. K.'nın *Yaban*, *Ankara*, *Sodom ve Gomore* romanlarında bu tarz edebi yaklaşımlara fazlasıyla tanık olmaktadır ve yazar bu romanlarında Türk insanının yaşadığı dönemleri kendi bakış açısıyla yansıtmıştır (Uyguner, 2003, s. 53-55).

Yakup Kadri, Mondros Mütarekesi imzalandığında İsviçre'de tedavide bulunmaktaydı, bu yıllarda Osmanlı Devleti üzerinde oynanan oyunları yabancı basından izlemekteydi. Ülkesinin durumuyla ilgili olarak basından öğrendikleri, Türk olarak onun yalnızlığını daha da daha arttırmış, vatan aşkı, vatani bu haldeyken uzakta olmasını içine sindirememiş ve ülkesine dönmüştür. Ancak geri döndüğünde ülkesi artık çok değişmiştir; bunun sebebi, İstanbul Anlaşma devletlerince işgal edilmiş, tanıdıklarının çoğu İstanbul'dan sürülmüş ve işgalci güçlerle iyi geçinmeye çalışan yeni bir tür insan modeli ortaya çıkmıştır. *Sodom ve Gomore* romanı işgal İstanbul'unu anlatmaktadır. *Sodom ve Gomore* İşgal edilmiş İstanbul'u ve İstanbul'da yaşayan işgal altındaki Türk milletini anlatmaktadır (Zeka, 2015, s. 198-199). Y. K. K.'nın Türk edebiyatında köy gerçekliğini tüm yönleriyle anlattığı romanı *Yaban*'dır. *Yaban* romanı, Türk edebiyatında başlayan köy romancılığının öncüsü olarak kabul edilmektedir (Baba, 2002, s. 49). Karaosmanoğlu 1921 yılında Erkân-ı Harbiye tarafından 2. şube istihbaratı adına yarı resmî bir görevle Tetkik-i Mezalim Heyeti ile

Anadolu'yu gezmiştir. Yaban romanı büyük kısmıyla bu gezi sırasındaki gözlemlerinin yoğun bir kurmaca ile okuyucuya aktarmasının bir sonucudur (Akı, 1960, s. 119-120). Yakup Kadri'nin romanlarından biri olan *Ankara* gerçekçi gözlemleriyle kaleme alınmış, Anadolu gerçeğini anlatan bir romandır. Birinci Dünya savaşı yenilgisinden sonra Anadolu'daki milli mücadelenin aşamalarını izlemek için 1921 tarihinde Ankara Hükümeti'nin çağrısıyla, Anadolu'ya giden Yakup Kadri, Anadolu'nun kötü durumunu, yoksulluğunu, acılarını ve üzüntülerini görerek üzüldü (Uludağ, 2005, s. 9-10). Yakup Kadri'nin Ankara romanı *Sodom ve Gomore* ve *Yaban* romanından biraz daha farklıdır. *Ankara* romanında işin içine Ankara Hükümeti'nin siyasi olayları da girmiştir. Yakup Kadri, *Ankara* romanında bu defa Milli Mücadele'ye, İstiklal Savaşı kısmını kurgulayarak başlamış, romanında İstiklal Savaşı'nı anlatmayı bitiren Karaosmanoğlu daha sonra Türk halkının sosyal hayatını batılı değerlere göre düzenlemeye çalışıldığı dönemin anlatımına geçmiş ve araya birçok siyasi olaylar serpiştirmiştir, Karaosmanoğlu eserinin son bölümünde ise hayallerinden bahsetmektedir (Ulutaş, 2015, s. 105-106).

Türk Kurtuluş Savaşı'nın İstiklal Harbi safhası yoksulluk ve imkânsızlıklar içinde geçmiştir. Bu yoksulluk sadece sıradan halka özgü değildi. Her kademedен her rütbeden istiklale inanmış insanların yoksulluğuydu. Mustafa Kemal Paşa da bu insanların en başında gelmekteydi. Yakup Kadri bu konuda şu cümleleri kullanır:

“... Selma Hanım'ın yüreği ağzına geldi. Gerçi Milli Hareket başının Ankara'da ne kadar sade yaşadığını biliyordu. Fakat bu sadeliğin derecesini kendi gözleriyle ölçerken bir mucize karşısında gibi hayret ve heyecana düşmüştü. Ne! Bütün dünyanın kendisinden bahsettiği Adam, bu kayaların dibindeki taştan kulübede mi oturuyor? Genç kadının gözleri önünde, Londra'da Westminster Sarayının Paris'te Elysee'nin Washington'da Whitehouse'un resimlerde gördüğü muazzam ve muhteşem silüetleri tecessüm etti. Bunların yaldızlı tavanları altında, belki şu dakikada, şu kulübede oturanın adı söyleniyordu. Bu kulübenin sahibi mi? Mustafa Kemal Paşa şüphesiz o bile değil.” (Karaosmanoğlu, 2016, s.64).

İstanbul'un işgalinden sonra Türk milletine bitirici son darbeyi vurmak isteyen İngilizler, Yunan Ordusunun İzmir'i işgal etmesine izin ve destek vermişlerdir. Bu anlaşma üzerine Yunan ordusu 15 Mayıs 1919'da İzmir'i fiili olarak işgal etmiştir. Bu işgalin ve işgallerin ardından Türk milletine yapılan zulüm ve eziyet daha da artmıştır. Bu zulüm ve eziyet bürokratik yollarla Devlet-i Aliyye'ye ve Bab-ı Aliye'de yapılmaktaydı:

“... Mütarekeden sonra özellikle de bir Türk aydınının kalbinde, derhal milli bir kin haline çevrilivermesi için ortada sebepler yok değildi. 1920 senesindeyiz. Lloyd George siyaseti bize çoktan yapacağını yapmıştır. Taraf taraf Türk milletinin bütün nefes alma deliklerini tıkamıştır; İzmir'i bir kanlı et parçası gibi Yunanlıların önüne atmıştır. İstanbul'da işgal kuvvetleri fertlerinin halka reva görmediği cefa ve zulüm kalmamıştır. Bu memleketin aydın ve vatansever sınıfına karşı ise adeta ilk insanların

yırtıcı mahlûklara ve ilk Amerika kolonilerinin kırmızı derililere uyguladıkları “kitle halinde yok etme” sistemini kullanmıştır.” (Karaosmanoğlu, 2017, s. 26)

“... Dedim ki: “İşte Mehmet Ali bilir; İstanbul’da ne padişahın ne devletin ne de hükümetin beş paralık itibarı kalmadı. Yüzbaşı rütbesinde yabancı subaylar, sadrazamlara emir veriyor. Padişaha filan adamı filan yere tayin et, filanı filan yerden kaldır diye akıl öğretiyor. Dinlemezse, kamçısını sallayarak Mabeyin Kapısı’na dayanıyor.” (Karaosmanoğlu, 2018, s. 26)

İşgal sadece vatan topraklarına, Devlet-i Aliyye’nin resmi kurumlarına yapılmamıştı. Düşman işgali uluslararası savaş hukukunu hiçe sayarak sivil, masum ve savunmasız Türk ailelerinin evlerine kadar girmişti. Yakup Kadri’nin ifadeleri şu şekildedir:

“... Bu hanım Sami Bey ailesinin eski dostlarından Hayri Bey isminde gelir sahibi bir zatın karısı idi. Bir ay evvel Nişantaşı’ndaki evleri İngilizler tarafından işgal edildiği için, şimdi ne yapacaklarını bilmez bir halde, koca bir tarafta kadın bir tarafta, kızları öbür tarafta o ahbap evi senin bu akraba evi benim dolaşıp duruyorlardı.” (Karaosmanoğlu, 2018, s. 26)

İngilizler için Anadolu’nun işgali ve Anadolu’dan Türkleri atmak sadece siyasi bir mesele değildi. İngilizler Türkleri Anadolu’dan atma planını yüzlerce yıl önce planlamışlar ve hatta bazı İngiliz vatandaşlarında bu durum bir takıntı haline dahi gelmişti. O derece bir takıntı ki bazı İngilizler bu iş için İngiltere’de Türkçe dahi öğrenmişler, Türkiye’yi işgal ettiklerinde düzgün Türkçeleri ile ajanlık vazifelerini yerine getirmişlerdir. Eserdeki cümleler şu şekildedir:

“... Hatta Captain Marlow bu emelin mutlaka gerçekleşmesi ümidiyle Oxford’da şark dilleri şubesinde üç, dört sene kadar şark dilleri dersi almıştı. Pek acayip ve güçlülükle anlaşılır bir çeşit kitap Türkçesi söylemekle beraber bütün yazılan şeyleri okuyup anlıyordu. Onun içindir ki İstanbul’da Intelligence Service’nin en mühim vazifesi kendisine verilmişti. İstanbul’da siyasi cereyanların yürütülmesi ve idaresini, kabine değişikliklerini ve payitahtla Anadolu arasında gizli haber alma işlerini İngiliz elçiliği baş tercümanı Rayan ile beraber hep o düzenliyor ve çeviriyordu.” (Karaosmanoğlu, 2018, s. 47)

İngiliz işgali sadece topraklara değil Türk milletinin bedenlerine ve zihinlerine de yapılmıştı. İşgal subayları karşılarındakilerin savaşta yenilmiş birer düşman olduklarını unutmışlar hal hareket ve tavırları ile her fırsatta Türk milletini küçümsüyorlar ve ezmeye çalışıyorlardı. Belki de kendilerinde Türklere karşı bulunan aşağılık komplekslerini bastırmaya çalışıyorlardı. Yakup Kadri bu konuda şu ifadeleri kullanır:

“- Dostum Captain Winter, başınızdan fesinizi çıkarmanızı istiyor. Necdet hayretle baktı: - Ne hakla? Lütfen sorar mısınız? Dedi. Aralarında bir konuşma oldu. Yüzü Necdet’e tanıdık gelen İngiliz bu hadiseye karışmıyor, arkasını tamamen onlara çevirmiş bir vaziyette oturuyordu. Hatta Necdet’e öyle geldi ki bu adam öteki iki

arkadaşını yatıştırmaya bile çalışmaktadır. Tercümanlık vazifesini üzerine alan İngiliz sanki Necdet'i ısırmak istiyormuş gibi çenesini öne doğru uzattı. – Dostum Captain Winter sualinize “bir galip hakkıyla” cevabını veriyor dedi. Sonra bir müddet, uzun bir müddet kelimelerini bulmakta güçlük çekiyormuş gibi içinden homurdandı, homurdandı ve bir okuma kitabını hecelelemeye çalışan haylaz mektep çocuğu ağırlığı ile şu sözleri ilave etti: - Hem, hem bir Türk'ün bir İngiliz'e sual sorması iğrenç bir küstahlıktır... Bu da benim tarafımdan... (Karaosmanoğlu, 2018, s. 77)

Türkiye'nin işgali İngiliz ve Amerikalılar tarafından adeta bir işgal değil de bir fetih olarak algılanmıştır. Fırsatını bulan İngiliz ve Amerikalılar Türkiye'ye geliyor, adeta tarihi bir müzeyi gezer gibi işgal ettikleri bu Türk yurdunu feth ettikleri bir toprak parçası gibi geziyorlardı. Bunu yaparken de Türk halkını sözleri, davranışları ve bakışları ile aşağılamayı ihmal etmiyorlardı. Eserdeki cümleler şu şekildedir:

“... 1 Mayıs gününe şairane bir sembol olmak için beyaz ve sarı renklerden yapılmış elbisenin içinde bir iri papatya demeti haline giren bu kadıncağız Jackson Read'ın başını kendi tarafına çevirtmek maksadıyla bin türlü hileye başvuruyordu. Lakin bu hilelerin her biri ötekinden daha sevdalı, daha teatral bir takım pozlardan ibaret olduğu için ancak Jackson Read ile konuşan kocakarıların hayret ve tecessüsünü çekmekten başka bir işe yaramıyordu. Bunlardan kimi bir amiral, kimi bir general karısı idi; kimi de şarka ilk defa seyahat çıkmış bazı Amerikalı milyarderlerdi ve bunlar taşıdıkları unvanlarla o kadar gururlu idiler ki etraflarında dolaşan insanlara ve hele Türklere bakarken adeta bir hayvanat bahçesinde acayip kuş kafeslerini seyre çıkmış kimselerin tavırlarını takınıyorlardı.” (Karaosmanoğlu, 2018, s. 97)

İşgalci İngilizler, işgal etmiş oldukları topraklar üzerinde yaşayan insanların hiçbir haklarına, değerlerine saygı göstermemekteydiler. Avrupa'nın ve İngilizlerin dinlere ve insanlara karşı olan saygı söylemleri sadece teoride vardı. Yakup Kadri'nin ifadeleri şu şekildedir:

“Burası yarı karanlık, tavanı basık uzun ve dört köşe bir oda idi ve tamamıyla bir mabet değilse bile perdesiz, dar ve kemerli pencereleri, renkli camları ta köşede bir mihrabı andıran oymalı girintisiyle herhangi bir dini ayin yerini hatırlatıyordu. Burasının, yalının ilk sahibi tarafından bir aile mescidi olarak yaptırıldığına ve bundan birkaç sene öncesine gelinceye kadar adamın çocukları ve torunları tarafından o suretle kullanıldığına hiç şüphe yoktu. Nitekim bütün o kalabalık arasında Necdet bu gerçeği anlamakta güçlü çekmedi ve Fransızca olarak: Gerçek burası bir mabettir. Demekten kendini alamadı. Tam o sırada Orhan Bey Necdet'in yanına yaklaştı. Evet dedi. Hakkınız var. Burası bir mescitti. Ben çocukluğumda kaç defa babam ile buraya teravih namazına geldim. Bu yalının sahipleri ile biz hem komşu idik hem de akrabayız. Zavallıların şimdi başlarında hiçbir kimseleri yok hiçbir şeyleri kalmadı. Cihan harbinde servetlerinin son kırıntılarını da yiyip bitirdiler. Bereket versin ki Majör Will bana boğaz içinde bir yalı tutmak istediğini söyler söylemez burası aklıma geldi. Hemen koştum hanımlara haber verdim. Zavallılar ne isteyeceklerini bilemiyorlardı. Kira bedelini ben kararlaştırdım. Ne temin ettim bilir misiniz? Ayda yüz lira. Necdet için bu hazin bir macera idi. Gözleri dolu dolu sordu.

Bu aile şimdi nerede oturuyor? Orhan: Burada bu yalının selamlık kısmında dedi. Harap barhana bir şey. İki delikanlının bu kısa konuşması sırasında Majör Will odanın her tarafında elektrik lambalarını daha doğrusu elektrikli kandilleri açmış misafirlerine bir sürü şey gösteriyordu. Majör Will burasını şehvetli resimler ve heykelleler dolu bir çeşit yatak odası haline sokmuştu. Mesela mihrabın içine on yaşlarında birer çocuk büyüklüğünde birbirlerine sarılmış dudak dudağa öpüşen çıplak bir çiftin heykeli konulmuştu. Uzaktan insana bir sanat eseri zannını veren bu alçıdan bebeklerin yakınlarına varıldığı vakit nasıl hayvanı bir maksatla yapılmış oldukları hemen anlaşıyordu. Nitekim bunun iki tarafına konulmuş iki “amour” da klasik zevk klasik gelenek adına hiçbir mana ifade etmiyordu. Bunlarda bedenlerin aşağı kısmını utanmazca gösteren hayvanlık örnekleriydi. Biraz ötede tahtadan oyulmuş, boyalı bir “Satire”nin omuzlarından bir Nef’e’nin beyaz vücudu görünüyordu. Başka bir köşede yalnız bir bakire heykelciği, koluyla yüzünü kapatmış ve asıl kapanması lazım gelen yerini açık bırakmış beceriksiz, perişan bir utanma vaziyetinde duruyordu. Seyirci misafirlerden biri: Burası canlı bir Pompei, canlı bir Pompei dedi. Majör Will durmadan hi, hi, hi, gülüyordu.” (Karaosmanoğlu, 2018, s. 103-104)

İngiliz subaylar aileleri tarafından Türkiye’ye yani günah ülkesine gönderilmişlerdi. İngiliz halkı için Türkiye Tanrı tarafından cezalandırılacak olan bir günah ülkesiydi. Dolayısıyla da İngiliz askerleri Tanrının cezalandırma işlemini yürütecek olan kutsal varlıklardı. O’nun ifadesiyle:

“... Böyle bir aile için artık Türk sevgisinin ifade edebileceği mana nedir, tayın olunmaz. Jackson Read, ateşli bir mukaddes kitap okuyucusu olan annesinin hayalinde Türkiye’nin ifade edebileceği manayı düşünüyor: Annesinin gözünde Türkiye’nin bir Sodom ve Gomora’dan bir Babil’den, bir Ninova’dan farklı olmasa gerekti. Zira mukaddes kitapta isyanları ve günahları dolayısıyla Allah’ın gazabına uğramış lanetli ülkelerin her bahsi geçtikçe ihtiyar kadın başını ukalaca salları: Mutlaka şimdiki Türkiye’de böyle bir şey olacak derdi. Captain Jackson Read birden bire sabahın durgun aydınlığı içinde annesinin bu garip telakkisini ilk defa olarak şaşılacak bir açıklık ile hatırladı. Hatta kendisinin buraya hareket edeceği gün ihtiyar kadın iki elini oğlunun omzuna dayayarak mahzun mahzun yüzüne bakmış ve: Git Allah yardımcın olsun, fakat temiz olarak dönmeye çalış, dememiş miydi? Bu o demekti ki, Türk kızlarına dokunmayacaksın, Bir Türk sofrasına oturmayacaksın, gözlerini herhangi bir Türk’ün yüzüne sevgiyle çevirmeyeceksin.” (Karaosmanoğlu, 2018, s. 124)

İstiklal Savaşı’nın buhranlı günlerinde Türk milletinin gönlüne ilk su serpen, Türk milletini mum ışığı kadar da olsa ümitlendiren Birinci İnönü Savaşı olmuştur. Eserdeki cümleler şu şekildedir:

“Dünya ile istediğim gibi ilişkimi henüz kesmiş değilim. İstanbul gazetelerini ara sıra alıyorum. Birinci İnönü Zaferi’ni bunlardan birinde öğrendim. Bu olay benim için günlerce süren bir sevinç kaynağı oldu. Köyde her önüme gelene durmadan bunu anlatıyorum. Yalnız bundan bahsediyorum. Diyebilirim ki elimden kimse kurtulamadı. Bana sokakta arkasını çeviren kadınlar, beni görünce kaçışan çocuklar bile elimden

kurtulamadı. Mehmet Ali'nin annesi, kız kardeşi, karısı, küçük kardeşi ve bilhassa Mehmet Ali benden bunalacak hale geldiler.” (Karaosmanoğlu, 2018, s. 39)

Türk İstiklal Savaşı'nın zaferle sonuçlanacağına inananlar kadar inanmayanlar da vardı. Hatta İstiklal Savaşı'na açıktan cephe alan Türkler de bulunmuyor değildi. Eserdeki cümleler şu şekilde ifade edilmektedir:

“... Ona göre Kemal Paşa'nın açtığı yol çıkmaz bir yolmuş, hem de çok tehlikeli imiş. Çıkmaz bir yolmuş çünkü padişah kendisiyle beraber değilmiş. Padişah düşmanla çoktan barış yapmış. Sonra “Avrupa” diye bir kraliçe varmış. O işe karışmış “ben sizin müşkülünüzü hallederim” demiş. Tehlikeli bir yolmuş çünkü düşmen yalnız İzmir'de çoğunup otururken, Kemal Paşa'nın ettiklerine kızıp daha ileriye varmış. Bursa'ya kadar gelmiş. Nihayet geçen gün İnönü'ye dayanmış.” (Karaosmanoğlu, 2018, s. 41)

Sakarya Zaferi sadece Milli Mücadele taraftarlarının değil tüm Türklerin hayat ışığı olmuştu. Ezilen, horlanan, işkencelere maruz kalan Türk Milleti'ne kurtuluşun mümkün olduğunu göstermişti. O'nun ifadesiyle:

“Genç adam, soluk bir karanlığın içinde bir şeyi bekliyormuş gibi duran İstanbul'a baktı. Tek tük ışıkların ancak yerini tespit edebildiği bu koyu kara şehir silüetinde hem akıcı hem de katı bir hal vardı. Daha doğrusu sinsi sinsi yatan kocaman bir hayvana benziyordu. Öyle bir hayvan ki, başına ağır bir darbe indirilmiş de bir daha indirilmesin diye cansız rolünü oynamaktadır. Bu şehir 16 Mart işgal günü Necdet'e yine böyle bir cansız mahlûk manzarası göstermişti. O gün İstanbul kendisine zorla ve açıkça alçakça bir iş yapılmış ve utançtan yüzükoyun yere yatmış bir adamı hatırlatıyordu. Bu adam aylarca başını kaldırmaksızın hep aynı durumda sessiz ve hareketsiz kaldı. Lakin Sakarya Zaferi'nden sonra ortadan siliniverdi ve yerine zincirlere bağlı bir dev geçti. Bu da öbürü gibi hiç kimildanıyor fakat sağlam ve tehdit eder gibi durmasını biliyor ve hiçbir tavrında yüz kızartıcı bir ayıp hissetmiyordu.” (Karaosmanoğlu, 2018, s. 192)

“Sakarya Savaşı'ndan sonra düşman orduları Haymana, Mihaliççik ve Sivrihisar bölgelerini, bize yer yer ateş yığınları ile örtülü ıssız ve engin bir virane halinde bıraktı. O afetlerden arta kalmış halkın, bu taş yığınları arasında ilk insanlardan farkı yoktur. Bunlar yarı çıplak bir halde dolaşıyor; alev in kararttığı harman yerlerinde toprağa, çamura karışmış yanık buğday ve toprak tanelerini iki taş arasında ezerek öğütmeye çalışıyor; adı bilinmez otlardan, ağaç köklerinden kendilerine bir nevi yiyecek çıkartıyor ve bir yabancıнын ayak sesini duyunca her biri bir yana kaçıp bir kovuğa saklanıyordu.” (Karaosmanoğlu, 2018, s. 15)

Türk İstiklal Savaşı sadece cephede ateş hattında değil sivil ve asker olmak üzere cephe gerisinde de yapılmaktaydı. Cephe gerisi savaşlara en mühim örnek ise cepheye kaçırarak ve sevk etmek olmuştur. Eserdeki cümleler şu şekildedir:

“... Gecen gün bir cephanenin cepheye nasıl taşındığını gördüm. Uzun bir kağıt kafilesi... Ah ne hazine, bu kağıt kafilesi... Gacıracıracı... Ve sıkıca mandaların kalça kemikleri o kadar sivrilmışti ki, yer yer derilerini delmişti. Bu deliklerin üstünde

sineklerin yüzlercesi kalkıp yüzlercesi konmaktaydı. Kafileyi yöneten insanlar ise sineklerin azmanı gibidir. Ne şekilleri insan şekline, ne yürüyüşleri insan yürüyüşüne, ne sesleri insan sesine benzer. Bu iki direk iki tekerlekten ibaret arabaları sanki onların uzuvlarına bitişiktir. Bunların içinde yatarlar. Döşekleri, yorganları, yiyecek ve içecekleri bunların içindedir. Kaplumbağanın kabuğu belki kaplumbağadan ayrılabilir. Fakat bu adamları o arabalardan ayırmanın imkanı yoktur.” (Karaosmanoğlu, 2018, s. 76)

Cephedeki başarıların milletin talihini değiştirmesi inkâr edilemez bir gerçektir. Türk İstiklal Savaşı başarısı da bunun en açık örneklerinden biridir. Fakat bu değişimle birlikte İngiliz işgal komutanlarındaki değişim onları tanıyan Türk milletini çok şaşırtmaktaydı. Türklerden nefret eden, Türklere tepeden bakan mağrur İngiliz subayları gitmiş zeytin dalı uzatan subaylar oluvermişlerdi. Yakup Kadri'nin ifadeleri şu şekildedir:

“... Yunan ordusu vaatlerini yerine getirememeye başladığı günden beri, İngiliz Ordusu Umumi Karargâhı, hemen yarıdan yarıya Anadolu taraflısı olmuştu. Bu taraflılarla hala Foreign Office'nin kör ve sakar siyasetini güdenler arasında belli bir anlaşmazlık ortaya çıkıyordu. Captain Marlow ise kendi nefsinde ve kendi şahsında bu anlaşmazlığı temsil etmeye ve üstlenmeye başlamıştı. İstanbul'un içinde adeta bir asi gibi dolaşıyordu. Her yerde, her çevrede her kimin önünde olursa olsun kalbini kaplayan bu yeni aşkı, bu Türk dostluğunu gösterişçi bir tarzda ortaya sermekten bir çeşit zevk duruyordu.” (Karaosmanoğlu, 2018, s. 244-245)

Mustafa Kemal'in önderliğinde başlayan Türk İstiklal Savaşı zaferle sonuçlandığı zaman bu duruma sadece düşman güçleri değil Osmanlı Sarayı da şaşırmıştı. Saraya göre İngilizleri yenmek imkânsızdı, Milli Mücadeleciler bir hayal peşinde koşan hayalperest insanlardı. Ama öyle olmadı ve Mustafa Kemal ve ona inanan bir avuç Türk dünyaya meydan okumuşlardı ve bu meydan okuma da onlar zafere ulaşmıştı. Eserdeki cümleler şu şekildedir:

“Önce heyecanlı, heyecanlı bir sessizlik, sonra bazı kaygılı uğultular. İstanbul asırlar var ki bir zafere inanmak hassasiyetini kaybetmiştir. Osmanlı saltanatı çökmeye başladığından beri arkasında uzun bir bozgun dizisinin ağır ve paslı zincirini hafızası ve ruhuyla sürüklüyor... Diyorlar ki Afyonkarahisar geri alındı. Dumlupınar'da düşmanın bütün kuvvetleri yok edildi. Ordularımız Uşak'a doğru hızla ilerliyor. Ne, nasıl demeye vakit kalmıyor. Bir müjde, bir müjde daha, Türk ordusu Alaşehir'i geçmiş, Turgutlu'da. Lakin Turgutlu, İzmir Şehri'nin kapısı değil mi? demek ki İzmir'e gireceğiz... Ya o mağrur, ya o küstah ya o her biri bir firavun kadar korkunç dehşetli itilaf zabitleri! Onlar bir esirler karargâhında bir yığın harp esirine döndüler. Dün işgal ettikleri şehirde şimdi sarılı ve hapis gibiydiler. Hepsine bir dağınıklık bir süflilik geldi. Pantolonlarının ütüsü bozulmaya, düğme ve kordonlarının parıltısı sönmeye başladı. Otomobillerinin borusu ötmez oldu ve bütün harp esirleri gibi yüreklerine canlarının ve mallarının kaygısı düştü.” (Karaosmanoğlu, 2018, s. 270-271)

Büyük Taarruz'dan sonra mağlubiyete uğrayan ve hızlı bir şekilde kaçan düşman askerlerinin peşinde bir o kadar hızlı bir şekilde düşman askerlerini kovalayan Selahattin Altay kumandasındaki süvari birlikleri bulunuyordu. Düşman askerleri kaçarken geldikleri gibi mağrur cesur ve inançlı değillerdi. Şimdi tek düşünceleri büyük Yunan'ı kurmak değil canlarını kurtarmak olmuştu. O'nun ifadesiyle:

“... Hasan ile bu uzun kır gezintilerinin birinden döndüğüm bir akşamdı ki, köyün içini ve dışını düşman askerleriyle tıklım tıklım dolmuş buldum. Hem bu askerler kalabalığı gecen seferki gibi muntazam bir kıta manzarası göstermiyor, başıbozuk bir insan yığını andırıyordu. Bu karışık insan yığınının bir yokuş başında saplanıp kalmış kamyonları, tersine çevrilmiş manda arabalarını, kendi hallerine bırakılmış katırları da ilave edin, köyü kaplayan kargaşalığın çeşidi belki göz önüne gelebilir. Askerlerin hepsi toza toprağa bulanmış, derileri güneşten paslı bakıra dönmüş, sakalları diken diken uzamış üst baş perişan bir haldeydi. Tam bir bozgun askeri. Köyün havasındaki tehlike kokusuna, köylülerin yüzündeki şaşkınlık ve ürktünteğe rağmen sevinçten yüreğim ağzıma geldi. Az kalsın onlara “yenildiniz değil mi” diye bağıracaktım.” (Karaosmanoğlu, Yaban, 2018, s. 171-172)

Hiç şüphesiz Türk İstiklal Savaşı'nın başkahramanları vatan uğruna canını gözünü kırpmadan verenlerdir. Cephede askerler savaşırken cephe gerisinde de savaş verilmekteydi. Cephede savaşan askerlerin kalplerinde ve bedenlerinde ise bir gram ölüm korkusu yoktu. Eserdeki cümleler şu şekildedir:

“...Benim gördüğümü sende görmüş olsan inanırdın. Hiç ümitsizliğe düşmezdim. Ben ilk sedyelerin hastahaneye nasıl geldiklerini gördüm. Hiç birinde ne bir pişmanlık, ne bir azap, ne de bir korku emaresi vardı. Hepsinin yüzünden okunan şey yalnız azim yalnız metanetti. “Hanım abla şu yarayı sarıver de dönüvereyim” bu ses kulağımdan hiç gitmiyor.” (Karaosmanoğlu, 2016, s. 85)

2.9. Konu İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Ülkemizde Tarih dersi öğretiminde tarihi romanların katkısını belirlemek üzere yapılan çalışmalar sınırlı sayıdadır. Bu çalışmalardan birisi olan Öztürk'ün (2002) çalışmasında ilköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde Tarih konularının öğretilmesinde tarihi romanların katkısı araştırılmıştır. Araştırmanın sonucunda tarihi romanlar kullanılarak gerçekleştirilen tarih öğretiminin öğrencilerde başarı düzeyini arttırdığı tespit edilmiştir.

Şimşek (2006b) tarihsel romana yönelik öğretmen ve öğrenci görüşlerini aldığı çalışmasında öğretmenlerin tarihsel romana olumlu görüş bildirdikleri, tarihsel romanların tarihle ilgili kitap okuma durumunu arttırdığı, ancak öğretmenlerin tarih derslerinde öğrencilere tarihsel roman önermeleri konusunda yetersiz oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Top (2009) 8. sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretiminde edebi ürünlerin kullanımının öğrenci tutumu ve başarısına etkisini incelemiştir. Çalışmasının

sonucunda derslerde edebi eserler kullanılmasının öğrencilerin dersi sevmesi, derse ilgisinin artmasında olumlu katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Düzgün (2008) çalışmasında tarihi romanların tarih öğretiminde kullanılması üzerinde durulmuştur. Nitel araştırma yöntemini kullanılmıştır. Araştırmanın sonunda tarihsel romanların tarih bilincinin ve milli şuurun oluşmasına olumlu katkı sağladığı tespit edilmiştir.

Yasa (2017) araştırmasının amacı Türk denizcilik tarihinin öğretiminde tarihsel roman kullanımının tarih öğrenimine katkısına dair öğrenci görüşlerini tespit etmektir. Yapılan çalışma sonucunda öğrencilerin tarihsel romanlarla tarih öğretimini eğlenceli buldukları, olaylar karşısında farklı bakış açıları geliştirebildikleri tespit edilmiştir.

Artan (2012) Milli Mücadele Dönemi konularının öğretilmesinde tarihi romanların kullanılmasına yönelik öğrenci görüşlerini tespit etmek amacıyla çalışma yapmıştır. Çalışma sonunda Tarih dersi öğretiminde tarihi romanların kullanımının öğrenciye olumlu etki yapacağı neticesine varılmıştır.

Keçe (2013) çalışmasını öğrencilerin Tarih okuryazarlığı düzeyleri ile ilgili öğretmen görüşlerini ve deneysel işleme katılan öğrencilerin sürece yönelik görüşlerini tespit etmek amacıyla gerçekleştirmiştir. Çalışmada nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanılmasına olanak sağlayan karma araştırma modeli kullanılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda Tarih dersi öğretiminde tarihi roman kullanılmasına dair öğrenci görüşlerinin olumlu olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin Tarih okuryazarlığı düzeyinin düşük olmasının nedenlerine yönelik öğretmen görüşleri analiz edilmiş bu analiz sonucunda veli ve öğretmenlerin öğrencileri yerince yönlendirememesi, Tarih ders programlarından kaynaklanan bir takım sıkıntılar olduğu şeklinde görüşlerin ifade edildiği tespit edilmiştir.

Argunşah (1990) çalışmasında ülkemizde basılmış olan tarihi romanları incelemiştir. 1980’li yıllarda tarihi romanların sayısının azaldığını bu durumun en önemli sebeplerinin gençlerin sınavlara odaklanması, bilgisayar ve internete daha çok zaman ayırması, artık insanların günlük telaşlar içerisinde kitap okumaya fazla zaman ayırmaması olduğunu belirtmiştir.

Yukarıda tarihsel romanların tarih dersi öğretiminde kullanımına yönelik yapılan araştırmaların bir kısmından kısaca bahsedilmiştir. Ülkemizde tarihsel romanların Tarih dersi öğretimine katkısını tespit etmek amacıyla öğrenci ve öğretmen görüşlerine başvurularak yapılan çalışmalar sınırlı sayıdadır. Bu çalışmada lise düzeyindeki okullarda görev yapan öğretmenlerin görüşüne başvurularak tarihsel romanların özellikle Milli Mücadele Dönemi’nin öğretimine katkısı tespit edilmek istenmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, kullanılan veri toplama araçları, elde edilen verilerin toplanması, verilerin analiz edilmesi hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli:

Bu araştırma ortaöğretim T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde Kurtuluş Savaşı konularının öğretiminde tarihsel roman kullanımına yönelik öğretmen görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Çalışma durum çalışması yaklaşımı ile yürütülmüştür. Nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algı ve olayların doğal ortamda gerçekçi bir şekilde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmalara nitel çalışma denilmektedir (Ekiz, 2009). Nitel araştırmanın, araştırma yapılan kişilerin bakış açılarıyla araştırılmak istenen olgu ve değerleri incelemeye çalışması, esnek ve yapılandırılmamış olması, veri analizinin tümevarım şeklinde olması gibi özellikleri sayesinde araştırılan konuyla ilgili ayrıntılı bilgi sahibi olunması, durumun tanımlanabilmesi önemli bir avantajdır (Yıldırım & Şimşek, 2013).

Nitel araştırmalarda araştırma deseni yerine araştırma geleneği, araştırma yaklaşımı veya araştırma stratejisi gibi kavramlar tercih edilmekte olup bu desenler ise kültür analizi, olgubilim, kuram oluşturma, durum çalışması, eylem araştırmasıdır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Bu çalışma durum çalışması yaklaşımı ile yürütülmüştür. Bu araştırmada “Kurtuluş Savaşı konularının öğretiminde tarihi romanların kullanılma durumu” çalışılacak durum olarak belirlenmiştir. “Ortaöğretim T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde Kurtuluş Savaşı konularının öğretiminde tarihsel roman kullanımına yönelik öğretmen görüşleri nedir?” sorusuna cevap arandığı bu çalışmada genelde T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde tarihsel roman kullanımı özelde Halide Edip Adivar ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun romanlarında Kurtuluş Savaşı konularının öğretiminde kullanımı araştırma konusu yapılmıştır. Bunun için öncelikle Halide Edip Adivar ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun romanlarında Kurtuluş Savaşı’nın yer alma biçiminin incelenmesi ile işe başlanmıştır. Belirlenen roman metinleri Kurtuluş Savaşı temasında incelemeye tabi tutulmuştur. Araştırmanın bir önceki bölümünde bu incelemeye yer verilmiştir. Sonraki aşamada ise belirlenen katılımcı öğretmen grubunun T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde Kurtuluş Savaşı konularının öğretiminde tarihsel roman kullanımına yönelik görüşleri alınmıştır. Görüşme aşaması çoklu durum çalışması ile yürütülmüştür. Çoklu

durum çalışmasında alandan standart araçla (örneğin standart görüşme formları) belirlenen boyutlar hakkında veri toplanması önemlidir (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 327-328). Bu kapsamda araştırmada farklı sosyoekonomik düzeye sahip alanlarda tarih öğretmenlerinin T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde Kurtuluş Savaşı konularının öğretiminde tarihsel roman kullanımına yönelik görüşleri önceden belirlenmiş yarı yapılandırılmış görüşme formları yardımı ile belirlenmiştir.

3.2. Çalışma Grubu:

Araştırma Aydın il merkezinde ve Söke ilçesinde MEB'e bağlı lise düzeyindeki okullarda görev yapan Tarih dersi öğretmenleriyle yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu lise düzeyindeki okullarda görev yapan 40 Tarih Öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma grubu oluşturulurken okul ve öğretmen seçiminde maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Milli Mücadele döneminin öğretilmesinde tarihsel romanın katkısının ve bu konudaki öğretmen görüşlerinin belirlendiği bu çalışmada maksimum çeşitliliği sağlamak için meslek liseleri, Anadolu Liseleri ve özel okullar araştırmaya dahil edilmiş ve bu okulların bulunduğu yerlerin ve bu okullarda eğitim gören öğrencilerin sosyoekonomik durumları göz önünde bulundurulmuştur. Bu doğrultuda araştırmaya Aydın İli ve Söke İlçesinden 5 meslek lisesi (turizm meslek lisesi, imam hatip lisesi, endüstri meslek lisesi, ticaret meslek lisesi), 8 Anadolu lisesi, 3 özel okul belirlenmiştir. Dolayısıyla araştırma, farklı sosyoekonomik düzeyde olan toplam 16 okulda yürütülmüştür. Araştırmanın yapıldığı okullarda görüşülen katılımcılarla ilgili kişisel özellikler Tablo 3.1.'de görülmektedir.

Tablo 3.1.

Araştırmanın katılımcılarına ait kişisel özellikler

	Katılımcı Özellikleri	Sayısı
Cinsiyet	Kadın	17
	Erkek	23
	Toplam	40
Yaş	18-25 Arası	-
	25-35 Arası	6
	35-45 Arası	18
	45-55 Arası	16
	55-	-
	Toplam	40
Mesleki Kıdem	1-5 Yıl	4
	6-10 Yıl	3
	11-15 Yıl	2
	16-20 Yıl	9
	21-	22
	Toplam	40

Katılımcı Okul Türleri	Meslek Lisesi	13
	Anadolu Lisesi	22
	Özel Okul	5
	Toplam	40
Katılımcı Branşı	Tarih	40

Tablo 3.1.'de katılımcılara ait kişisel özellikler görülmektedir. Tabloya göre katılımcıların 17'si kadın 23'ü erkektir. Erkek katılımcı sayısı kadın katılımcı sayısından fazladır. Katılımcıların yaşları incelendiğinde 18-25 yaş arası (n=0), 25-35 yaş arası (n=6), 35-45 yaş arası (n=18), 45-55 yaş arası (n=16), 55 ve üzeri yaşta (n=0) katılımcı olduğu görülmektedir. Katılımcıların mesleki kıdemlerine bakıldığında 1-5 yıl arası (n=4), 6-10 yıl arası (n=3), 11-15 yıl arası (n=2), 16-20 yıl arası (n=9), 21 yıl ve üzeri 22 katılımcının olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada lise düzeyindeki okullarda tarih dersi öğretiminde tarihi romanların kullanımına dair öğretmen görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu için hazırlanan sorular kapsam geçerliliği için 3 uzman görüşüne sunulmuştur. Sorular, uzman görüşleri doğrultusunda yeniden düzenlenmiş ve böylece son şekli verilmiştir. Bu doğrultuda hazırlanan öğretmen görüşme formunun pilot uygulaması yapılmıştır. Pilot uygulama sırasında çalışma grubunda yer almayan 3 tarih öğretmeni ile birebir görüşme yapılmıştır. Anlaşılmasında zorluk yaşanan sorular değiştirilerek görüşme formları yeniden düzenlenmiştir. Bu aşamada soruların açık ve anlaşılabilir nitelikte olmasına özen gösterilmiştir. Form 2 uzman görüşüne başvurularak son şeklini almıştır.

3.3.1. Öğretmen Görüşme Formu

Lise düzeyindeki okullarda tarih branşında görev yapan öğretmenlere yönelik olarak hazırlanmış olan form iki bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde katılımcılara ait kişisel bilgilerle ilgili sorular bulunmaktadır. Böylece katılımcıların cinsiyet, yaş, mesleki kıdem, görev yaptığı okul ve türü, en son mezun olduğu okul ve programı ile ilgili bilgilerine ulaşılmıştır. İkinci bölümde ilk olarak öğretmenlere Tarih derslerinde bir öğretim materyali olarak tarihsel romanların kullanılıp kullanılmamasıyla ilgili görüşleri sorulmuştur. Daha sonra tarih dersinde tarihsel romanlar kullanıp kullanmadıkları sorulmuştur. Eğer katılımcı evet cevabını veriyse tarihsel romanların kullanımına yönelik sorular sorulmuştur. Katılımcı tarihsel roman kullanmadığını belirttiyse tarihsel romanları kullanmayı tercih

etmeme nedenleri sorulmuştur. Araştırmada yer alan öğretmen görüşme formu için Ek 1'e bakınız.

3.4. Verilerin Toplanması

Bu çalışmada veriler öğretmen görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Araştırmada görüşme yaklaşımının gerektirdiği etik ilkelere dikkat edilmiştir. Araştırma sırasında izlenen işlem basamakları aşağıda maddeler halinde belirtilmiştir.

1. İlk olarak öğretmen görüşme formlarının uygulanacağı okullar belirlenmiştir. Bu doğrultuda 2019 yılında görüşmeler yapılmıştır.
2. Belirlenen okullar ziyaret edilerek tarih branşında görev yapan öğretmenlerle görüşülmüştür.
3. Görüşmelerde gönüllülük esastan hareket edilmiş ve görüşme öncesi onayları alınmıştır.
4. Görüşmeler, daha samimi ve rahat bir ortam sağlanabilmesi için okul dışında gerçekleşmiştir.
5. Görüşmelerde öncelikle yapılan araştırmanın amacı ile ilgili kısaca sohbet edilmiş, daha sonra görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeye başlamadan önce ses kaydı alınması için katılımcıdan izin istenmiş, görüşmelerin daha sonra kendilerine gönderilebileceği istemedikleri ifadeleri değiştirme durumlarının mümkün olduğu belirtilmiştir. İzin veren 12 katılımcı ile yapılan görüşmeler kaydedilmiştir. İzin vermeyen 28 katılımcının görüş ve düşünceleri not alınarak yazılı hale getirilmiştir.
6. Yapılan görüşmeler 5 ile 30 dakika arasında değişen zaman aralığında gerçekleşmiştir.

3.5. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Bu çalışmada katılımcıların görüşleri betimsel analiz ve içerik analizi yöntemleri ile analiz edilmiştir. Betimsel analizde elde edilen veriler temalar altında düzenlenip doğrudan alıntılara yer verilerek yapılan betimlemelerle zenginleştirilir (Yıldırım & Şimşek, 2013). İçerik analizinde yazılı bir metnin ya da belgenin içeriği incelenerek sayısal ya da istatistiksel olarak ortaya konulmaktadır (Ekiz, 2009).

Nitel araştırma yöntemleri 4 aşamada analiz edilmektedir. Bu aşamalar verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması aşamalarıdır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Araştırmanın verilerinin analizindeki ilk aşamada “verilerden çıkarılan kavramlara göre yapılan kodlama”

yaklaşımı tercih edilmiş ve verilerden yola çıkılarak kodlar oluşturulmuştur. Bu araştırmada açık içerik kullanılarak kodlama yapılmıştır. “Temaların bulunması” aşamasında benzer olan kodlar kategorik hale getirilmiştir. “Bulguların yorumlanması” aşamasında tablolar oluşturularak yorumlamalara zemin hazırlanmıştır. Tabloların yorumlanmasında katılımcı görüşleri doğrudan verilmiş, yalnız isimleri kullanılmamıştır. Her bir katılımcıya numara verilerek isimleri gizlenmiştir. Örneğin (LÖ8), 8 numara ile kodlanan “lisede görevli öğretmen” demektir.

3.6. Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda “inandırıcılık”, “aktarılabirlik”, “tutarlılık” ve “teyid edilebilirlik” kavramları kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmanın inandırıcılığını sağlamak için katılımcılarla görüşme öncesinde sohbet edilerek samimiyet oluşturulmaya çalışılarak verilerin gerçeği yansıtmayı sağlanmıştır. Ayrıca veri toplama araçlarının geliştirilmesi, verilerin analizinin yapılması ve yorumlanması sırasında nitel araştırma yöntemlerinde uzmanlaşmış kişilerin görüşlerinden yararlanılmıştır. Aktarılabirlik için ayrıntılı betimleme yoluna gidilmiştir. Tutarlılık için görüşmelerde benzer şekilde sorular sorulmuş ve yapılan görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Teyit edilebilirlik için görüşülen kişilerin etkilenmemesi amacıyla araştırmacı kendi konumunu belirtmiş ve ayrıca araştırma verileri incelenebilecek şekilde korumaya alınmıştır.

3.7. Araştırma Süresince Karşılaşılan Zorluklar

Araştırma süresince karşılaşılan zorluklardan kısaca bahsedecek olursak;

1. Ders programının yoğun olması sebebiyle sadece belli günlerde araştırma yapılabilmesi uygulama aşamasında karşılaşılan zorluklardandır.
2. Görüşme yapılacak bazı öğretmenlerin uygun saatlerinin az olması, bazı öğretmenlerin ise görüşme için fazla zaman harcamak istememesi, bir an önce soruları cevaplayıp gitmek istemesi uygulama aşamasında karşılaşılan diğer zorluklardır.
3. Ayrıca zaman zaman görüşmeler konu dışına taşmış, bu durumda görüşme oldukça uzun sürmüştür.

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde öğretmen görüşme formları üzerinden öğretmenlere yöneltilen sorulara verilen cevaplar doğrultusunda oluşturulan kategoriler ışığında öğretmenlerin tarih dersinin öğretiminde tarihi roman kullanımı hakkında görüşlerine dair bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Tarih Derslerinde Bir Öğretim Materyali Olarak Tarihsel Romanların Kullanılmasına Dair Öğretmen Görüşleri

Araştırmanın katılımcı grubu olan öğretmenlere “Tarih derslerinde bir öğretim materyali olarak tarihsel romanların kullanılıp kullanılmaması hakkındaki görüşleriniz nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Öğretmenlerin verdiği cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.1.

Öğretmenlerin tarih dersinde tarihi roman kullanımına yönelik görüşleri

İfadeler	Sayısı
Kesinlikle kullanılmalı	26
Kullanılabilir	7
Kullanılmamalı	7

Tablo 4.1. incelendiğinde Tarih dersi içerisinde tarihsel roman kullanımına yönelik olarak öğretmenler tarafından en çok ifade edilen görüşün (n=26) ile “kesinlikle kullanılmalı” şeklinde ortaya çıktığı görülmüştür. Bu konudaki bazı görüşleri örnek olarak verecek olursak; bir öğretmen (LÖ3) “*Kullanılması gerektiğini düşünüyorum. Roman sayesinde öğrenci hayal dünyasında olayları canlandırabiliyor. Çünkü derste öğretilen konular soyut kalıyor.*” şeklinde tarihsel roman kullanımıyla ilgili düşüncesini ifade etmiştir. Benzer şekilde bir başka öğretmen (LÖ7) “*Tarihsel roman kullanılmalıdır. Roman kullanmak etkili oluyor. Konuyu somutlaştırıyor. O dönemin duygularını, bakış açısını öğrenci anlayabiliyor.*” ifadesi ile tarihsel romanın kullanılmasıyla derste öğretilen bilgilerin daha somut hale gelmesine ve o dönemin bakış açısının öğrenci tarafından daha iyi anlaşılmasına vurgu yapmıştır. Benzer şekilde bir diğer öğretmen (LÖ2) “*Tarih derslerinde kalıcılığı sağlama amaçlı tarihi romanların kullanılması çok önemlidir. Konuyu daha somut hale getirme, kurgulama ve öğrencilerin gözünde canlanmasını sağlamada tarihi romanların*

büyük faydası olacaktır.” ifadesi ile derslerde roman kullanımının gerekli olduğunu belirtmiştir. Bir öğretmen de (LÖ8) *“Kullanılmalıdır. Genel kültürü artırır. Günümüzü yorumlama ve anlama avantajı verir.”* diyerek tarihsel romanın bireyin genel kültürünü ve günümüz olaylarını yorumlayabilme yeteneğini artırma özelliği üzerinde durmuştur.

Katılımcıların bir kısmı (n=7) tarih dersi öğretiminde tarihi romanlar “kullanılabilir” ifadesini kullanmıştır. Bu konuda bir öğretmen (LÖ14) *“Tarih dersine ilgiyi arttırdığı için kullanılabilir. Ancak tarihsel romanların bilimsel kaynaklar olmadığı öğrencilere belirtilmelidir.”* şeklinde bir ifade kullanarak, öğrencilerin tarihsel romanlarda geçen tüm karakter ve olayları gerçek olarak algılayıp bilimsel bilgiyle karıştırma olasılığından duyduğu kaygıyı dile getirmiştir. Başka bir öğretmen (LÖ1) *“Tarihi sevdirmek adına kullanılabilir. Her tarihi roman net bilgiler vermese de tarihe merak uyandırmak açısından etkilidir.”* şeklinde düşüncesini ifade ederek, tarihi sevdirmek adına tarihi romanların kullanılabileceğini belirtmiştir.

Katılımcıların bir kısmı da (n=7) Tarih dersi öğretiminde tarihi romanlar “kullanılmamalı” şeklinde görüşünü ifade etmiştir. Bu durum bir öğretmen (LÖ16) tarafından *“Ders müfredatı oldukça yoğun ve haftada 2 saatlik derste bu konuların öğrencilere öğretilmesi gerekiyor. Ayrıca öğrencilerin çoğu kitap okuma konusunda isteksiz. Bu nedenle tarihsel romanlar kullanılmamalıdır.”* ifadesiyle dile getirilmiştir. Bir diğer öğretmen (LÖ9) de *“Tarih dersinde tarihi roman kullanımını uygun bulmuyorum. Öğrenci romanda anlatılanlarla tarihi gerçekleri ayırt edecek durumda olmayabilir. Bu da öğrencide kafa karışıklığı yaratabilir.”* şeklinde düşüncesini ifade ederek Tarih derslerinde romanların bir öğretim materyali olarak kullanılmaması gerektiğini belirtmiştir.

4.2. Öğretmenlerin Tarih Dersinde Tarihsel Roman Kullanmalarına Dair Görüşleri

Öğretmenlerin Tarih dersinde tarihi roman kullanıp kullanmadıklarını belirlemek için “Tarih derslerinde konuları işlerken tarihi roman kullanıyor musunuz?” sorusu sorulmuştur. Öğretmenlerden alınan cevaplar aşağıda tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.2.

Öğretmenlerin Tarih dersinde tarihi roman kullanma durumları

İfadeler	Sayı
Evet. Kullanıyorum.	25
Hayır. Kullanmıyorum.	15

Tablo 4.2. incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunun (n=25) tarih dersi işlerken tarihsel roman kullandığı ve bu soruya olumlu cevap verdiği görülmüştür. Öğretmenlerin bir kısmı (n=15) hayır cevabını vermiştir.

Tarih derslerinde bir öğretim materyali olarak tarihsel romanların kullanılmasının gerekliliği hakkında 33 katılımcı olumlu görüş (26 katılımcı kesinlikle kullanılmalı, 7 katılımcı kullanılabilir) bildirmesine rağmen 25 öğretmenin tarih derslerinde tarihsel roman kullandığını belirtmesi dikkat çekicidir. Tarih derslerinde tarihi romanların kullanılabileceğini belirten bir öğretmen (LÖ11) aşağıdaki şekilde görüşlerini belirtmiştir:

“Tarih dersinde tarihi roman kullanmıyorum. Teknolojinin gelişimi öğrencinin okuma isteğini öldürdü. Öğrenciler roman okumak istemiyor. Ayrıca TYT ve AYT sınavlarına çalışmaya ağırlık veriyorlar. Roman okumayı zaman kaybı olarak değerlendiriyorlar. Roman okuyacağımıza 50 soru fazla çözeriz. Bizim için daha faydalı mantığı var.”

4.3. Öğretmenlerin Tarih Derslerinde Tarihi Roman Tercih Etme Gerekçeleri

“Tarih derslerinde konuları işlerken tarihi roman kullanıyor musunuz?” sorusuna “evet” cevabını veren öğretmenlere “Tarih derslerinde tarihi romanları tercih etme gerekçeleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya öğretmenlerin verdiği cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.3.

Öğretmenlerin tarih derslerinde tarihi romanları tercih etme gerekçeleri

İfadeler	Sayısı	Kategori
İlgiyi artırma	13	Duyuşsal
Sıkıcılıktan kurtarma	2	
Olayları somutlaştırma	6	Bilişsel
Bilginin kalıcılığını artırma	3	
Pekiştirme	2	
Okuma alışkanlığı kazandırma	3	Diğer

Tablo 4.3. incelendiğinde katılımcıların tarih derslerinde tarihi romanları tercih etme gerekçeleri “Duyuşsal” “Bilişsel” ve “Diğer” olmak üzere üç kategoride ortaya çıkmıştır. Bu kategorilerden “Duyuşsal” kategorisindeki görüşler diğer kategorilere göre daha fazla görüş bildirilen grubu oluşturmuştur. İlgi, tutum gibi duygulardan bahseden öğretmenlerin görüşlerinin kategorilendirildiği bu gruptaki görüşler içerisinde tarih derslerinde tarihi

romanları tercih etme gerekçesi olarak 13 öğretmen “ilgiyi arttırma” şeklinde düşüncesini ifade etmiştir. Bu görüşlere örnek vermek gerekirse bir öğretmen (LÖ14) *“Derse öğrencinin ilgisini arttırır. Ders kitapları öğrencilere sıkıcı geliyor. Bu nedenle Tarih dersine ilgi duymuyorlar. Ancak tarihi romanlara yer verildiğinde öğrencinin dikkati ve ilgisi artıyor.”* şeklinde düşüncesini belirtirken; bir diğer öğretmen (LÖ19) *“Dönemin şartlarını yansıttığı için öğrencinin ilgisini çekiyor.”* şeklinde görüşünü ifade etmiştir. Tarihi romanların dersi sıkıcı bir ders olmaktan çıkardığı görüşünü başka bir öğretmen (LÖ20) *“Ders sadece kitapta anlatılanlara bağlı kalınarak işlendiğinde belli bir süre sonra öğrenciler dersten sıkılıyor. Bunu onların tavırlarından fark edebiliyoruz. Ancak tarihi romanlardan alıntılar yaptığımızda öğrenciler dersin nasıl geçtiğini anlamadıklarını söylüyorlar.”* şeklinde dile getirmiştir.

“Bilişsel” kategorisindeki görüşlerde ise tarih derslerinde tarihi romanların kullanımının bilgiyi hatırlama, somutlaştırma yoluyla anlama ve hatırdaki kalıcılığı arttırma görevi gördüğü dile getirilmiştir. Bu görüşlere örnek vermek gerekirse; tarihi romanların olayları somutlaştırdığını ifade eden bir öğretmen (LÖ11) *“Tarih ders kitaplarında anlatılan konular öğrencilere çok soyut geliyor. Ancak tarihi romanlar derslerde anlatılan bilgilerin daha somut hale gelmesini sağlayarak öğrencinin konuları anlamasını kolaylaştırıyor.”* şeklinde görüşünü belirtmiştir. Öğretmenlerin Tarih dersinde tarihi roman kullanımının bilginin kalıcılığını arttırdığı düşüncesi bir öğretmen (LÖ22) tarafından şu şekilde ifade edilmiştir: *“Öğrenilen bilgilerin daha kalıcı olmasını sağlar. Çünkü tarihsel romanlarda o dönemin duygusu, halkın psikolojisi, dönemin koşulları daha iyi anlatılır. Öğrenci romanı okurken o dönemi hayalinde canlandırabilir. Bu da derste öğrenilen bilimsel bilginin zihinde daha kalıcı olmasını sağlar.”* Tarih dersi öğretiminde tarihi romanların pekiştireç olarak kullanılabileceğini ifade eden bir diğer öğretmen ise (LÖ4) *“Konunun pekişmesini, anlamlı hale gelmesini ve öğrenmenin kolaylaşmasını sağlar.”* şeklinde görüşünü belirtmiştir.

Öğretmenlerden 3’ünün görüşleri de Görüşleri “Diğer” kategorisinde kodlanmıştır. Her ne kadar görüşleri “diğer” olarak kodlansa da bu kategorideki öğretmenler de duyuşsal alana yönelik olabilecek şekilde sevmeye ve ilgi duymaya konusuna dikkat çekmişlerdir. Görüşleri bu kategoride yer alan öğretmenler Tarih dersi öğretilmesinde tarihi roman kullanımının öğrencilerin kitap okuma alışkanlığı kazanmasına olumlu katkı sağlayacağını belirtmiştir. Bu konuda bir öğretmen (LÖ6) *“İnternet, akıllı telefonlar öğrencilerde kitap okuma alışkanlığı edinmelerini olumsuz etkiliyor. Derste onları tarihi roman okuma konusunda teşvik etmemiz kitap okuma alışkanlığı kazanmalarını da olumlu etkileyebilir.”* şeklinde düşüncesini belirtmiştir.

4.4. Öğretmenlerin Tarihsel Roman Kullanmayı Tercih Ettikleri Tarih Dersi Konuları İle İlgili Görüşleri

Tarih derslerinde tarihsel romanları kullandığını belirten öğretmenlere “Tarih derslerinde, romanları hangi konuların öğretiminde kullanıyorsunuz?” sorusu sorulmuş ve alınan cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.4.

Tarih öğretiminde romanların kullanıldığı konular

Konular	Sayısı
İnkılap tarihi konuları	19
Osmanlı Tarihi konuları	9
Türk Tarihi konuları	2
Selçuklu Tarihi Konuları	2
İslam Tarihi konuları	3
Yakın Çağ Tarihi konuları	2
Avrupa Tarihi konuları	1
Ermeni Meselesi konusu	1
Kültür ve Uygarlık konuları	2
I.Dünya Savaşı konusu	1

Tablo 4.4. incelendiğinde öğretmenlerin 19’u İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük konularını öğretirken tarihi romanları kullanmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin 9’u Osmanlı Tarihi konularını işlerken tarihi romanlardan yararlandıklarını belirtmiştir. Orta Asya Türk Tarihi Konuları(n=2), Selçuklu Tarihi konuları(n=2), İslam Tarihi konuları(n=3), Yakınçağ Tarihi konuları(n=2), Avrupa Tarihi konuları(n=1), Ermeni meselesi konusu(n=1), Kültür ve Uygarlık konuları(n=2), I. Dünya Savaşı konusu(n=1) öğretmenlerin tarihsel roman kullanmayı tercih ettikleri konular olarak ifade edilmiştir.

4.5. Tarih Derslerinde Tarihi Romanların Öğretim Sürecine Etkilerine Dair Öğretmen Görüşleri

Tarih derslerinde tarihi romanların öğretim sürecine etkilerine yönelik öğretmen görüşlerini belirlemek için “Tarih derslerinde tarihi romanların öğretim sürecine etkileri konusunda düşünceleriniz nelerdir? sorusu sorulmuştur. Öğretmenlerden gelen cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.5.

Tarihi romanların öğretim sürecine etkilerine dair öğretmen görüşleri

İfadeler	Sayısı	Kategori
Merak ve ilgi artar	10	Duygusal ve motivasyonel unsur
Empati kurma yeteneği	1	
Kalıcı öğrenmeyi sağlar	9	Öğrenmeye olumlu katkı
Yorumlama kabiliyeti artar	3	
Araştırma isteği artar	2	

Tablo 4.5. incelendiğinde öğretmenlerin, tarihi romanların öğretim sürecine katkısı ile ilgili sıklıkla ifade ettikleri görüşleri (n=10) “merak ve ilgi artar.” şeklinde olmuştur. Ayrıca “kalıcı öğrenmeyi sağlar” (n=9), “yorumlama kabiliyetini artırır” (n=4), “araştırma isteği artar” (n=2) şeklinde görüş belirttikleri ortaya çıkmıştır.

Tablo 4.5.’e göre katılımcıların tarih derslerinde tarihi romanların kullanımının öğretim sürecine etkileri konusundaki görüşlerinin “Duygusal ve motivasyonel unsur” ve “Öğrenmeye olumlu katkı” olmak üzere iki kategoride ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kategoriler içerisinde “Öğrenmeye olumlu katkı” kategorisindeki görüşler daha fazla sayıdadır. Görüşleri bu kategoride gruplandırılan öğretmen görüşlerinde tarihsel romanın “kalıcı öğrenmeyi sağlama ve yorumlama kabiliyetini artırma”da etkililiği vurgulanan konular olmuştur. Bu öğretmen görüşlerinden bir kaç aşağıda gösterilmiştir:

“Tarihsel romanların özellikle olayları kurgulamada olaylar arası bağlantı kurmada büyük katkı sağlayacağını düşünüyorum. Ders kitaplarında daha akademik bir şekilde gördükleri tarihi olayları kurgusal bir şekilde aktarmak daha çok ilgi çekecektir. Bu da öğrenilen bilgilerin daha kalıcı olmasını sağlayacaktır. Ayrıca o konu hakkında dönemin bütün koşullarını daha iyi kavrama şansına sahip olacaktır. O dönem insanların nasıl konuştuğu, nasıl giyindiği, nasıl yaşadığını gözünde canlandırması konuya daha hakim olmasını ve dönem insanları ile daha fazla empati kurmasını sağlayacaktır.”(LÖ2)

“Öğrencinin yorumlama kabiliyetini artırır.”(LÖ7)

“Roman okuyarak o dönemi anlama ve kavrama daha da artar. Dönemin koşullarını iyi bir şekilde anlayan öğrencinin yorumlama kabiliyeti de artacaktır.” (LÖ5)

“Derste öğrencilere anlatılan bilgiler soyut kalıyor. Roman olayları daha somut hale getirir. Bu da öğrenmenin kalıcı olmasını sağlar. Öğrenci kolay kolay unutmaz.” (LÖ14)

Görüşleri “Duygusal ve motivasyonel unsur” kategorisinde gruplandırılan öğretmenler ise tarihsel romanın “ilgi ve merak” unsuru olarak işlev gördüğü ifade edilmiştir. Merak, “organizmayı bir eyleme yönelten anlık duygusal bir deneyim olarak olumlu bir tetikleyici” iken; ilgi, “belirli bir durum, olgu ya da nesne karşısında ortaya çıkan, o durum ve kişi arasındaki dinamik ilişkidir ve bu ilişkinin hem bilişsel hem de duygusal yönleri” bulunmaktadır (İnan Kaya, 2016, s.106). Bu bağlamda duyuşsal ve bilişsel yönleri bulunan ilgi ve merakın eğitimdeki yeri önemlidir. Araştırmaya katılan öğretmen görüşlerinde ifade edilen “merak ve ilgi”de öğrencilerin tarihsel konu hakkında bilişsel ve duyuşsal kazanımlar elde ettiği vurgulanmıştır. Bu konuda bir öğretmen (LÖ17), *“öğrencide konuyla ilgili merak uyanıyor. Konuyu öğrenmek temel amacı olmasa bile roman okumak istediği için romanı alıp okuyabiliyor. Bu sayede konuyu öğrenmesine de katkısı oluyor.”* şeklinde görüşlerini ifade ederken; bir diğer öğretmen (LÖ10), *“Kesinlikle olumlu etkisi oluyor. Derse katılım ve ilgi artıyor. Öğrencilerin araştırma isteği artıyor.”* ifadelerini kullanmıştır. (LÖ18) *“Roman okuyan öğrencinin derse ilgisi artıyor. Dersi daha dikkatli dinliyor. Daha çok soru sorup derse katılımı artıyor.”* şeklinde düşüncesini ifade etmiştir. Bir öğretmen ise (LÖ13) empati kurma yeteneğinin de geliştiğini *“Ders sıkıcı olmaktan çıkıyor. Öğrencilere dersi sevdireyor. Öğrencilerin empati kurma yeteneğini arttırıyor.”* cümlesi ile belirtmiştir. Benzer şekilde bir öğretmen (LÖ22) de *“öğrencinin okuduğu roman aracılığıyla o dönemin özellikleri, yaşam şartları, kültürel hayatı gibi konularda bilgisi olur ve bu sayede o dönem insanını daha iyi anlar ve empati kurma yeteneği gelişir.”* ifadesiyle roman okumanın öğrencide empati kurma yeteneğini geliştirdiğini belirtmiştir.

4.6. Tarihi Romanlardan Yararlanırken Kullanılan Etkinliklere Dair Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlerin tarihi romanlardan yararlanırken kullandıkları etkinliklerin neler olduğunu belirlemek için araştırmaya katılan öğretmenlere “Tarihi romanları hangi etkinliklerle öğrencilere taşıyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. Verilen cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.6.

Öğretmenlerin tarihi romanlardan yararlanırken kullandıkları etkinlikler

İfadeler	Sayısı
Soru – Cevap	4
Hikaye Yazma	5
Okuma	10
Drama	2
Proje – Performans Ödevi Verme	3
Özet Yazma	1

Tablo 4.6. incelendiğinde Tarih dersi öğretiminde tarihi roman kullanımında uygulanan etkinliklerle ilgili sıklıkla ifade edilen görüşlerde (n=10) okuma etkinliği, (n=5) hikaye yazma etkinliği, (n=4) soru-cevap etkinliği, (n=3) proje ve performans ödevi olarak verip notla değerlendirme, (n=2) drama etkinliği, (n=1) özet yazma etkinliği kullandıkları belirtilmiştir.

Görüldüğü gibi öğretmenlerin Tarih dersi öğretiminde tarihi romanları ne tür etkinliklerle kullandıkları ile ilgili soruya en çok verilen yanıt okuma etkinliği olmuştur. Bu konu hakkında görüşünü bir öğretmen (LÖ7) “*seçtiğim tarihi romanın sınıfta önce tanıtımını yapıyorum. Daha sonra belli bölümlerini okutuyorum. Öğrettiğim konuyla bağlantısını kuruyorum. Öğrenciler bu şekilde dersi daha dikkatli dinliyor hatta dersin ne zaman bittiğini anlamadık diyorlar.*” şeklinde ifade etmiştir. Bir başka öğretmen (LÖ13) “*Birkaç hafta önceden öğrencilere romanı tanıtıp okumalarını istiyorum. Daha sonra ders müfredatında yar alan konuyu anlatıp, o konuyla ilgili olarak okumalarını istediğim tarihi romanla ilgili soru-cevap yapıyorum. Ardından romanın özetini çıkarmalarını istiyorum. Bazı öğrenciler internetten kitap özetini okumakla yetinse de ben bu şekilde dersin daha kalıcı olduğuna inanıyorum.*” şeklinde görüş belirtmiştir. Burada öğretmenin Tarih dersi öğretiminde hem soru cevap hem de özet yazma etkinliklerini bir arada kullandığı görülmektedir. Tarih derslerinde tarihi romanın aktarımında hikaye yazma etkinliğini kullanan bir öğretmen (LÖ2) görüşünü “*Tarih derslerinde tarihi romanların aktarımında hikaye yazma tekniğini daha çok tercih ediyorum herhangi bir tarihi romanın konusunu verip hatta giriş kısmını birebir kullanıp hikayeyi kendilerinin tamamlamasını sağlıyorum. Herkesin farklı bir bakış açısının olması konuyu daha ilginç hale getirecektir.*” şeklinde ifade etmiştir. Bir öğretmen (LÖ8) “*Performans ve proje ödevi olarak veriyorum. Böylece öğrenciyi roman okumaya notla teşvik ediyorum.*” şeklinde görüş belirtmiştir. Bir diğer öğretmen de (LÖ16) “*Ders anlatırken anlattığım konuyla ilgili olarak romanın bazı bölümlerini, mesela milli mücadele*

dönemi mitinglerden bahsederken Halide Edip'in Ateşten Gömlek romanında mitinglerle ilgili bölümü okuyorum. Bazen de okuduğum bir romanı genel olarak hikayeleştirerek anlatıyorum.” şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

4.7. Tarih Derslerinde Tarihi Romanlardan Yararlanırken Karşılaşılan Sorunlar

Öğretmenlerin tarihi romanlardan yararlanırken ne gibi sorunlarla karşılaştıklarını tespit etmek için araştırmaya katılan öğretmenlere “Tarih derslerinde tarihi romanları kullanırken karşılaştığınız sorunlar hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin verdikleri cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.7.

Tarihi romanlardan yararlanırken karşılaşılan sorunlara dair öğretmen görüşleri

İfadeler	Sayısı
Romanda anlatılanların gerçek sanılması	5
Okuma alışkanlığı olmaması	6
Sınav odaklı eğitim sistemi	3
Ders saati yetersizliği	2
Sorunla karşılaşmıyorum	5

Tablo 4.7. incelendiğinde sıklıkla karşılaşılan sorunun öğrencilerin okuma alışkanlığı olmaması(n=6) şeklinde ifade edildiği görülmektedir. Bu durum bir öğretmen tarafından(LÖ7) “Öğrenciler kitap okuma konusunda isteksiz. Sadece not kaygısı taşıyorlar. Ayrıca tarihi roman okumayı zaman kaybı olarak görüyorlar.” şeklinde belirtilmiştir. Benzer şekilde bir başka öğretmen (LÖ8) “Öğrencilere tarihi roman okumak zor geliyor. Ne gerek var kitaptaki bilgileri öğrenelim yeterli diyerek okumaya karşı çıkabiliyorlar. Israr edildiğinde internetten kitap özetine ulaşip onu okumakla yetiniyorlar. Akıllı tahtadan belgesel tarzında görsel materyalleri izlemeyi tercih ediyorlar.” ifadesiyle tarihi romanlardan yararlanırken karşılaştığı zorlukları belirtmiştir.

Öğrencilerin gerçek bilgi ile kurguyu ayırt edememesi, romanlarda anlatılanları tarihi gerçekler olarak algılaması da öğretmenlerin romanları kullanırken karşılaştıkları zorluklar arasında yer almaktadır. Bu durum ile ilgili görüşlerden bazılarını örneklendirmek gerekirse, bir öğretmen (LÖ14) “Romanda yazan her şeyin gerçek olduğuna inanmaları sıkıntı yaratabiliyor.” ifadelerini kullanırken; bir öğretmen başka öğretmen de (LÖ1) görüşlerini aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

“Bazı romanlardaki kurgular kafa karışıklığı yaratabiliyor. Öğrenciler romanda anlatılan her şeyin, tüm karakterlerin gerçek olduğunu düşünebiliyor. Bununla ilgili sorular soruyorlar. Açıklama yapmak ve romanın geçmiş dönemi, o dönemin yaşam şartlarını toplumların psikolojisini yansıtmaya rağmen kurgu olduğunu anlatmak gerekiyor.”

Yukarıdaki öğretmen ifadelerinde dile getirilen öğrencilerin okuma alışkanlığının olmaması, gerçek bilgi ile kurguyu ayırt edememeleri şeklindeki görüşleri yanında katılımcı görüşlerinde tarihi romanların kullanılmasında karşılaşılan sorunlar olarak “sınav odaklı eğitim sistemini olması, ders saatini yetersiz olması” da ifade edilmiştir. Bu konuda bir öğretmen (LÖ2) görüşünü aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

“Tarih dersi aktarımında öğrenciler daha akademik bilgi ağırlıklı sunumları tercih etmektedir. Roman tarzı tarih aktarımında öğrenciler herhangi bir bilgi edinemeyeceğini ve konu için zamanın boşa gideceğini düşünmektedir. Sınav odaklı bir eğitim sistemi içerisinde konuların tarihi romanlar ile aktarılması öğrenciler tarafından fazla tercih edilmemektedir.”

Ayrıca Tarih derslerinde tarihi romanları kullanırken “hiç sorun yaşamıyorum” diyen öğretmenler de bulunmaktadır. Bu konuda bir öğretmen (LÖ10) “*tarih dersinde bir öğretim materyali olarak roman kullanıyorum. Özellikle Şu Çılgın Türkler romanını TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde kullanıyorum. Öğrencilerimin ilgisini çekiyor. Hiçbir sorunla karşılaşmadım.*” Şeklinde görüşünü ifade etmiştir. Benzer şekilde bir diğer öğretmen de (LÖ15) “*Tarih dersinde roman kullanırken herhangi bir sorunla karşılaşmadım.*” İfadesini kullanmıştır.

4.8. Milli Mücadele Dönemi’nin Öğretiminde Tarihsel Roman Kullanımına Dair Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlerin Milli Mücadele Dönemi’nin öğretilmesinde tarihsel romanların kullanımına dair görüşlerini belirlemek için “Milli Mücadele Dönemi’nin öğretiminde roman kullanıyor musunuz? Kullanıyorsanız hangi romanlardan yararlanıyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.8.

Milli Mücadele Dönemi'nin öğretiminde roman kullanımına dair öğretmen görüşleri

İfadeler	Sayısı
Roman kullanıyorum	18
Roman kullanmıyorum	2
Sadece tavsiye ediyorum	5

Tablo 4.8. incelendiğinde öğretmenlerin Milli Mücadele Dönemi'nin öğretilmesinde tarihsel romanları kullanmaları ile ilgili olarak sıklıkla (n=18) kullandıklarını belirttikleri görülmüştür. Katılımcıların bir kısmı (n=5) romanları sadece tavsiye ettiklerini, bir kısmı ise (n=2) kullanmadıklarını ifade etmişlerdir.

Tarihi romanları kullanan katılımcılara hangi romanları kullandıkları sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.9.

Öğretmenlerin Milli Mücadele Dönemi'nin öğretiminde kullandıkları romanlara dair görüşleri

Kullanılan Romanlar	Sayısı
Halide Edip romanları	12
Yakup Kadri romanları	7
Turgut Özakman romanları	5
Tarık Buğra romanları	2
Kemal Tahir romanları	2

Tablo 4.9. incelendiğinde öğretmenlerin Milli Mücadele Dönemi'nin öğretilmesinde Halide Edip'in romanlarını kullandıklarını sıklıkla (n=12) ifade ettikleri görülmüştür. Ayrıca Yakup Kadri romanları (n=7), Turgut Özakman'ın Şu Çılgın Türkler romanı (n=5), Tarık Buğra'nın Küçük Ağa romanı (n=2), Kemal Tahir romanları (n=2), Sabahattin Burhan'ın Cafer Efe romanı (n=1) öğretmenlerin Milli Mücadele Dönemi'nin öğretilmesinde kullanmayı tercih ettikleri romanlar olarak ifade edilmiştir.

4.9. Milli Mücadele Dönemi'nin Öğretiminde Halide Edip ve Yakup Kadri Romanlarının Kullanımına Dair Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlerin Milli Mücadele Dönemi'nin öğretilmesinde Halide Edip ve Yakup Kadri romanlarını kullanmasına dair görüşlerini belirlemek için “Milli Mücadele Dönemi'nin öğretiminde Halide Edip ve Yakup Kadri romanlarını kullanıyor musunuz? Kullanıyorsanız romanın hangi bölümlerini kullanıyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. Katılımcılardan gelen cevaplar aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 4.10.

Milli Mücadele Dönemi'nin öğretiminde Halide Edip ve Yakup Kadri romanlarının kullanımına dair öğretmen görüşleri

İfadeler	Sayısı
Kullanıyorum	17
Kullanmıyorum	7
Sadece öneriyorum	1

Tablo 4.10. incelendiğinde öğretmenlerin Milli Mücadele Dönemi'nin öğretiminde Halide Edip ve Yakup Kadri romanlarının kullanımı ile ilgili görüşlerinde sıklıkla (n=17) adı geçen yazarların romanlarını kullandıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Öğretmenlerin bir kısmı (n=7) kullanmadıklarını ifade etmiştir. Sadece 1 öğretmen ise kullanmadığını ancak derslerde kitapları tanıtarak öneride bulunduğunu belirtmiştir.

Tablo 4.11.

Öğretmenlerin Halide Edip ve Yakup Kadri romanlarında kullandıkları bölümler

İfadeler	Sayısı
Tüm roman	3
Halkın durumu ve verilen mücadele	6
Kişisel fedakarlıklar	1
Batı Cephesinde yaşananlar	1
Mitingler	1
İşgal İstanbulu	1

Tablo 4.11. incelendiğinde Milli Mücadele Dönemi'nin öğretilmesinde Halide Edip ve Yakup Kadri romanlarından yararlandığını belirten katılımcıların sıklıkla ifade ettikleri görüşlerde (n=6) “romanların halkın durumunu ve verilen mücadeleyi” anlatan kısımlarını kullandıklarını belirttikleri ortaya çıkmıştır. Bu konuda bir öğretmen (LÖ23) “*Kurtuluş Savaşı'nda halkın içinde bulunduğu durumu anlatan bölümlerini, verilen mücadeleyi, vatan*

için ne kadar mücadele ettiklerini anlatan bölümleri kullanıyorum.” şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

Ayrıca katılımcıların bir kısmı (n=3) “romanların belli bölümlerini seçmediklerini ve tüm kitaptan yararlandıklarını belirtmiştir. Öğretmenlerin kullandıklarını ifade ettikleri diğer bölümler; Milli Mücadele Dönemi’nde kişisel fedakarlıklar (n=1), Batı Cephesi’nde yaşananlar (n=1), mitingler (n=1), işgal İstanbul’u (n=1) olarak belirtilmiştir. Bunlarla ilgili öğretmen görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

“Halide Edip’in Türkün Ateşle İmtihanı adlı romanını kullanıyorum. Halide Edip’in İstanbul’dan Anadolu’ya geçişi sırasında yaşadığı zorluklar ve İstanbul’un işgal altında kaldığı dönemde çekilen sıkıntıların olduğu bölümleri kullanmayı tercih ediyorum.” (LÖ2)

“Halide Edip ve Yakup Kadri romanlarını kullanıyorum. Özellikle bölüm olarak belirtmem gerekirse Türkün Ateşle İmtihanı adlı romanda Batı Cephesi’nde yaşananlarla ilgili bölümü kullandığımı söyleyebilirim.” (LÖ3)

“Halide Edip Milli Mücadele’ye aktif olarak katıldığı için mutlaka ondan bahsediyorum. Özellikle romanlarında mitinglerle ilgili bölümleri kullanıyorum. Öğrencilerin çok dikkatini çekiyor.” (LÖ10)

4.10. Öğretmenlerin Tarih Derslerinde Tarihi Romanları Tercih Etmemelerine Dair Görüşleri

Tarih derslerinde tarihsel romanları kullanmadığını belirten öğretmenlerin, romanları tercih etmeme nedenlerini tespit etmek amacıyla “Tarih derslerinde tarihsel romanları kullanmayı tercih etmemenizin nedenlerini gerekçesi ile belirtir misiniz?” sorusu sorulmuştur. Verilen cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.12.

Tarihsel romanların tercih edilmeme nedenlerine dair öğretmen görüşleri

İfadeler	Sayısı
Müfredat yoğunluğu	6
Romanların kurgu olması	3
TYT/AYT odaklı eğitim	2
Okuma alışkanlığı olmaması	6
Taraflı yayınlar olması	1

Tablo 4.11. incelendiğinde katılımcıların tarihi romanları tercih etmeme gerekçesi olarak sıklıkla belirtilen görüşler “müfredatın yoğun olması” (n=6), “okuma alışkanlığı olmaması” (n=6) şeklinde belirtilmiştir. Bu konuda bir öğretmen (LÖ25) *“Tarih derslerinde tarihsel romanlardan bahsedilirse, öğrencilerin bilmesi gereken diğer bilgilere değinmek için zaman kalmayabilir. Bu nedenle tarihsel roman kullanmayı tercih etmiyorum.”* şeklinde görüşünü belirtmiştir. Bir diğer öğretmen (LÖ27) *“Öğrencilerin kitap okuma alışkanlığının olmaması, roman kullanmanın dersin işlenişini yavaşlatması, sınav odaklı eğitim sistemimiz yüzünden tarihi romanların ders materyali olarak kullanılması şimdilik mümkün görünmemektedir.”* şeklindeki ifadesiyle öğrencilerde kitap okuma alışkanlığı olmaması, zaman yetersizliği, sınav odaklı eğitim gibi birçok gerekçeden bahsetmektedir. Ayrıca katılımcıların bir kısmı görüşlerini “romanların kurgu olması” (n=3), “TYT-AYT odaklı eğitim” (n=2), “tarafli yayınlar olması” (n=1) şeklinde ifade etmişlerdir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada Ortaöğretim derslerinde tarihsel romanın kullanımı ile ilgili öğretmen görüşleri belirlenmiştir. Katılımcılara uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formları yardımı ile elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Tarihi romanların derslerde bir araç olarak kullanılması tarih öğretimini daha ilgi çekici ve merak uyandırıcı hale getirmektedir. Çünkü edebiyat, insanların hayallerini, duygularını ve düşüncelerini dile getirdiği yazılı ve sözlü ürünlerin tamamıdır. Geçmiş konu edinen bir sanat eserini meydana getirebilmek için ele alınan dönemin tarihi iyi bilinmelidir. Bu nedenle Tarihî roman yazarları, romanlarında konu olarak aldıkları dönem ile ilgili araştırmalar yapmalı ve geniş bilgi sahibi olmalıdır. Dolayısıyla edebiyat eserleri, bu eserleri oluşturan kişiler ve eserlerin ait olduğu dönemin, sosyal, siyasal ve kültürel özellikleriyle bağlantılı olarak incelenmesi gerekir. Buna göre tarihin ele aldığı konular, geçmişte meydana gelmiş olaylar ve geçmişte yaşamış insanların kültürel değerleri ile siyasal, ekonomik durumlarıdır. Tarih bilimi, tüm bu konuları belgelere dayanarak incelemek zorundadır. Tarihçi ele aldığı dönemi araştırırken çok sayıda kaynak ve belgeye ulaşır. Edebî eserler, tarihçilerin ulaştığı belgeler arasında önemli bir yere sahiptir. Çünkü edebî eserler, kaleme alındıkları dönemin durumunu, o dönem halkının hayata ve olaylara bakış açısını, dönemin değer yargılarını, insanların psikolojik durumlarını ekonomik koşullarını çok güzel yansıtır. Edebî eserler, bu özellikleriyle gelecek kuşaklar açısından tarihsel bir önem ifade etmektedir. Dolayısıyla edebî eserler özellikle tarihi romanlar geçmiş ile gelecek arasında köprü görevi görmektedir.

Bu çalışmada lise düzeyindeki okullarda görev yapan Tarih öğretmenlerinin derslerinde tarihi roman kullanımı ile ilgili görüşleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmada elde edilen verilerden hareketle şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Öğretmenlerin Tarih derslerinde tarihsel roman kullanımına dair düşünceleri büyük oranda olumludur. Araştırma bulgularından elde edilen sonuçlara göre genellikle öğretmenler tarihsel romanların derslerde kesinlikle kullanılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Tarihsel romanlara yönelik öğretmenlerin olumlu görüşlerinin olmasında tarihsel romanların merak duygusu uyandırması, dersi sıkıcı olmaktan çıkarması, öğrenciyi araştırmaya teşvik etmesi, derste öğrenilenleri pekiştirmesi, geçmişte yaşamış insanların

yaşam tarzı, kültürü, o dönemin bakış açısı hakkında bilgi vermesi, konuyu somutlaştırması, günümüz olaylarını yorumlama ve anlama avantajı sağlaması, öğrencide empati kurma ve yorum yapma yeteneğini geliştirmesi, tarihi sevdirmesi, öğrencinin derse katılımını arttırmasının önemli katkıları vardır. Ata (2000), çalışmasında öğretmenler tarafından romanların Tarih derslerinde kullanılmasının insanların geçmiş yaşamlarını tasvir edeceğini, o dönemin insanının günlük hayatının ayrıntılarına inilebileceğini vurgulamaktadır. Şimşek (2006a) de tarihsel romanların öğrencinin macera arayan ruhunu tatmin etmesi, tarihi sevdirmesi, tarihsel olana ilgisini ve dikkatini çekmesi özellikleri bulunduğunu belirtir.

Araştırma bulgularından elde edilen sonuçlara göre tarih öğretmenlerinin çoğunluğu tarih derslerinde konuları işlerken tarihsel romanları kullandıklarını ifade etmişlerdir. Çalışmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğu tarihi romanları derse olan ilgiyi arttırdığı, dersi sıkıcılıktan kurtardığı, işlenen konuların daha iyi kavranmasını sağladığı, başarıyı arttırdığı için tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu sonuç Altunay Şam ve Kılıç'ın (2011) çalışması ile benzerlik göstermektedir. Altunay Şam ve Kılıç (2011) yapmış oldukları çalışma ile öğrencilerin tarih derslerinde işlenen konuları daha iyi kavramasında, tarihi romanlara ilgi duymasında ve tarihi sevmesinde tarihsel roman okumanın önemini ortaya koymuşlardır. Nitekim Ata (2000) ders kitaplarının ansiklopedik yapısından kaynaklı sınırlılığının, tarihsel romanın sınıf içi etkinliklerde kullanılması ile giderilebileceğini ifade etmektedir. Şimşek (2006b) tarafından yapılan bir çalışmada da öğretmenler, öğrencilerin tarihsel roman okumasının faydaları ile ilgili olarak “öğrencilerin kavrama düzeyi ve zihinsel becerilerine katkı sağlayıcı ve tarihi sevdirci” yönlerini vurguladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ancak çalışmada elde ettiğimiz bu sonuç Çençen'in (2010) araştırması ile farklılaşmaktadır. Çençen'in (2010, s.257) araştırmasının bir boyutunu oluşturan tarih öğretmenlerinin en önemli gördükleri edebi ürünler arasında roman edebi türünü tercih etmedikleri sonucuna ulaşmıştır. Bazı öğretmenlerin olumsuz görüş belirtmelerinde öğrencilerin bazen bilimsel bilgi ile romanlardaki kurguyu ayırt etmekte zorlanacakları düşüncesi etkili olmuştur.

Tarih dersinin öğretiminde tarihi romanlardan yararlanırken kullanılan etkinliklerle ilgili bulgulardan elde edilen sonuca göre öğretmenler tarafından en çok dile getirilen görüş okuma etkinliği olmuştur. Ayrıca öğretmenler hikaye yazma, soru-cevap etkinliklerini de kullandığını ifade etmiştir.

Öğretmenlerin tarihi romanların Tarih dersi öğretimine olumlu katkısı olacağına inanmasına rağmen derslerde kullanılmalarında ders müfredatının yoğun olması, sınava yönelik eğitim sisteminin olması, öğrencilerin kitap okuma alışkanlıklarının olmaması etkilidir. Bir başka çalışmada da romanların kullanımında (Şimşek, 2006b, s.80)

“liselerdeki tarih öğretmenlerinin genelinin, hem derslerinde öğrencilere önerebilecekleri tarihsel roman literatür bilgisine yeterince sahip olmadıkları hem de tarih eğitiminde bir araç olarak tarihsel romandan nasıl yararlanabileceğine ilişkin bilgi eksiklikleri bulunduğu” sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmada elde edilen bir diğer sonuç da Milli Mücadele Dönemi’nin öğretilmesinde tarihsel romanların öğretmenler tarafından genellikle kullanıldığı, en fazla Halide Edip’in romanlarının kullanıldığının ifade edilmiştir. Halide Edip’in romanları dışında Yakup Kadri romanları, Turgut Özakman’ın Şu Çılgın Türkler romanı, Tarık Buğra’nın Küçük Ağa romanı, Kemal Tahir romanları, Sabahattin Burhan’ın Cafer Efe romanı öğretmenlerin Milli Mücadele Dönemi’nin öğretilmesinde kullanmayı tercih ettikleri romanlar olarak ifade edilmiştir.

Sonuç olarak belirtecek olunursa tarih öğretmenlerinin görüşlerinde Tarih derslerinde tarihi romanların kullanımının öğrencilerin Tarih dersini sevmelerine, öğrendikleri bilgilerin kalıcı olmasına, dikkat ve ilginin artmasına katkı sağladığı ortaya çıkmıştır.

5.2. Öneriler

Bu araştırmanın sonuçlarından hareketle aşağıdaki öneriler getirilebilir:

Tarih öğretmenleri öğretim açısından anekdotlar aracılığı ile derste kullanılacak olan roman veya romanları seçerken, romanların ele aldığı tarihsel dönemi, mümkün olduğunca doğru yansıtmayı yansıtmadığına dikkat etmelidir.

Tarih öğretmenleri, öğrencileri ders kitabı dışında romanlara yönleltebilir ve derslerinde kullanacakları romanların öğrenciler tarafından da okunmasını sağlayabilmek için okulunun Edebiyat öğretmenleriyle işbirliği yapabilir.

Tarih öğretmenleri, tarih derslerini işlerken kullanılacak olan tarihi romanları derslerin kazanımlarına göre ilişkilendirebilir, öğrencilerin ilgilerine ve seviyelerine göre seçilen tarihi romanların derslerde kullanımında farklı öğretim yaklaşımları ile birlikte ve öğrencilerde beceri geliştirmeyi de esas alacak şekilde belirlenmelidir.

Tarih öğretmenleri, öğrencilerin tarihte yaşanmış olaylarla yazarın hayal dünyasını kullanarak yazmış olduğu romanlar arasındaki farkları anlayabilmeleri için gerekli açıklamalar yapmalı ve romanda anlatılanların kurgu olduğu mutlaka vurgulanmalıdır. Böylece öğrencilerin romanları okurken eleştirel bir bakış açısına sahip olmaları önemsenmelidir.

Milli Eğitim Bakanlığı’nın tarihsel romanların öğretim programlarındaki kazanımlara göre tasnifini sağlatması ve tasnifi yapılan bu romanların mümkünse telif

haklarıyla ilgili yasal düzenlemelere uygun olarak öğretmenlerin elektronik olarak da ulaşabileceği bir şekilde hizmete sunması önerilebilir.

Milli Eğitim Bakanlığı'na tarihsel romanların kaynak olarak kullanıldığı etkinlik örnekleri hazırlayarak öğretmenlere tarihsel romanların farklı öğretim yöntem-teknikleri içerisinde nasıl kullanabileceklerine dair örnek etkinlikleri öğretmenlerin internet ortamında da kolayca ulaşabilecekleri şekilde hizmete sunması önerilebilir.

Öğretmen yetiştiren kurumlara tarih öğretmenlerinin eğitiminde tarihi romanların kullanımına yönelik dersleri ve uygulamalı seminer, atölye çalışması gibi etkinlik sayısını arttırması önerilebilir.

Kaynakça

- Adıvar, H. E. (2013). *Ateşten gömlek*. İstanbul: Can Yayınları.
- Adıvar, H. E. (2013). *Türk'ün ateşle imtihanı*. İstanbul: Can Yayınları.
- Adıvar, H. E. (2013). *Vurun kahpeye*. İstanbul: Can Yayınları.
- Akandere, O. (2004). Milli Mücadele'nin Başlarında Mustafa Kemal Paşa Sine-i Millet Düşüncesi ile Askerlikten İstifası Öncesi ve Sonrası Kendisine Gösterilen Bağlılıklar. *Konya Selçuk Üniversitesi Dergisi*, 11, 248-307.
- Akı, N. (1960). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu insan eser fikir üslup*. İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Akman, E. (2013). Y.K.K. üzerine bazı düşünceler ve unutulmuş bir makalesi:Kastamonu. *Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 31-60.
- Aktaş, Ş. (2013). Halide Edip Adıvar. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 20(1),1-11.
- Altunay Şam, E., ve İskender Kılıç, P. (2011).Tarihsel romanın eğitimsel işlevi üzerine bir çalışma: "Diriliş" romanı örneği. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(1) 123-144
- Anonim. (1971). *Kurtuluş savaşında İçel* (Mersin). İstanbul: Baha Matbaası.
- Anonim. (1999). *Türk İstiklal Harbi, II, Batı Cephesi, 3. kısım, birinci, ikinci İnönü, Aslıhanlar ve Dumlupınar muharebeleri*.(ss. 387-389). Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Argunşah, H. (1990). *Türk edebiyatında tarihi roman*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı, İstanbul
- Artan, A. (2012). *Milli mücadele döneminin işlenmesinde Ateşten Gömlek romanının kullanılması*. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitim Anabilim Dalı, Ankara.
- Aşkun, V. C. (1963). *Sivas kongresi*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.

- Ata, B. (2000). Tarih öğretiminde bir araç olarak tarihi romanlar. *Türk Yurdu Türk Romanı Özel Sayısı*, 20 (153-154),158-165.
- Atatürk Araştırma Merkezi. (1989). *Atatürk'ün tamim telgraf ve beyannameleri IV*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.
- Atatürk, M. K. (2002). *Nutuk*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ateş, A. (1946). Varaka ve Gülşah mesnevisinin kaynakları, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 2(1-2), 1-17.
- Ayata, Y. D. (2008). Psikolojik roman. *Cumhuriyet Üniversitesi, İlmî Araştırmalar Dergisi*, 25, 8-9.
- Aybars, E. (1995). *Türkiye cumhuriyeti tarihi*. Ankara: Dokuz Eylül Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları.
- Aybars, E. (2007). *Türkiye cumhuriyeti tarihi*. İzmir: Zeus Kitabevi.
- Aydemir, Ş. S. (1999). *Tek adam Mustafa Kemal*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Baba, O. (2002). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu*. İstanbul: Toker Yayınları.
- Balabanlılar, M. (2003). *Türk romanında kurtuluş savaşı*. İstanbul: Kültür Yayınları.
- Bayur, Y. H. (2002). *Atatürk'ün hayatı ve eseri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Beldağ, A., & Aktaş, E. (2016). Sosyal bilgiler öğretiminde edebi eser kullanımı: nitel bir çalışma. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 953-981.
- Belen, F. (1983). *Türk kurtuluş savaşı*. Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları .
- Bıyık, A. (1993). Türk istiklal harbi Sakarya meydan muharebesi, *ATBD* 42, 96-97.
- Bostancı, M. (2015). Milli mücadele'de Erzurum kongresi ve kararları. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, 184-203.
- Carr E. H. (1991). *Tarih nedir*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çam, H. (2018). Yahya Akyüz'ün türk eğitim tarihine ilişkin görüşleri. *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1) ,43-51.
- Çay, A. (2009). *Cepheler ve muharebeler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

- Çaycı, A. (1992). *Türk-Ermeni ilişkilerinde gerçekler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.
- Çelik, K. (2008). Çukurovanın işgali döneminde fransız propaganda ve casusluk faaliyetleri ile milli kuvvetlerin buna karşı yayınladığı 1920 tarihli yeni bir belge. *Akademik Bakış Dergisi*, 2(3), 103-119.
- Çelik, Y. (2002). Tarih ve tarihi roman arasındaki ilişki tarihi romanda kişiler. *Bilig*, 22, 49-68.
- Çençen, N. (2010). *11. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti inkılap tarihi ve Atatürkçülük dersinde tarih öğretmenlerinin "edebi ürün" kullanımına ilişkin görüşleri*. Yayımlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çençen, N. (2017). Ortaokul öğrencilerinin Türkiye Cumhuriyeti inkılap tarihi ve Atatürkçülük dersinde tarihsel mektupların kullanımına ilişkin görüşleri: Ankara ili ODTÜ Geliştirme Vakfı Ortaokulu örneği. *Eğitim ve Bilim*, 42(192), 193-210.
- Çıkla, S. (2002). Romanda kurmaca ve gerçeklik, *Hece, Aylık Edebiyat Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı*, (65-66-67), 111-129.
- Çiftçi, T. (2011). *Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi romanların kullanımının öğrencilerin akademik başarısı üzerine etkisi*. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı, Ankara.
- Çoraklı, D. Ş. (2002). Pikaresk roman ve “Pikaro” Jakop . *Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(28-29), 23-32.
- Devellioğlu, F. (2012). *Osmanlıca – Türkçe ansiklopedik lûgat*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Dictionnaire, F. (2002). *Mémoire: Bellek* İstanbul: İnkılap yayınları.
- Doğan, M. H. (1976). *Türk dili türk romanında kurtuluş savaşı*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Dumont, P. (1993). *Mustafa Kemal, çağdaş Türkiye'nin doğuşu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Düzgün, H. (2008). *Tarih öğretiminde tarihi romanların yeri Mehmet Niyazi'nin romanları*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitim Anabilim Dalı, İstanbul.
- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri: Yaklaşım,yöntem ve teknikler*. Ankara : Anı Yayıncılık.

- Ener, K. (1970). *Çukurova kurtuluş savaşında Adana cephesi*. Ankara: San Matbaası.
- Enginün, İ. (2016). *Halide Edip Adivar*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Erdoğan, M. (2006). Milli mücadele’de Kütahya ve çevresindeki savaşlar. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Erendil, M. (1980). *Kütahya-Eskişehir muharebeleri*. Ankara: ATB Yayınları.
- Erol, K. (2012). Tarih edebiyat ilişkisi ve tarihi romanların tarih öğretimine katkısı. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(2), 59-70.
- Goloğlu, M. (2008). *Milli mücadele tarihi – II - Sivas kongresi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Görgülü, İ. (1993). *On yıllık harbin kadrosu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Görgülü, İ. (1993). *Balkan, Birinci dünya ve istiklal harbi*. Ankara: T.T.K. Yayınları.
- İğdemir, U. (1975). *Heyet-i Temsiliye tutanakları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İğdemir, U. (1986). *Sivas Kongresi tutanakları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu yayınları.
- İleri, S. (1993). *Halide Edip Adivar*. İstanbul: Yapıkredi Yayınları.
- İnan Kaya, G. (2016). Eğitimde merak ve ilgi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*. 13-2(25). 103-114.
- İslam Ansiklopedisi* (2019). Yakup Kadri Karaosmanoğlu. [Çevrim-içi: <https://islamansiklopedisi.org.tr>]. Erişim Tarihi: 11 Nisan 2019.
- İslam Ansiklopedisi*. (2019). Misak-ı milli. [Çevrim-içi: <https://islamansiklopedisi>]. Erişim Tarihi: 11 Nisan 2019.
- Issı, A. C. (2002). Türk edebiyatının romanla tanışması, *Hece, Aylık Edebiyat Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı*, (65-66-67), 16-20.
- Jaeschke, G. (2001). *Kurtuluş savaşı ile ilgili ingiliz belgeleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu yayınları.
- Karabekir, K. (2019). *İstiklal harbimizin esasları*. İstanbul: Emre Yayınevi.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (2016). *Ankara*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Karaosmanoğlu, Y. K. (2017). *Sodom ve Gomore*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Karaosmanoğlu, Y. K. (2018). *Yaban*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Kazan, F. (1995). *Halide Edip ve Amerika*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Keçe, M. (2013). *Sosyal bilgiler öğretiminde yararlanılan sınıf içi tarihi roman kullanım tekniklerinin öğrencilerin tarih okuryazarlığı üzerine etkisi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.

Keskin, S. (2008). *Romanlarla tarih eğitimi ve öğretimi*. Yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Bölümü, İlköğretim Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı, Konya.

Kili, S. (2002). *Türk devrim tarihi*. İstanbul: Türkiye İş bankası Yayınları.

Kinross, L. (1973). *Atatürk-bir milletin yeniden doğuşu*. İstanbul: Sander Yayınları.

Kıymaz, A. (1991). *Romanda milli mücadele*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Konukçu, E. (2000). *Hüsrev Gerede'ye göre Mustafa Kemal'in samsun yolculuğu*. 19 Mayıs ve Milli Mücadele Sempozyumu 20-22 Mayıs 1919 Bildiriler, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yayını.

Kutlar, F.S. (2000). Mesnevi nazım şekline genel bir bakış ve Türk edebiyatında mesnevi araştırmalarıyla ilgili bir kaynakça derlemesi. *Türkbilig/Türkoloji Araştırmaları Dergisi*. 1(1), 102-157

MEB. (2018a). *Ortaöğretim T. C. İnkılap tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı*. Ankara: MEB.

MEB. (2018b). *Ortaöğretim tarih dersi (9, 10 ve 11. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: MEB.

Muharipgaziler(2019). Kurtuluş savaşı.[Çevrim-içi:<http://muharipgaziler.org.tr>], Erişim tarihi: 10 Temmuz 2019

Naci, F. (1981). *100 soruda Türkiye'de roman ve toplumsal değişme*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

- Oğuzkan, A. F. (1997). *Yerli ve yabancı yazarlardan örneklerle çocuk edebiyatı*. Ankara: Emel Matbaacılık.
- Orbay, R. (1983). *Cehennem değirmeni - siyasi hatıralarım I* İstanbul: Emre Yayınevi.
- Özcan, S. (2013). Amasya genelgesinin Erzurum ve Sivas kongresi üzerindeki etkisi. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 69-82.
- Özdemir, Y. (2010). Erzurum kongresi beyannamesi üzerine düşünceler. *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 99-123.
- Özer, M. (1995). *İzmir gazeteleri (1923 – 1950) 'ndeki milli mücadele romanları üzerinde bir araştırma*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilimdalı.
- Özkırımlı, A. (1982). *Türk edebiyat ansiklopedisi*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Öztürk, A. (2002). *Tarih öğretiminde tarihi romanların kullanılması*. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk, C. ve Ofluoğlu, R. (2002). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Özüçetin, Y. (2004). Milli mücadele içerisinde 19 Mayıs 1919. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 65-74.
- Özyürek, M. (2016). Mustafa Kemal Paşa'nın Erzurum günleri. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 3-6.
- Reyhanoğulları, G. (2015). Namık Kemal ve Mehpeyker bağlamında intibah'ı yeniden okumak. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (36), 209-216.
- Sarıçoban, G. (2017). Kazım Karabekir'in askeri ve siyasi biyografisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(1), 137-157.
- Seyhan, A. (2014). *Dünya edebiyatı bağlamında modern türk romanı – kesişen yazgıların hikayesi*. İstanbul : İletişim Yayınları.
- Sürmeli, S. (1998). *Milli Mücadele'de Tekâlif-i Milliye emirleri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

- Şapolya, E. B. (2014). *Kemal Atatürk ve Millî Mücadele tarihi*. İstanbul: Kopernik Yayınları.
- Şerif Aktaş, H. E. (1992). *Başlangıcından günümüze kadar büyük Türk klasikleri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Şimşek, A. (2006a). Tarihsel romanın eğitimsel işlevi. *Bilig Dergisi*, 37, 65-78.
- Şimşek, A. (2006b). Bir öğretim materyali olarak tarihsel romana yönelik öğrenci ve öğretmen görüşleri. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 5(4), 73-81.
- Şimşir, B. N. (1989). *İngiliz belgeleri ile Sakarya'dan İzmir'e (1921-1922)*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Tansel, S. (1991). *Mondros'tan Mudanya'ya kadar* (Cilt 4). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Tansel, S. (1991). *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar Cilt IV*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Tevetoğlu, F. (1987). *Atatürk'le Samsun'a çıkanlar*. Ankara: Atatürk ve Çevresi Yayınları.
- Turan, Ş. (2014). *Türk devrim tarihi – imparatorluğun çöküşünden ulusal direnişe*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Top, M. (2009). *İlköğretim 8. Sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretiminde edebi ürünlerin kullanımının öğrenci başarısı ve tutumuna etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, İstanbul.
- Tosun, R.(2015). *Makaleler:Türkiye cumhuriyeti tarihi üzerine incelemeler*. Konya: Palet Yayınevi
- Türk Dil Kurumu. Güncel türkçe sözlük*. [Çevrim-içi: <http://sozluk.gov.tr>] Erişim tarihi:11 Temmuz 2019
- Türk Tarih Kurumu. (1959). *Atatürk'ün söylev ve demeçleri cilt II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi.
- Türk Tarih Kurumu. (1961). *Atatürk'ün söylev ve demeçleri cilt III*. Ankara: Türk Tarih Kurumu yayınevi.

Türkmen, Z. (2002). *Yeni devletin şafağında Mustafa Kemal (Ekim 1918 - Ocak 1920)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı Yayınevi.

Türkmen, Z. (2011). *Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a hareketi ve müfettişlik bölgesindeki faaliyetleri, 90. yılında milli mücadele sempozyumu bildirileri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Türkmen, Z. (2002). *Yeni devletin şafağında Mustafa Kemal*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı Yayınevi.

Uludağ, M. E. (2005). *Üç devrin yol ayrımında Yakup Kadri Karaosmanoğlu*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Ulutaş, N. (2015). *Milli mücadele sahnesi olarak Ankara'nın türk romanına yansıması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümü, Ankara.

Uyguner, M. (2003). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu yaşamı sanatı yapıtlarından seçmeler*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Uzun, H. (2012). İmparatorlukta milli devlete gidiş sürecinde çalışma tarzı ile Sivas kongresi. *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8, 178-192.

Üçüncü, U. (2014). İstikbal gazetesine göre doğu cephesinde Türk-Ermeni savaşı(1920). *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 16(16), 87-114.

Yasa, Ş. (2017). *Türk denizcilik tarihinin öğretiminde tarihsel romanların kullanımının tarihsel düşünme becerisine etkisinin incelenmesi: bir eylem araştırması*. Yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitim Anabilim Dalı, İstanbul.

Yazıcı, S. (2015). *Milli egemenlik belgeleri*. Ankara: TBMM Basımevi.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Yıldız, H. D. (1989). *Doğumunun 100. yılında Yakup Kadri Karaosmanoğlu*. İstanbul: Marmara Üniversitesi yayınları.

Yılmaz, E. (2011). *Türk romanında sosyal meseleler*. İstanbul: Başka Yerler Yayınları.

Yılmaz, F., Söyler, A., Can, Z., Öztürk, İ., & Doğan, H. (1996). *İnkılap tarihi ve Atatürk ilkeleri*. Niğde: Turkuaz Yayıncılık.

Zeka, S. (2015). Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun üç romanında birbirini tamamlayan üç kişi. *Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 8 (40), 194-206.

EKLER

Öğretmen Görüşme Formu

Görüşme Tarihi :
Görüşme Yeri :
Görüşme Süresi :

Değerli Hocam,

Tarihi romanların tarih öğretimindeki yerini belirlemek amacıyla yürütmekte olduğum bir araştırma için sizinle görüşme yapmak istiyorum. Görüşmemiz sırasında elde edilen veriler hazırlamakta olduğum yüksek lisans tezi çalışmasında kullanılacaktır. Görüşmemiz sadece tezde kullanılacak olup herhangi bir kurum ya da kişiyle paylaşılmayacak ve tamamen gizli kalacaktır. Araştırmanın amacına ulaşması için soracağım sorulara samimi cevaplar vermenizi rica ediyorum. Araştırmaya katıldığınız için teşekkür ederim.

Alev YEŞİLTARIM KOYUN

1.BÖLÜM ÖĞRETMEN KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1 . Cinsiyetiniz :.....	5 . Görev yaptığınız okul adı ve türü :.....
2 . Yaşınız :.....	6 . En son mezun olduğunuz eğitim kurumu ve program :.....
3 . Mesleki Kıdeminiz :.....	
4 . Branşınız :.....	

II.BÖLÜM

ÖĞRETMEN GÖRÜŞME SORULARI

1. Tarih derslerinde bir öğretim materyali olarak tarihsel romanların kullanılıp kullanılmaması hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
2. Tarih derslerinde konuları işlerken tarihsel romanları kullanıyor musunuz?

Evet cevabı alındı ise 3,4,5,6,7,8 ve 9. sorular sorulacak.

Hayır cevabı alındı ise 10. soru sorulacak.

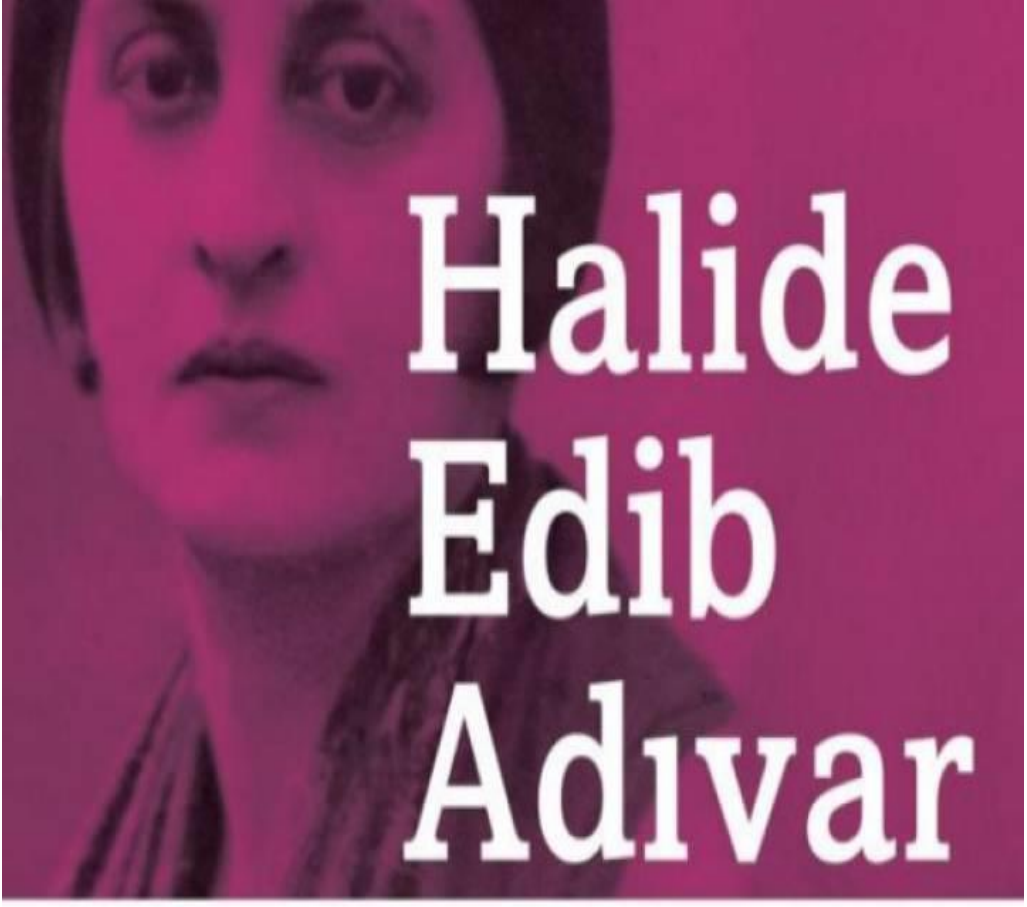
3. Tarih derslerinde tarihi romanları tercih etme gerekçeleriniz nelerdir?
4. Tarih derslerinde, romanları hangi konuların öğretiminde kullanmayı tercih ediyorsunuz?
5. Tarih derslerinde tarihi romanların öğretim sürecine etkileri konusunda düşünceleriniz nelerdir?
6. Tarihi romanları hangi etkinliklerle öğrencilere taşıyorsunuz?
7. Tarih derslerinde tarihi romanları kullanırken karşılaştığınız sorunlar hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
8. Milli Mücadele Dönemi'nin öğretiminde roman kullanıyor musunuz? Kullanıyorsanız hangi romanlardan faydalaniyorsunuz?
9. Milli Mücadele Dönemi'nin öğretiminde Halide Edip ve Yakup Kadri romanlarını kullanıyor musunuz? Kullanıyorsanız romanın hangi bölümlerini kullanıyorsunuz?
10. Tarih derslerinde tarihsel romanları kullanmayı tercih etmemenizin nedenlerini gerekçesi ile belirtir misiniz?

EK 2. ROMAN KAPAKLARI

HALİDE EDİB ADIVAR

VURUN
KAHPEYE
CAN
ROMAN

SELİM İLERİ'NİN SONSÖZÜYLE

Ateşten Gömlek

Selim İleri'nin sonsözüyle

**Yakup Kadri
Karaosmanoğlu**
BÜTÜN ESERLERİ 14

Tiyatro Eserleri

